

Tonje Nateland

Det handler om å få rett

Nedleggelse av Heimevernets spesialavdeling,
sivilmilitære relasjoner og maktkamp

Masteroppgave i Statsvitenskap
Trondheim, februar 2016

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse
Institutt for sosiologi og statsvitenskap

Forord

Å ferdigstille denne masteroppgaven har vært litt som å få et tredje barn. Arbeidet har vært tidkrevende og nøysomt, men også meget spennende og lærerikt. Jeg har fått mulighet til virkelig å gå i dybden av et fagfelt som virkelig interesserer meg, uten spesielt trange rammer og krav til sidetall.

Dette er kanskje bare en masteroppgave, men verdien av et godt empirisk materiale er avgjørende. Mange ulike personer har tatt seg tid til å bidra til dette. En stor takk rettes til intervjuobjektene som har svart på mine forespørsler og budt på sine synspunkt og historier.

Det hadde ikke vært mulig å gjennomføre denne studien uten fleksibiliteten Institutt for sosiologi og statsvitenskap ved NTNU har utvist.

En stor takk må rettes til min tålmodige veileder Per Marius Frost-Nielsen. Da jeg hadde et ønske om å fordype meg i Heimvernet og norsk sikkerhetspolitikk, pekte han meg i retning casen som ble utgangspunkt for denne studien. Hans tilbakemeldinger på innhold, teori og struktur har vært uvurderlige.

Jeg begynte på masterstudiet før jeg ble mamma for første gang, og jeg greier ikke bestemme meg for om jeg vil anbefale kombinasjonen av morskap og mastergrad. Det er i alle fall helt sikkert at jeg må takke Guro og Eira for at de har lært meg hva ekte stress er. Jeg er utvilsomt en mye bedre student og arbeidstaker med dere to i mitt liv. Samtidig har pausene med dere vært desto bedre.

Til sist må jeg takke min kjæreste Gustav, som har lyttet tålmodig til prøvende analyser i et fagfelt som er langt fra ditt. Dette er for deg. Men mest av alt for meg selv.

Selv om mange har bidratt til arbeidet mitt er alle feil og mangler kun mitt ansvar.

Tonje Nateland

Trondheim, 15. februar 2016

Innholdsfortegnelse

Forord.....	i
Innholdsfortegnelse.....	iii
Figurer og tabeller.....	v
Forkortelser.....	vi
1 Innledning.....	1
1.1 Spesifisering av problemstillingen.....	2
1.2 Studiens teoretiske forankring.....	3
1.3 Metodologi og metode.....	5
1.3.1 Metodologi - positivisme og konstruktivisme.....	5
1.3.2 Case-studien som metode.....	7
1.3.3 Innsamling og bearbeiding av data.....	8
1.4 Videre oppbygning.....	12
2 Teoretisk tilnærming : Sivilmilitære relasjoner, organisasjon og byråkrati.....	13
2.1 Ansvarsdeling og politisk kontroll.....	13
2.1.1 Grunnleggende antakelser om ansvarsdeling.....	14
2.1.2 Politisk kontroll av nedleggelsen av HV-016 – hypoteser og operasjonalisering.....	15
2.2 Organisasjonsmodellen.....	16
2.2.1 Grunnleggende antakelser i organisasjonsmodellen.....	17
2.2.2 Organisasjonsmodellen og nedleggelsen av HV-016 – hypotese og operasjonalisering.....	18
2.3 Byråkratisk politikk-modell.....	19
2.3.1 Grunnleggende antakelser i byråkratisk politikk-modellen.....	19
2.3.2 Byråkratisk politikk og nedleggelsen av HV-016 – hypotese og operasjonalisering.....	21

2.4	Oppsummering av hypotesene	22
3	Empirisk kartlegging av studiens variabler.....	25
3.1	Studiens avhengige variabel – Nedleggelse av HV-016.....	25
3.2	Empiriske funn knyttet til studiens uavhengige variabler.....	28
3.2.1	Politisk kontroll - forankring i Regjeringen (H ₁).....	28
3.2.2	Politisk kontroll – støtte i Stortinget (H ₂)	30
3.2.3	Organisatorisk strømlinjeforming – nedleggelsesprosess (H ₃).....	36
3.2.4	Byråkratisk politikk – forsvarsledelsens interesser vinner frem (H ₄).....	41
3.3	Avhengig og uavhengige variabler – klassifisering.....	47
4	Analyse – Empiriske funn i teoretisk lys	48
4.1	Analyse av studiens hypoteser	48
4.1.1	Politisk kontroll: Nedlagt av Regjeringen fordi HV-016 utviklet seg utenfor prinsipper og normer (H ₁)	48
4.1.2	Politisk kontroll: Stortinget støttet opp om nedleggelse fordi HV-016 var utenfor politisk kontroll (H ₂)	50
4.1.3	Organisatorisk strømlinjeforming: Nedleggelse av HV-016 fordi avdelingen var irrelevant (H ₃).....	51
4.1.4	Byråkratisk politikk: Maktkamp og frigjøring av ressurser (H ₄).....	53
4.2	Oppsummering av vurdering av de uavhengige variablene.....	56
4.3	Sammenheng mellom hypotesene?.....	56
4.3.1	Mot en syntese	57
5	Konklusjon.....	61
5.1	Studiens begrensninger og videre forskning.....	62
5.2	Avslutning – personlige betraktninger.....	63
	Vedlegg 1 Intervjuobjekt	72
	Vedlegg 2 Intervjuguide	73
	Vedlegg 3 Oversikt – mediedekning av HV-016.....	74

Vedlegg 4 Oversikt – andre relevante dokument.....	77
Vedlegg 5 Sentrale hendelser i nedleggelsesprosessen	78

Figurer og tabeller

Figur 1 Illustrasjon av studiens tematikk, den avhengige variabelen	3
Figur 2 Oversikt over studiens empiriske grunnlag.....	9
Tabell 1 Studiens hypoteser	23
Tabell 2 Nedleggelsesprosessen	37
Tabell 3 Studiens avhengige og uavhengige variabler	47
Tabell 4 Vurdering av hypoteser.....	56

Forkortelser

Ap	Arbeiderpartiet
DUUK	Den utvidede utenriks- og forsvarskomiteé
FD	Forsvarsdepartementet
FOH	Forsvarets operative hovedkvarter
Frp	Fremskrittspartiet
FSJ	Forsvarssjef
FST	Forsvarsstaben
GIHV	Generalinspektør Heimevernet
H	Høyre
HV	Heimevernet
HV-016	Heimevernets spesialavdeling
KrF	Kristelig folkeparti
NOF	Norges Offisersforbund
Sp	Senterpartiet
Sv	Sosialistisk venstreparti
V	Venstre

1 Innledning

I september 2010 blir det offentlig kjent at Forsvarssjefen (FSJ) går inn for nedleggelse av Heimevernets spesialavdeling (HV-016) i årsskiftet 2010/2011 (NRK 2010, NTB 2010). Nedleggelsen resulterer i at mer enn 120 soldater i Heimevernets innsatsstyrke sier opp i protest mot Forsvarets personalbehandling, og saken blir omtalt som en av de mest kontroversielle for Forsvaret siden Den kalde krigen (NRK 2011, VG 2011b, Aftenposten 2015).

Hvorfor skulle HV-016 legges ned? En av begrunnelsene var at grunnlaget for avdelingen ikke lenger var til stede. I følge FSJ Harald Sunde var HV-016 et produkt av Den kalde krigen og oppgavene de hadde, var falt bort (Aftenposten 2010). Sunde argumenterte videre med at HV-016 hadde vært en avdeling ute av kontroll, som hadde misforstått sine oppgaver, og dermed måtte legges ned (NRK 2010c). Forsvarsminister Grete Faremo støttet nedleggelsen og begrunnet det med at dette var i tråd med omorganisering i Heimevernet (Faremo 2010).

Nedleggelsen av HV-016 ble samtidig kritisert fra flere hold. Forsvarets Operative Hovedkvarter (FOH) skisserte behov for avdelingen og dens kompetanse (Aftenposten 2010). På Stortinget var politikere fra både opposisjonspartier og medlemmer av regjeringspartiene på banen og var uenige i at dette var en avdeling som norsk forsvar kunne unnvære (NRK 2010b). Kritikken fra stortingspolitikere gikk ikke bare på om det var behov for HV-016 eller ei, men også om ikke dette burde ha vært en sak for Stortinget. Skulle spørsmål om omlegging av HVs funksjon i det norske Forsvaret være uten politisk innflytelse? Saken hadde ikke vært behandlet i Stortinget eller i Utenriks- og Forsvarskomiteen, og Stortinget var heller ikke informert (NRK 2010b).

Tillitsvalgte i HV-016, på sin side, mente at nedleggelsen av HV-016 ville svekke Norges beredskap fordi ressursene var øremerket terrorbekjempelse i Norge og var i stand til å bistå politiets beredskapstropp (NRK 2010). Soldatene i HV-016 reagerte negativt på Sundes karakteristikk av avdelingen som en levning fra Den kalde krigen, hadde vært ute av kontroll. I følge tillitsvalgte i HV-016 ble sjefer i HV ilagt munnkurv og kunne derfor heller ikke imøtegå kritikken offentlig. Etter nedleggelsen gikk de tillitsvalgte i HV-016 til Generaladvokaten med en anmeldelse av FSJ (VG

2010, Dagbladet 2011). I følge Norges Offisersforbund (NOF) ble arbeidslivets spilleregler ble til side og personell utsatt for krenkende uttalelser fra FSJ, samtidig som grunnleggende rettigheter ikke var nedfelt i forswarets arbeidskontrakter. Saken ble ikke behandlet av Generaladvokaten, men gikk til Forsvarets Ombudsmann. Der ble nedleggelsesprosessen omtalt som lukket og uryddig (FO 2013: 1). Ombudsmannen fortolket Heimevernsloven slik at nedleggelsen av HV-016 var en beslutning som lå utenfor Forsvarssjefens myndighetsområde og derfor skulle avgjøres av Stortinget (FO 2013: 4, BA 2013).

Selv om det nå er noen år siden nedleggelsen av HV-016 har ikke saken forsvunnet fra mediebildet¹. Hendelsene 22. juli 2011 satte norsk beredskap på dagsorden og HV-016 var tema under høringene etter 22. juli (Stortinget 2012). Fra politisk hold har det ved flere anledninger blitt varslet at det er ønskelig å gjenopprette en kapasitet liknende HV-016 (VG 2011, NRK 2011b, Aftenposten 2014). Behovet for dette har nylig blitt utredet etter initiativ fra Forsvarsminister Ine Eriksen Søreide (NTB 2014, Aftenposten 2014b). Dette reiser spørsmål knyttet til avdelingens oppgaver og relevans. Dersom nedleggelsen var i tråd med omstillinger i Forsvaret, hvorfor skisseres det med jevne mellomrom et behov for den kapasitet HV-016 utgjorde?

1.1 Spesifisering av problemstillingen

Med nedleggelsen av Heimevernets spesialavdeling som utgangspunkt lyder denne studiens problemstilling som følger:

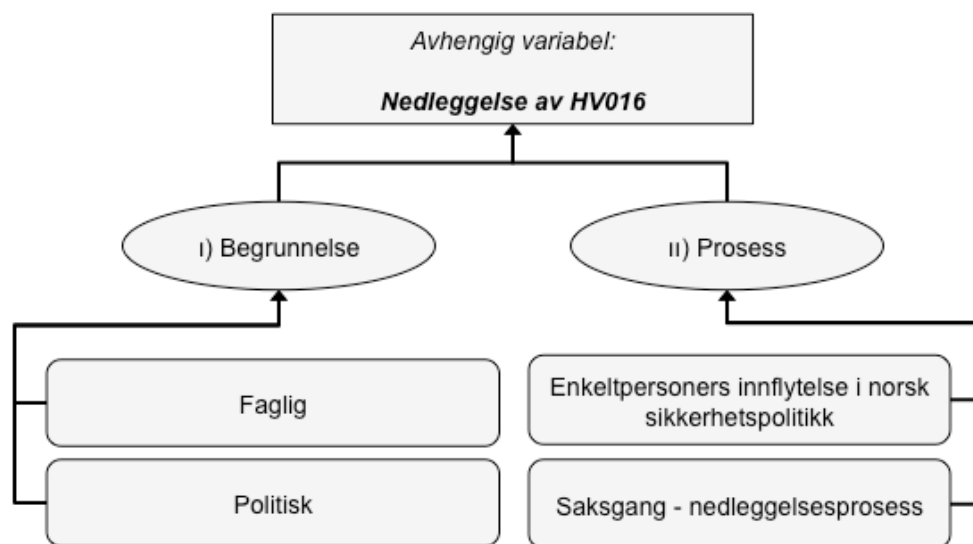
Hva kan forklare nedleggelsen av HV-016?

Studiens avhengige variabel er den endelige avgjørelsen om å legge ned HV-016. Den avhengige variabelen er et eksempel på en forsvarspolitisk beslutning som berører forholdet mellom sivile og militære myndigheter. Sivilmilitære relasjoner er et område som ikke har stått særlig sterkt som akademisk forskningsfelt i Norge (Maaø 2010: 78). Studiens relevans er knyttet til forståelse av norske sivilmilitære relasjoner og dynamikken mellom faglige og politiske hensyn i beslutningsprosesser som handler om innretningen av Forsvaret. Casen er et empirisk eksempel som analyseres ut fra tre ulike teoretiske perspektiv: sivilmilitære relasjoner som ansvarsdeling,

¹ Vedlegg 1 i Appendiks gir oversikt over medias dekning av nedleggelsen av HV-016.

organisatorisk strømlinjeforming, og byråkratisk politikk. Studiens teoretiske tilnærming er tema for kapittel 2.

Studien søker å avdekke de årsakene som førte til nedleggelsen av HV-016, samt hvilke mekanismer disse virket gjennom. På den ene siden krever problemstillingen faglige og politisk begrunnelse for nedleggelsen av HV-016. På den andre siden tar denne studien mål av seg å forklare hvilke begrunnelse som til slutt vant frem i beslutningsprosessen, og hvordan dette foregikk. Figur 1 illustrerer hvilke tema som er sentrale for studien.

Figur 1 Illustrasjon av studiens tematikk, den avhengige variabelen

1.2 Studiens teoretiske forankring

Selv om denne studien skal forklare en enkelt case, er den mer enn bare en forklaring av nedleggelsen av HV-016 i seg selv. I kapittel 1.1 ble det etablert at tematikken berører sivilmilitære relasjoner, som er et aspekt av nasjonal sikkerhetspolitikk (Huntington 1985: 1). Avgjørelsen om å legge ned HV-016 handler i ytterste konsekvens om rikets sikkerhet, statens maktmidler og virkemidler i krise og krig, om forholdet mellom samfunnet og militærmakten. Fra å ha blitt definert som et sikkerhets- og forsvarspolitisk instrument etter Den kalde krigen, har Forsvaret gradvis beveget seg over til å bli definert som et utenrikspolitisk instrument (Græger og Neumann 2006: 83). Dette kan forstås som at utenrikspolitikken, sikkerhetspolitikken og forsvarspolitikken henger tett sammen. Studier av prioriteringer av en stats militære ressurser, som HV-016, kan plasseres innenfor utenrikspolitikken.

Hvordan kontrolleres militærmakten? Sivilmilitære relasjoner handler om samfunnets behov for å være *beskyttet av* en våpenmakt, og samtidig behovet for å *beskyttes fra* den samme våpenmakten (Maaø 2010: 78). Militæret kan tappe et samfunn for ressurser, oppnå stor innflytelse i spørsmålet om bruk av våpenmakten, og sette agenda i sikkerhetsspørsmål. I tillegg kommer spørsmålet om balansen i forholdet mellom politikeren og den fagmilitære - den med generell kunnskap og ekspertisen (Maaø 2010: 79-80). Studien av nedleggelsen av HV-016 berører nettopp slike forhold.

I Norge forbindes det organisatoriske idealet for norske sivilmilitære relasjoner med Samuel P. Huntington. Vektleggingen av profesjonalitet og formell organisasjon sammenfaller med den norske tilnærmingen til forholdet mellom politikk og fag (Bjerga 2010: 112-115). Huntington er en av klassikerne innenfor sivilmilitære relasjoner. Han tar utgangspunkt i at militæret er en profesjonell institusjon som er eksperter på anvendelse av vold. I følge Huntington kan det sivile samfunn opprettholde kontroll med militærmakten ved å maksimere graden av profesjonalitet i forsvaret. Militærmakten bør ikke involveres i politikken, fordi dette begrenser og svekker den sivile kontrollen. I stedet bør forsvaret bli mest mulig autonom og profesjonell, og politisk nøytral (Huntington 1985: 7-11, 83-84).

En annen klassiker innenfor sivilmilitære relasjoner, Morris Janowitz, innleder med at "the civilian image of the professional soldier remains firmly rooted in the past" (Janowitz 1964: 3). Å tro at militæret ikke er en effektiv og innflytelsesrik gruppe i politiske spørsmål, er en politisk feilvurdering (Janowitz 1964: vii). Militæret utgjør en unik profesjon fordi den er ekspert på krigføring og organisert voldsbruk, og dette influerer beslutningsprosessene på området. Militæret er ikke en unison gruppe, men personellet og deres beslutninger er farget av sosial bakgrunn, militær autoritet og profesjonell erfaring (Janowitz 1964: 15-16). Militærmakten eksisterer i et klima hvor det må balansere mellom stabilitet og tilpasning til teknologisk utvikling og politisk endring. Det kan ikke basere seg på et bastant skille mellom fredstid og krigstid i en tidsalder hvor det kreves at militæret organiseres for å benyttes til strategisk avskrekking og begrenset krigføring (Janowitz 1964: 417-419). Janowitz hevder at militærmakten bør formes ut fra samme modell som en politistyrke og lanserer begrepet "the constabulary force". Ved å gjøre dette vil militærmakten eksistere i tråd med demokratiske og politiske målsetninger. Militærmakten vil da utføre sine plikter,

inkludert væpnet kamp, fordi den består av profesjonelle individer som utfører sine oppgaver med selvtillit og moral. Det sivile samfunn anerkjenner dette og soldaten er integrert i samfunnet gjennom et delt verdisyn (Janowitz 1964: 440). Idealet om at forsvaret skal representere et tverrsnitt i befolkningen (Janowitz 1960: 101) kan sies å være selve grunnlaget i den demokratiske styring og kontroll med Forsvaret i Norge (Bjerga 2010: 112). For nedleggelsen av HV-016 reiser dette flere spørsmål. Flere Stortingspolitikere reagerer på FSJ sin prioritering om å legge ned HV-016. I prinsippet leder FSJ en etat som gjenspeiler et tverrsnitt av den norske befolkningen, men nedleggelsen av HV-016 utfordrer denne oppfatningen av hva som råder i norske sivilmilitære relasjoner. Er Stortinget eller Forsvaret i utakt med befolkningen i denne saken?

1.3 Metodologi og metode

Det er nødvendig å gjøre noen betraktninger rundt metodisk forankring. Dette for å plassere studien i en vitenskapelig tradisjon og for å klargjøre studiens design². Jeg vil presentere case-studien som metode, og fremgangsmåte for innsamling og bearbeiding av data i denne studien.

1.3.1 Metodologi - positivisme og konstruktivisme

I samfunnsvitenskapen opereres det med flere ulike metodologiske tilnærminger som alle bygger på ulike oppfatninger av verden og hvordan vi skal forstå den (Moses og Knutsen 2007: 3). Mens metode er en spesifikk teknikk rettet mot løse et problem, er metodologi læren om hvilke metoder som er egnet for å studere virkeligheten gitt et sett epistemologiske og ontologiske forutsetninger (Moses og Knutsen 2007: 4). Ontologi handler om å studere det å være. Det grunnleggende spørsmålet i ontologien er *hva er verden lagd av?* Epistemologi er filosofisk studie av kunnskap, og det grunnleggende spørsmålet er knyttet til *hva kunnskap er* (Moses og Knutsen 2007: 5). Metodologi handler om *hvordan vi vet*, om teori, prinsipper og konsept som ligger til grunn for en analyse (Moses og Knutsen 2007: 5).

Det er to metodologiske tilnærminger som dominerer den samfunnsvitenskapelige forskningen: Positivisme, også kalt naturalisme, og konstruktivisme (Moses og

² I tillegg til egne betraktninger og de kildehenvisningene som er oppgitt er dette kapittelet inspirert av Frost-Nielsen (2009)

Knutsen 2007: 7). Hva skiller disse to metodologiske tradisjonene? Positivismen er basert på verdenssynet fra naturfag, og bygger på antakelsen om at det finnes en ekte verden som eksisterer uavhengig av hvordan vi erfarer at den er. Denne virkeligheten får forskeren tilgang på ved å observere og dokumentere erfaringene som gjøres gjennom sansene (Moses og Knutsen 2007: 29). Motivasjonen er å avdekke og forklare mønstre og regelmessigheter (Moses og Knutsen 2007: 8). Dette medfører videre at et utsagn er sant dersom det korresponderer med et tilsvarende tilfelle i den virkelige verden. Den epistemologiske grunnpilaren støttes på en idé om systematisk observasjon av fenomen for å tilegne seg kunnskap om disse. Menneskets kunnskap øker over tid fordi man avdekker stadig nye korrelasjoner og bli sikrere og sikrere på sammenhenger, dette medfører at teoriene blir flere og sterkere. Den metodologiske grunnpilaren i positivismen er søken etter å identifisere mønstre i den observerbare verden. Disse mønstrene avdekkes gjennom systematisk observasjon, organisering, identifisering og fortolking (Moses og Knutsen 2007: 50-51).

I arbeidet med å avdekke og forklare mønstre tilbyr positivismen et metodehierarki som først deles i to, til eksperimentell metode og ikke-eksperimentell metode. Eksperimentet rangeres øverst av disse fordi metodene fordi det er rom for å kontrollere alle faktorer og skape et miljø for testing av samtlige kausale forhold (Moses og Knutsen 2007: 53). Eksperimentet som metode kan ha etiske, praktiske eller kostnadmessige årsaker som medfører at det ikke er mulig eller passende å anvende det i samfunnsvitenskapen. Da må en av de ikke-eksperimentelle tilnærmingene nyttes. Av disse rangeres statistisk metode som den beste, deretter komparativ metode, og til sist case-studien (Moses og Knutsen 2007: 52).

I konstruktivismen ligger det en antakelse om at mønstrene som studeres egentlig er konstruert av oss selv. Konstruktivistene slutter opp om positivistenes behov for å kartlegge og forklare visse mønstre, men det hersker uenighet om hva som er kilden til disse mønstrene. Noen konstruktivister vil gå så langt som til tvile på at det i det hele tatt finnes noen sannhet eller forklaring som kan avdekkes (Moses og Knutsen 2007: 165). Konstruktivismen vektlegger kontekst i større grad enn positivismen. Historie, ideer, samfunn og språk er eksempler på kontekstuelle faktorer som farger verden som vi kjenner den (Moses og Knutsen 2007: 190). Den konstruktivistiske ontologien sier at mennesket er formbart og at hver av oss deltar i konstruksjonen av egen verden (Moses og Knutsen 2007: 192-193). Epistemologien favner om både

menneskelig resonering og oppfatning, i tillegg til å slutte opp om en idé om at det ikke finnes en sannhet der ute, kunnskap er bestandig i en eller annen kontekst som det må tas hensyn til. Resultatet av dette er at kunnskap bestandig tilhører noen. Metodene for å tilnærme seg ulike problemstillinger må kunne identifisere sosiale konstruerte mønster og undersøke dem i lys av konteksten (Moses og Knutsen 2007: 194).

Til tross for skillet mellom to metodologier så er det ikke nødvendigvis slik at et vitenskapelig arbeid må plasseres i en av leirene, det er mulig å basere seg på begge to og kanskje vanligst å befinne seg mellom dem (Moses og Knutsen 2007: 7). Denne studien av nedleggelsen av HV-016 tar utgangspunkt i positivistenes tilnærming til en problemstilling. Ved å anta at det finnes observerbare regelmessigheter i norsk forsvarspolitik, kan denne casen analyseres ved å kartlegge disse. Rammeverket er positivistisk for å veie opp for subjektivitet og feilslutninger. Studiens hypoteser er forankret i teori og datainnsamlingen systematisert rundt dette. Jeg vil forankre hypotesene i tre teorier som utgjør studiens analyseramme. Disse anvendes for å identifisere mulige uavhengige variabler. Hypotesene forankres dermed i overordnede teoretiske påstander. Dette benyttes videre for å systematisere datainnsamlingen og empiriske funn. Hypotesetestingen skjer ved at det empiriske materialet fortolkes i lys av teoretiske antakelser, og hver hypotese vurderes separat. Dersom studien skulle vært avsluttet med vurdering av styrkeforholdet mellom hver uavhengig variabel og den avhengige variabelen, er det min påstand at studien ikke hadde lyktes godt nok med sitt formål: å forklare nedleggelsen av HV-016. Det er nødvendig å vurdere de empiriske funnene sammenheng med hverandre og i lys av kontekstuelle faktorer. Denne studien er konstruktivistisk orientert fordi jeg etablerer kunnskap gjennom fortolkning, og anvender min innsikt i casen for å foreta analysen i kapittel 4. Vurderingen av hypotesene er subjektiv. Analysen formes av den kontekstbaserte kunnskapen jeg har opparbeidet meg i arbeidet med denne studien, samt funnene fra analysen av de uavhengige variablene.

1.3.2 Case-studien som metode

Yin (2009: 18) definerer en case-studie som en empirisk undersøkelse av et dagsaktuelt fenomen i den kontekst det eksisterer i. Grensene mellom kontekst og fenomen ikke er tydelige. Problemstillingen for dette prosjektet er av en slik art at

metodevalget naturlig faller på case-studien. En case skal analyseres som en enhet fremfor en samling av variabler. De ulike delene som til sammen utgjør en case, skal forstås i sammenheng med hverandre. Denne tilnærmingen står som en kontrast til den statistiske metoden hvor datamaterialet analyseres som et derivat, ikke i konteksten det eksisterer i (Ragin 1989: 52). Den avhengige variabelen, nedleggelsen av HV-016, er en kompleks, konkret, tidsavgrenset og dagsaktuell hendelse i norsk politikk. Valg av case-studien som metode for denne studien underbygges av kriteriene Yin (2009: 4) legger til grunn: Case-studien har rom for bruk av flere ulike kilder, mange variabler som ikke nødvendigvis passer inn i en streng analyseramme, og kan bygge på teoretiske modeller som gir føringer for datainnsamling og analyse (Yin 2009: 18). Case-studien er bevisorientert, men er samtidig kjennetegnet av en fleksibel tilnærming til datainnsamling og –behandling (Ragin 1989: 53). Det er viktig å ikke se seg blind på det positivistiske metodehierarkiet og tenke at arbeid av denne typen studier rett og slett er svakere enn for eksempel store statistiske analyser fordi case-studien rangeres nederst i det positivistiske metodehierarkiet. Motivasjonen i valg av metode for denne studien er å benytte den metoden som gir rom for å undersøke problemstillingen på en best mulig måte.

1.3.3 Innsamling og bearbeiding av data

Akademisk forskning må vise tydelig hvilke kilder som ligger til grunn for analysen, og hjelpe leseren til å finne frem i disse kildene (Moses og Knutsen 2007: 125). Yins (2009: 114-124) tre prinsipp for datainnsamling legges til grunn for studien av HV-016 for å styrke reliabilitet³ og validitet⁴: Anvendelse av trianguleringsstrategi, organisering og dokumentere innsamlet data, og vise tydelig hvor informasjon er hentet fra. Empirien som danner grunnlaget for denne studien kommer fra flere kilder. Disse har gjerne ulike perspektiv og kan utfylle hverandre. Ved å anvende trianguleringsstrategien understøttes funn av ulike kilder. Kildene gir flere mål på samme fenomen, noe som er med på å styrke validiteten og gjøre det mulig å trekke gyldige slutninger om casen (Yin 2009: 116).

³ Pålitelighet, grad av nøyaktighet i innsamling og bearbeiding av data (Hellevik 2007b: 241).

⁴ Gyldighet, samsvar mellom teoretisk definisjon av en variabel og den operasjonelle definisjonen som styrer datainnsamling (Hellevik 2007c: 290).

Yin (2009: 101) tar utgangspunkt i seks hovedkilder: dokumenter, arkiv, intervju, direkte observasjon, deltakende observasjon, og fysiske artefakter. Denne studien inkluderer materiale fra de tre første gruppene.

		Ansvarsdeling	Organisasjonsmodell	Byråkratisk politikk
Øyenvitneskilder	Thomas Lund Nielsen	HV-016		
	Geir Løndal	HV-016		
	Henrik Hovland	Debattant		
	Grete Faremo	Forsvarsminister		
	Trygve Slagsvold Vedum	Sp		
	Jan Arild Ellingsen	Frp		
	Svein Roald Hansen	Ap		
	Ivar Kristiansen	H		
	Sverre Myrli	Ap		
	Anonyme informanter			
Skriftlige kilder	Arkiv			
	Medieoppslag			
	Stortingsmeldinger			
	Taler og skriftlige spørsmål			
	Storingsdebatter og spørretimer			
	Offisielle saker fra Forsvaret			
	Dok 5 fra Ombudsmannsnemnda			
	Historiske verk			
	Riksrevisjonen			
	Komitéinnstillinger			

Figur 2 Oversikt over studiens empiriske grunnlag

Figur 2 gir en samlet oversikt over denne studiens empiriske grunnlag. Fargemarkeringen illustrerer hvilke teorier datamaterialet bidrar mot. Primærkilder som lovtekster, arkivmateriale, dokumenter og uttalelser fra politiske og militære nøkkelpersoner er sentrale i studien av HV-016. Herunder inkluderes stortingsmeldinger, stortingsproposisjoner, debatter og høringer i Stortinget, offentlige uttalelser fra FSJ, Forsvarsminister og Generalinspektør i HV. Disse dokumentene er tilgjengelige gjennom Stortingets og Regjeringens nettsider, forsvarnets nettsider, og gjennom arkivtjenesten *Offentlig elektronisk postjournal*. En annen primærkilde i denne studien er intervju med øyenvitner. Intervjuet er en av de mest verdifulle kildene i en case-studie (Yin 2009: 106). En av årsakene til dette er at

intervju med en informant både kan klarlegge fakta i en sak, og samtidig gi sin fortolkning og mening. Respondentene kan også være en døråpner og gi tilgang til, eller peke i retning av, andre relevante kilder (Yin 2009: 107). Samtidig er det noen aspekt ved intervjuet som kan være problematiske. Intervjuer innebærer en risiko for forutinntatthet. Spørsmålene kan være svakt formulert og det er en risiko for at intervjuobjektet gir det intervjuer vil høre. En styrke ved intervjuet er at det er målrettet og fokuserer direkte på casen, samtidig som formen er innsiktsfull og gir rom for kausale forklaringer. Dybdeintervjuet gir rom for at intervjuobjektet kan belyse både fakta om saken og egne meninger (Yin 2009: 102, 107). I arbeidet med datainnsamlingen har jeg forsøkt å kontakte nøkkelpersoner slik at de kan belyse casen med sin egen innsikt. I de tilfeller hvor jeg ikke har lyktes har jeg valgt å basere meg på personens uttalelser til media, debatter, og andre offisielle kommentarer til saken. Denne problematikken er spesielt relevant for daværende FSJ Sunde, som jeg ikke har fått kontakt med på grunn av manglende oppdatert kontaktinformasjon.

Nøkkelpersoner i nedleggelsen av HV-016 som har latt seg intervju⁵ i denne studien er daværende Forsvarsminister Grete Faremo, tillitsvalgte i HV-016 og politikere fra stortingets Forsvars- og utenrikskomité. I tillegg kommer andre informanter, noen av dem har valgt å være anonyme. Intervjuene har vært utført via telefon, epost eller ved møte, og har vært både dybdeintervju (telefon og personlig møte) og fokuserte intervju med konkrete avklaringer (på epost). Jeg har utarbeidet en intervjuguide som har vært retningsgivende for spørsmålsstillingen. Intervjuguiden⁶ ble utarbeidet i forkant av intervjuene, men det ble lagt opp til en løs struktur med form som en samtale og rom for at intervjuobjektet kunne få tid til å fortelle sin historie. Ikke alle spørsmål var like aktuelle for hvert intervjuobjekt og ble dermed utelatt. Intervjuobjektet fikk rom for å belyse element i saken hun/han var opptatt av. En svakhet ved dette er at det er en fare for at intervjuobjektet fremhever noen aspekt på bekostning av andre. Samtidig kan denne formen for intervju gi helhetlige historier fra ulike perspektiv, som i andre omgang kan sammenliknes og utfyller hverandre. Intervjuobjektene kan også komme med informasjon som ellers ikke ville blitt avdekket, fordi det på forhånd er vanskelig å vite nøyaktig hva slag informasjon en person kan tilby.

⁵ Oversikt og presentasjon av intervjuobjekt er vedlagt i appendiks, vedlegg 1

⁶ Se vedlegg 2 i appendiks for intervjuguide

Medieoppslag er en sentral sekundærkilde i denne studien. Nedleggelsen av HV-016 ble dekket i flere ulike nyhetsmedium, og denne dekningen utgjør grunnlaget for å få oversikt over hendelsesforløpet, hvilke personer og aspekt som har vært sentrale i saken. Hvilke spørsmål har egentlig blitt stilt, og hvilke svar har blitt gitt? Avisoppslag og innslag på TV og radio utgjør en god kilde for å finne uttalelser fra personer som FSJ, Forsvarsminister, og politikere. Jeg har basert meg på søk gjennom tjenesten Retriever for å kartlegge relevante medieoppslag. Historiske verk har vist seg som viktige kilder. HV-016 er omtalt i ulike bøker som handler om det norske forsvar og norske spesialstyrker,.

Det er flere aspekt ved datainnsamlingen som må belyses og problematiseres. Jeg valgte å henvende meg til samtlige politikere som var medlemmer av Stortingets utenriks- og forsvarskomite i 2010, samt Anniken Huitfeldt som er dagens leder, med en forespørsel om å svare på spørsmål om nedleggelsen av HV-016. Denne tilnærmingen er problematisk i det at det er vanskelig å avdekke hva de kan sitte på av informasjon og innsikt i saken for å klargjøre bildet av helheten. Av ukjente årsaker har viktige nøkkelpersonene har ikke respondert. Samtidig har jeg hatt inntrykk av at de politikerne som responderte og som jeg har intervjuet, har vært opptatte av og engasjerte i nedleggelsen av HV-016. Flere av disse har også uttalt seg om saken til media tidligere samt deltatt i Stortingsdebatten som berørte HV-016.

Når det arbeides med spørsmål som gjelder norsk forsvarspolitik, støter man gjerne på materiale som har adgangsbegrensning og som det kreves sikkerhetsklarering for å få tilgang til. En slik sikkerhetsklarering har ikke jeg hatt. Dermed det en viss risiko for at det finnes relevant informasjon jeg ikke har fått i hende. Jeg har forsøkt å kompensere for dette gjennom intervju med nøkkelpersoner.

Nedleggelsen av HV-016 vært en sak hvor partene tidvis har stått steilt, og det er følgelig slik at ikke alle involverte parter har anledning eller lyst til å la seg intervju. Noen av intervjuobjektene har valgt å delta mot en garanti om anonymitet. Anonymitet er problematisk av flere grunner. Det gjør navigeringen i datamaterialet mer komplisert for leseren, og kan samtidig danne grunnlag for å stille spørsmål om troverdigheten til denne informasjonen. Informasjon kan ikke spores og sjekkes på samme måte som når det er full åpenhet om kildematerialet. Jeg har derfor, så langt det har vært mulig, unngått anonyme kilder. Samtidig er det slik at anonymitet i noen tilfeller er riktig. Yin (2009: 181) argumenterer for at anonymitet kan forsvares i

kontroversielle saker hvor partene må beskyttes, og i tilfeller hvor en endelig konklusjon i en case-studie kan påvirke de involverte parters fremtidige handlinger. Jeg har jeg vurdert det slik at de anonyme kildene som nå er inkludert, har gitt sentrale skildringer som belyser viktige aspekt ved nedleggelsen av HV-016, og det ville vært uforsvarlig å ikke inkludere denne informasjonen. Uten informasjon fra anonyme kilder kunne jeg risikert at studien, i ytterste konsekvens, hadde resultert i en analyse basert på mangelfullt kildemateriale og kanskje blitt avsluttet med feilaktig konklusjon. Slik jeg har vurdert det har anonymisering vært nødvendig fordi intervjuobjektene selv ønsket det grunnet arbeidssituasjonen. Disse objektene har bidratt med informasjon som er nyanserende og sentralt for analysen av casen og jeg har vurdert som riktig å oppfylle ønsket om anonymitet. Anonymitet kan gis gjennom å anonymisere deltakerne i ulik grad, eller anonymisere casen (Yin 2009: 181-182). Naturlig nok er ikke det siste et alternativ, men jeg har valgt å ikke navngi noen av intervjuobjektene og heller ikke gi noen utførlig beskrivelse av deres tilhørighet, grunnet faren for gjenkjennelse.

1.4 Videre oppbygning

I neste kapittel vil jeg presentere teoretiske innfallsvinkel til analysen av problemstillingen. Teorien gir grunnlag for å anta uavhengige variabler og utlede hypotesene som nyttes i den videre analysen. Empiriske funn presenteres og knyttes til variablene og hypotesene i kapittel tre, og kapittel fire rommer analyse av hypotesene i lys av empiriske funn. Styrkes eller svekkes hypotesene i møte med datamaterialet? Hypotesene vurderes først separat og uavhengig av hverandre, men til slutt i sammenheng med hverandre i arbeidet mot en syntese. Kapittel fem presenterer en kortfattet konklusjon, og noen generelle betraktninger rundt arbeidet og videre forskning.

2 Teoretisk tilnærming : Sivilmilitære relasjoner, organisasjon og byråkrati

Hvilken rolle tjener teori i en studie? I følge Edward O. Wilson er ikke noe i vitenskapen, ei heller i det virkelige liv, forståelig uten teori. Vitenskapelige teorier benyttes for å lage hypoteser om et mysterium og er konstruert for å kunne avvises dersom det bevises at den er feilaktig. Teorien bidrar samtidig til å definere karakteristika ved mysteriet (Wilson 1998: 56-57). I *Statsvitenskapelig Leksikon* heter det at ”teori er deduktivt system av hypoteser” (Hellevik 2007: 274). I samfunnsvitenskapelige forskning forankres en studie i et teoretisk rammeverk. Formålet med å teorianvendelsen er å avlede logiske forutsigelser om konkrete empiriske forhold som i neste omgang av analysen testes og vurderes i lys av empiriske funn (Hellevik 2007: 274). I en case-studie er teoriutvikling essensielt, både når studien søker å utvikle eller teste en teori (Yin 2009: 35). Teorien kan gi innsikt i hvordan og hvorfor en årsak fører til et utfall, i dette tilfellet nedleggelsen av HV-016. Hver hypotese er formet som en påstand som sier noe om forholdet mellom en uavhengig variabel (en foreslått årsak), og nedleggelsen av HV-016 (effekten). Teoriene benyttes for å avgrense studien og operasjonalisere mulige uavhengige variabler, for deretter å vurdere hvor, og eventuelt når, uavhengige variabler påvirker utfallet av casen. På denne måten kan teorianvendelsen til å oppnå denne studiens målsetning: å forklare nedleggelsen av HV-016.

Denne studien bygger på tre teoretiske innfallsvinkler, henholdsvis sivilmilitære relasjoner som ansvarsdeling, organisasjonsmodell, og byråkratisk politikk-modell. Teoriperspektivene er overlappende fremfor konkurrerende. Det er mulig at hypotesene og de uavhengige variablene som utformes med utgangspunkt i teoriene, kun delvis bidrar til å forklare nedleggelsen av HV-016. Hypotesene vil derfor til slutt settes i sammenheng med hverandre i en syntese. Den teoretiske innsikten anvendes for å kartlegge og klassifisere empirisk materiale i kapittel 3, og i den videre analysen av hypotesene i kapittel 4.

2.1 Ansvarsdeling og politisk kontroll

Som argumentert for i kapittel 1 kan studien av nedleggelsen av HV-016 forstås innenfor rammene av sivilmilitære relasjoner. Det følgende teorikapitlet bygger

videre på den sivilmilitære teoriforkankringen som ble presentert innledningsvis. Denne snevres inn med utgangspunkt i artikkelen "A unified theory of civil-military relations" av Douglas Bland (1999). Bland argumenterer for at sivilmilitære relasjoner er et resultat av at militære og sivile myndigheter deler makt.

2.1.1 Grunnleggende antakelser om ansvarsdeling

Bland (1999) anvender regimeteori som utgangspunkt for empiriske analyser i studien av sivilmilitære relasjoner. Krasner (1982: 1-2) definerer et regime som de prinsipper, normer, regler og beslutningsprosedyrer som på et punkt medfører at ulike aktørers forventninger møtes. Regimets formål er heller å legge til rette for avtaler. Et regime karakteriseres av prinsipper og normer, og endres ikke med ethvert maktskifte. Prinsipper kan forstås som de etablerte oppfatningene om hva som er fakta, årsak og moralsk korrekt. Normer er standard for handlinger definert gjennom rettigheter og plikter. Regler er spesifikke påbud og forbud knyttet til hva som kan besluttes. Beslutningsprosedyrene er etablert praksis for å fatte og implementere beslutninger. Dersom prinsippene og normene endres, endres også regimet i sin helhet (Krasner 1982: 2-4).

Bland argumenterer for at det sivile samfunn opprettholder kontroll med forsvaret gjennom en ansvarsdeling mellom sivile og militære ledere. De to aktørene har ansvar for, og kontroll med, ulike områder. Fundamentet for denne ansvarsdelingen er en stats regime. I et liberalt demokrati, som Norge, deltar forsvarets ledere og sivile overordnede i beslutninger om forsvaret. Ansvarsdelingen er relevant innenfor flere beslutningsområder: Strategiske beslutninger om forsvaret, organisatoriske beslutninger om fordeling av ansvar og ressurser, sosiale beslutninger om forsvar og samfunn, og operasjonelle beslutninger om anvendelse av forsvarets ressurser (Bland 1999: 9-11). Eksempelvis er en regjering avhengig av fagmilitære råd for å fatte beslutninger om forsvaret. Det finnes knapt noen fasit på hvilke vurderinger som er politisk-strategiske og hvilke som er militær-strategiske, de to er tett sammensveiset. Krig er en del av politikken, følgelig må militærmakt og politiske myndigheter spille sammen fremfor å være motpoler (Maaø 2010: 87).

I følge Bland må forsvaret legitimeres og anerkjennes av en part som både forsvaret og det sivile samfunn tolererer (1999: 17). Hvert 4. år er det Stortingsvalg, og gjennom representativt demokrati forankres politikken i folket. Stortinget definerer

forvaltningens handlingsrom og tildeler ressurser. Stortinget har for eksempel anledning til å gi Forsvaret fullmakter (Diesen 2011: 121). Når det gjelder HV spesielt, definerer Heimevernsloven⁷ Stortingets rolle i HV-saker og konstaterer at HVs organisasjon skal fastsettes av Stortinget.

2.1.2 Politisk kontroll av nedleggelsen av HV-016 – hypoteser og operasjonalisering

Bland legger til grunn at sivilmilitære relasjoner er et anarki som styres av en stats regime (1999: 16). Blands teoretiske tilnærming til sivilmilitære relasjoner forenkler forholdet mellom det sivile samfunn og forsvaret ved å ta utgangspunkt i forholdet mellom kun disse to aktørene. Innenfor disse kan det eksistere avdelinger som hver har en oppfatning om hva regimet er, og hvordan dette bør være (Bland 1999: 21). For å undersøke studiens problemstilling i tråd med teorien vil jeg betrakte beslutningen om å legge ned HV-016 som ansvarsdeling mellom Regjeringen, som konstitusjonelt ansvarlig utøvende makt og øverste leder for Forsvaret, og det folkevalgte Stortinget bestående av sivile medlemmer. Hvilket ansvar hadde disse to aktørene, og hvilke deler av nedleggelsesprosessen hadde de kontroll med?

Forsvaret får ikke detaljerte instruksjoner om hva de skal og ikke skal gjøre, men opptrer innenfor rammene av et regime. Når Forsvaret, eller deler av dette, opptrer utenfor rammene må politiske myndigheter gripe inn og korrigere for å opprettholde kontrollen. Både Regjering og Storting hadde sine grunner til det: Regjeringen fordi de fikk en advarsel fra FSJ om HV-016, Stortinget fordi det strengt tatt er Stortinget som har gitt rammene for HV gjennom HV-loven. FSJ Sundes uttalelser tegnet et bilde av HV-016 som en militær avdeling som opererte utenfor regimet, og som hadde funnet rasjonale i sine oppgaver på egenhånd (Sunde 2010, Sunde 2010b, Aftenposten 2010d).

Det kunne dermed se ut til at HV-016 brøt med eksisterende regler og prosedyrer, utviklet seg etter andre prinsipper og normer enn det som lå til grunn for avdelingen, og ikke var under politisk kontroll. Som den utøvende makt var det da opp til Regjeringen å gå inn for nedleggelse av en avdeling som utviklet seg i strid med regimet. Dette er grunnlaget for studiens første hypotese.

⁷ HV-loven er tilgjengelig på http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1953-07-17-28?q=heimevernsloven#KAPITTEL_1

H₁: Regjeringen gikk inn for nedleggelse av HV-016 fordi avdelingen ikke lenger hadde et oppdrag å fylle og utviklet seg etter andre prinsipper og normer enn det som lå til grunn i samfunnet de springer ut av.

Stortinget hadde også sine grunner for å gripe inn mot HV-016. Stortinget gir rammene for HV gjennom HV-loven. HV har en spesiell funksjon innenfor det norske sivilmilitære regimet, fordi de anses å være viktig for forankring av Forsvaret i befolkningen (GIHV 2015: 2). Derfor kan det bli oppfattet særlig problematisk av Stortinget dersom en HV-avdeling viser seg å opptre utenfor regimet.

H₂: Stortinget støttet nedleggelse av HV-016 fordi avdelingens eksistensgrunnlag var falt bort og avdelingen opptrådte i strid med normen om at militære styrker skal være under politisk kontroll.

Hvilke kilder kan bidra til å belyse hvordan Regjering og Storting oppnår kontroll med HV-016? Undersøkelse av H₁-H₂ fordrer innsikt i HV-016s forankring i de to organene. Hva ble sagt om nedleggelsen av HV-016? Stortingsmeldinger, komitéinnstillinger, og rapporter fra Forsvarets Ombudsmann kan belyse hvilken informasjon Stortinget hadde om HV-016, og Stortingets rolle i utviklingen av HV-016. Intervju med daværende statsråd og representanter fra Utenriks- og forsvarskomiteen gir innsikt i hvordan Regjering vurderte HV-016, samt sakens forankring. Riksrevisjonens rapport om HV-016 har informasjon om avdelingens oppgaver og eksistensgrunnlag. Intervju med personer som var deltakende i beslutningsprosessen på en eller annen måte kan også bidra til undersøkelsen av disse hypotesene.

2.2 Organisasjonsmodellen

Organisasjonsmodellen anvendes for å undersøke nedleggelsen av HV-016 på organisasjonsnivå. Modellen har rom for spekteret av avdelinger og organisasjoner som kan ha innflytelse i en sak, og kan dermed supplere teorien om ansvarsdeling. Organisasjonsmodellen tar utgangspunkt i Graham Allisons konseptuelle studie av Cubakrisen. Jeg vil gjøre rede for modellen med utgangspunkt i Graham Allison og Philip Zelikows bok fra 1999, *Essence of Decision*. I boken skisseres tre ulike modeller som kan anvendes for å forstå utenrikspolitiske hendelser. Allison og Zelikow argumenterer for at den klassiske teorien om den rasjonelle aktør hvor staten ses på som en enhet som foretar strategiske valg i tråd med muligheter og

målsetninger, burde suppleres med modeller som har rom for organisasjoner og politikere som er involvert i prosessen (1999: 4-5). Den første av disse modellene er organisasjonsmodellen.

2.2.1 Grunnleggende antakelser i organisasjonsmodellen

Organisasjonsmodellen tar utgangspunkt i følgende spørsmål: Ut fra hvilken organisasjonskontekst, press og prosedyrer, oppstår et bestemt utfall? Modellen fokuserer ikke på enkeltindivider, men på organisasjoner. Staten er et konglomerat bestående av løst allierte organisasjoner fremfor en enhetlig, rasjonell aktør. Hver organisasjon har et eget program og ledelse. Organisasjonene avdekker hvilke saker som skal behandles, definerer alternativer og beregner konsekvenser, og staten handler gjennom organisasjonens rutiner. På bakgrunn av dette kan man si at en stats handling er output fra organisasjoner som opererer i tråd med rutiner og standard operasjonsprosedyrer (SOP) (Allison og Zelikow 1999: 143-144).

Hver organisasjon har ansvar for et spesielt sett problemstillinger og er til dels uavhengige i behandlingen av en sak. Det er allikevel sjelden en sak faller innenfor ansvarsområdet til kun en organisasjon, det er vanlig at flere ulike organisasjoner har en viss innflytelse på et område. En stats handling reflekterer dermed flere organisasjoners uavhengige innspill. Ledelse i organisasjonene kan sjeldent kontrollere behandling og utfall i detalj, men kan ha innflytelse på en prosess i kraft av sine stillinger (Allison og Zelikow 1999: 143). Subjektene i organisasjonsmodellen er dermed organisasjonene som er involvert i en beslutning, og modellen fokuserer ikke på enkeltindividene. Avgjørelsene som treffes kan forklares ut fra organisasjonenes formål og etablert praksis som medlemmene i organisasjonen har fells (Allison og Zelikow 1999: 144).

De generelle betraktningene rundt organisasjonsmodellen tar oss videre til den epistemologiske rammen. Hvordan tilegner vi oss kunnskap i tråd med organisasjonsmodellen? En organisasjon har gjerne en mer eller mindre uttalte målsetning som definerer hva de arbeider med, og hva de søker å oppnå. I statlige organisasjoner spesifiserer et regelverk autoritet og operasjonsarena som fortolkes inn i eksisterende rammer (Allison og Zelikow 1999: 167). I organisasjonsmodellen er en stats handling et resultat av et dominerende beslutningsmønster. Dette kan oppsummeres ved at en stat til enhver tid består av et etablert konglomerat av

organisasjoner som hver har gitt kapasitet, eksisterende programmer og repertoar, samt en oppfatning av hva som er kritiske oppgaver. Forklaringskraften i organisasjonsmodellen ligger i å avdekke kapasitet, repertoar, og rutiner som kan forklare den aktuelle hendelsen (Allison og Zelikow 1999: 175).

2.2.2 Organisasjonsmodellen og nedleggelsen av HV-016 – hypotese og operasjonalisering

Hvilke organisasjoner var involvert i nedleggelsen av HV-016, og hvordan foregikk prosessen? Uavhengige variabler utledes i tråd med organisasjonsmodellen ved å kartlegge relevante organisasjoner og handlingsmønstre. FD er en statsrådens utredningsapparat og har ansvar for saksforberedning og forvaltning. Forsvaret er FDs største og viktigste underliggende etat (Græger og Neumann 2006: 67). Den militære siden har vært gitt ansvar og myndighet for å foreta overgripende prioriteringer mellom forsvarsgrenene, og til å drive strategisk forsvarsplanlegging (Bjerga 2010: 112). Dette gjøres på oppdrag fra regjeringen. Prioriteringene som gjøres av den militære ledelsen går blant annet på strategisk forsvarsplanlegging og drifts- og investeringsbudsjettene (Bjerga 2010: 112). I Stortinget er det Utenriks- og forsvarskomiteen som arbeider med utenriks- og forsvarspolitik (Stortinget 2014).

Innledningsvis ble det klart at det fra forsvarsledelsen ble hevdet at HV-016 ikke lenger var relevant og utviklet seg i en retning som ikke var ønskelig, samtidig som avdelingen var kostbar i HV-sammenheng. For Forsvaret kan dette ha vært motivasjonen for legge ned avdelingen. Det kan tenkes at dersom en organisasjon som deltar i arbeidet med å utvikle Forsvaret, finner en Heimevernsavdeling som utvikler seg utenfor kontroll, så vil dette kunne medføre nedleggelse. I tråd med dette utledes den tredje hypotesen.

H₃: HV-016 ble lagt ned i tråd med organisatorisk strømlinjeforming fordi avdelingen ikke var relevant for forsvarsledelsens planer og prioriteringer.

Hvilke organisasjoner var avgjørende i nedleggelsen av HV-016? Opptrådte disse i tråd med etablert praksis og bestemte roller? H₃ legger til grunn at nedleggelsen av HV-016 var et resultat av organisatorisk strømlinjeforming slik Allison og Zelikow skisserer. Hvilke vurderinger ble gjort i de ulike organisasjonene? Slike prosesser er gjerne delvis unntatt offentligheten av hensyn til sikkerhet og det er problematisk å få tilgang på informasjonen. For å kompensere for dette har jeg hentet inn data fra flere

kilder. Disse gir ulike perspektiv på nedleggelsen av HV-016 og utfyller hverandre. Ved å anvende en slik trianguleringsstrategi kan den videre diskusjonen foregå, og påfølgende slutninger trekkes, på grunnlag av flere kilder som utfyller hverandre (Yin 2009: 116). Riksrevisjonens gjennomgang av nedleggelsen, anmeldelse fra tillitsvalgte i HV-016, og Ombudsmannens behandling av saken er offisielle dokument som gir informasjon om hvilke organisasjoner som var involvert, den rollen de spilte, og hvilke vurderinger som ble gjort.

2.3 Byråkratisk politikk-modell

Den tredje teoretiske innfallsvinkelen i denne studien er byråkratisk politikk-modellen (BP-modellen). Denne er også basert på Allison og Zelikows analyse av Cubakrisen. BP-modellen fokuserer på politikken som føres på innsiden av staten. Modellen leder oppmerksomheten til de deltakerne som har interesser og handlingsrom til å ha innflytelse på en gitt sak, faktorer som former deltakerens standpunkt, eksisterende kanaler hvor det er rom for å drive politikk for sine standpunkt, og deltakernes faktiske handlinger (Allison og Zelikow 1999: 6). Jeg vil gjøre rede for modellen slik Allison og Zelikow beskriver den. Denne innsikten vil jeg anvende sammen med betraktninger fra Bjerga (2010) og Espenes (2010) om ulike aktører innenfor norske sivilmilitære relasjoner, og deres interesser.

2.3.1 Grunnleggende antakelser i byråkratisk politikk-modellen

Utgangspunktet for Allison og Zelikows BP-modell er Richard E. Neustadts arbeid som illustrerer forskjellen mellom makt på papiret og makt i praksis (Allison og Zelikow 1999: 258). I følge Neustadt deler sentrale institusjoner i staten makt, fordi de ulike institusjonene som har innflytelse i staten hver har en egen maktposisjon. Denne er grunnlaget for deltakelse i den administrative prosessen (Neustadt 1990: 29). Byråkratisk politikk handler om hvilke forhandlinger som fant sted i en sak, og hvem som deltok i disse forhandlingene. En hendelse kan forklares ved å avdekke aktørenes intensjoner, kanaler og innsats: hvilke dragkamper foregikk, og hvordan førte dette til et gitt resultat? BP-modellen tar høyde for at organisasjonene som har innflytelse i beslutningsprosesser ikke er monolitter, men tvert imot består av individer som har et visst handlingsrom hver for seg, og i forhold til hverandre. En aktørs handlingsvalg kan derfor forstås som resultatet av det forhandlingsspillet som

politikk er. Valget er ikke et resultat av en enhetlig rasjonell beslutning, men heller en dragkamp (Allison 2012: 275-276).

Hva former aktørenes persepsjon, preferanser og standpunkt? I BP-modellen legges det til grunn at en beslutning er resultat av kompromiss og konflikt mellom personer med ulike interesser og varierende innflytelse. Veien frem mot en slik avgjørelse er politisk (Allison og Zelikow 1999: 294-295). Aktørene har ulike tilnærminger til en problemstilling og fremmer sin egen oppfatning av nasjonal interesse, organisatoriske interesser, operasjonelle målsetninger og andre personlige hensyn av avgjørelser og handlinger. Disse overlappende interessene er hva som står på spill for deltakerne, og aktørene tar standpunkt og handler i lys av disse interessene. (Allison og Zelikow 1999: 296-300) Makt er summen av minst tre komponenter: forhandlingsfortrinn, bruk av dette forhandlingsfortrinnet, og de andre aktørenes oppfatning av de to foregående elementene. Forhandlingsfortrinn kommer gjerne i kraft av formell autoritet og ansvar, kontroll over ressurser, ekspertise og kontroll over informasjon. Evne til å influere andre aktørers posisjoner i andre, pågående spill, og tilgang på andre aktører som er i besittelse av forhandlingsfortrinn (Allison og Zelikow 1999: 300).

De eksisterende kanalene finnes for at staten skal kunne ta grep innenfor de ulike saksområdene, men fungerer også som kanaler for dragkamper mellom aktørene. Eksempler på slike kanaler kan være nedsettelse av arbeidsgrupper, redegjørelse i stortinget, møter, og høringer. Kanalene strukturerer spillet fordi det i forkant defineres hvem som inkluderes: hvilke aktører er avgjørende, og hvilke fortrinn og hindringer har disse? Reglene består av Grunnlov, statuetter, domsavsigelser, konvensjoner, og også kultur. Reglene etablerer de ulike posisjonene, hvilke veier som finnes for å besitte disse, makten tilhørende hver posisjon, og tilgjengelige kanaler. Reglene begrenser også tilgjengelige handlinger og avgjørelser. Hver aktør haler og drar ved å benytte sine tilgjengelige maktmidler for å oppnå resultat i tråd med egne interesser (Allison og Zelikow 1999: 301-302). Forklaringskraften i BP-modellen ligger i å avdekke spillet. Herunder inkluderes posisjoner, aktører, tilgjengelige kanaler, preferanser, og dragkampen som resulterte i den aktuelle avgjørelsen eller hendelsen. Modellen søker å spesifisere detaljene i dragkampene, for det er disse som har muliggjort utfallet (Allison og Zelikow 1999: 305).

2.3.2 Byråkratisk politikk og nedleggelsen av HV-016 – hypotese og operasjonalisering

Hvilke interesser og motiver kunne forsvarsledelsen ha for å legge ned HV-016? I innledningen ble det klart av beslutningen om å legge ned HV-016 hadde sitt utspring i Forsvarets ledelse, og at FSJ var en sentral aktør i denne prosessen. Da nedleggelsen av HV-016 ble varslet kom flere stortingspolitikere på banen og skisserte behov for opprettholdelse av HV-016. En av dem var Marit Nybakk (Ap). Hun har lang fartstid i forsvarspolitikken og var på det tidspunkt medlem i utenriks- og forsvarskomiteen. Når det gjaldt HV-016 mente hun det var umulig for Forsvarets ledelse å legge ned Heimevernsavdelingen uten politisk behandling av saken (Nybakk 2010).

Et annet aspekt innenfor byråkratisk dragkamp er forholdet mellom politi og forsvar. I følge Espenes (2010: 292) foregår det en revirkamp mellom Forsvar og Politi, også etter Bistandsinstruksen av 2003. Politiet har tidligere reagert på at HV har innrettet deler av sine styrker mot terrorbekjempelse og andre mer krevende oppdrag som eskorte og livvaktjeneste. Et eksempel her er HV-016. Oppbygging av slike ressurser i Forsvaret har vært et kontroversielt spørsmål. Odd Berner Malme, tidligere assisterende politidirektør, har uttalt til Politiforum at ”vi ser gjentatte ganger at HV øver på en type bistand som Politiet aldri vil etterspørre” (Malme 2004). Har politiet hatt interesse av at HV-016 legges ned, og eventuelt hatt innflytelse i prosessen?

Det er indikasjoner på en intern strid om HV-016 i Forsvaret, hvor blant annet FOH stod mot FSJ i synet på HV-016 og skisserte operativt behov for avdelingen (Aftenposten 2010, NRK 2010d). Landsråd for HV, som arbeider for å fremme samarbeidet mellom HV og det sivile samfunn, var tydelige på at det var behov for opprettholdelse av styrkene (Landsrådet 2010). Forsvarets profesjonsidealer kretser rundt kompromissløshet, styrke og fasthet. Fra Forsvarets side har det vært vanlig å frykte politisk innblanding i forsvarspolitikken, og offiserene har uttrykt motstand mot å bli trukket inn i FD (Bjerga 2010: 123). Samtidig har det vært tradisjon for at spørsmål knyttet til HV har vært saker for Stortinget. Da HV-016 ble lagt ned gjorde Forsvaret samtidig andre vurderinger. Det var mulighet for at Garden skulle miste sin beredskapsfunksjon, og noen av sine gardister. HVs innsatsstyrke ble redusert, utover nedleggelsen av HV-016. GIHV med tilhørende stabsfunksjon skulle flyttes fra Oslo til Terningmoen ved Elverum (NRK 2010b, Aftenposten 2010e, Regjeringen 2010). 2010 var også året for opptrappingsplan og mer trening av HVs styrker (HV 2010,

HV 2011). Det kan tenkes at forsvarrets ledelse har interesse av å oppnå større autonomi i HV-saker for å raskt kunne gjøre egne prioriteringer. På den ene siden har HV i sin interesse å øke sine budsjettandeler så mye som mulig. Samtidig har FSJ og Forsvarsstaben (FST) interesse av å kunne drive effektiv omstilling og prioritere midler mer fleksibelt.

H₄: HV-016 ble lagt ned fordi krefter i Forsvaret som kjempet for avvikling vant frem i den byråkratiske dragkampen, til tross for at deler av Stortinget, HV og deler av Forsvaret hadde andre preferanser.

Hvilke byråkratiske dragkamper foregikk da HV-016 ble lagt ned? Den fjerde hypotesen fordrer nærmere undersøkelse av hvilke interesser som var representert i nedleggelsen, hvilken potensiell innflytelse de hadde, og hvordan organisering av prosessen tillot disse å komme til uttrykk. Informasjon om dette finnes i dokument fra Riksrevisjonen, anmeldelse fra HV-016 og fra Forsvarets Ombudsmann. Disse dekker beslutningsprosessen fra ulike perspektiv. Sammen med intervju med nøkkelpersoner vil denne informasjonen kunne gi innsikt i militære og politiske hensyn i saken, og forholdet mellom disse. FSJ og Forsvarsminister er sentrale kilder til de ulike vurderingene som nedleggelsen var tuftet på. Intervju med stortingsrepresentanter og andre informanter som var involvert i prosessen, både knyttet til Regjeringen, Stortinget og HV, er kilder som bidrar til å kartlegging av hvilke forhandlinger som fant sted.

2.4 Oppsummering av hypotesene

Hypotesene i tabellen under (Tabell 1) er foreslåtte forklaringer på nedleggelsen av HV-016.

Uavhengig variabel		Teoretisk forankring	Kartlegging
X ₁	Politisk kontroll – Regjering går inn for nedleggelse	Sivilmilitære relasjoner som ansvarsdeling	Sakens forankring i Regjeringen Regjeringens rolle i nedleggelsen
X ₂	Politisk kontroll - støtte i Stortinget	Sivilmilitære relasjoner som ansvarsdeling	Sakens forankring i Storting Stortingets rolle i nedleggelsen
X ₃	Organisatorisk strømlinjeforming – nedleggelse av utdatert avdeling	Organisasjonsmodellen	Sakens forankring i Forsvaret Nedleggelsesprosessen – hvilke organisasjoner var involvert, og hvordan Organisatorisk strømlinjeforming
X ₄	Forsvarsledelsens interesser vinner frem	Byråkratisk politikk	Dragkamp Hvilke interesser var representert, hvilken innflytelse Prosessens organisering –hvordan

			kom interessene til uttrykk
--	--	--	-----------------------------

Tabell 1 Studiens hypoteser

I neste kapittel vil jeg kartlegge hver av de foreslåtte hypotesenes uavhengige variabler. I kapittel 4 vil den foreslåtte sammenhengen mellom uavhengige variabler og nedleggelsen av HV-016 bli vurdert opp mot det empiriske materialet som gjøres rede for i kapittel 3. Dette for å vurdere om de teoretisk fundamenterte hypotesene finner støtte i det empiriske datamaterialet. Hypotesene vil vurderes hver for seg som styrket eller svekket for å forklare nedleggelsen av HV-016. Deretter vil jeg foreta en samlet vurdering av hypotesene.

3 Empirisk kartlegging av studiens variabler

Med utgangspunkt i teoriene og de fire hypotesene presentert i forrige kapittel vil jeg nå ta for meg det empiriske materialet og knytte dette opp mot hver av de uavhengige variablene. Først vil jeg utdype studiens avhengige variabel og sette denne i kontekst. Deretter følger redegjørelse for de uavhengige variablene.

3.1 Studiens avhengige variabel – Nedleggelse av HV-016

Hva kjennetegner HV, som HV-016 var en del av? Ideen om å opprette et Heimevern ble fremsatt offisielt under andre verdenskrig, fordi det var ønskelig å opprette et kuppforsvar. Under krigen drev Milorg etterretningsarbeid, støttet allierte operasjoner og utførte egne sabotasjeoperasjoner. Ved krigens slutt ble HV opprettet med utgangspunkt i de eksisterende Milorg-avdelingene. Dette var et motsvar til Milorgs forsøk å danne et eget forbund (Brox 1996: 26). I *lov om Heimevernet av 17. juli 1953* het det at Heimevernet er en del av det militære forsvar, og at det fortrinnsvis skal delta i forsvaret av heimtrakten. Innstillingen understreket at Heimevernet skulle være i stand til å ha en rolle i kuppforsvaret, og at mannskapene måtte være innordnet i Heimevernets oppsetninger allerede i fredstid for å få nødvendig trening. De skulle også få utdelt våpen og utstyr på forhånd (Brox 1996: 112-113). Et annet sentralt aspekt i Heimevernsløven finnes i §13. Spesielt for denne er at den ikke handler om forsvar av landet, men er med på å understreke Heimevernets kontakt med det sivile samfunn. Heimevernet kan kalles inn som lete-, rednings-, og hjelpemannskaper. Heimevernet har i mange anledninger strukket seg langt for å yte hjelp i vanskelige situasjoner (Brox 1996: 114). Eksempler her spenner vidt, fra sprenging av isdemning under vårflom og rydding av strender etter oljeutslipp, til vakthold etter terrorhendelsene 22. juli 2011.

HV utgjør, sammen med Hæren, det norske landforsvaret. HV er sterkt desentralisert og har avdelinger i samtlige norske kommuner. Oppgavene fordeles på innsatsstyrker, forsterkningsstyrker og oppfølgingsstyrker, og HV har overtatt en rekke oppgaver som tidligere lå til Hæren. HV utgjør i dag kjernen i Norges territorielle forsvar i fred, krise og krig (Bjerga og Gjeseth 2010: 10). HVs oppgaver er konsentrert om å sikre mobilisering av Hærens avdelinger ved krigsutbrudd, og det legges stor vekt på bevoktning av infrastruktur for å forhindre sabotasje og andre anslag (Dahl 2002:

574). HV har beveget seg fra å være en stor organisasjon med enkel utrustning, til å bli en mindre, bedre trent, organisasjon. Samtidig har oppdragsspekteret blitt bredere (Bjerga og Gjeseth 2010: 10).

HV-016 ble opprettet under Den kalde krigen. HV var da en landsdekkende kapasitet med inngående lokalkunnskap og høye reaksjonsevne, og var en viktig styrke for å trygge mobilisering av hovedstyrkene. Etter mobilisering var det HVs oppgave å sikre lagre, kommunikasjoner og anlegg, samt overvåking og rapportering (Børresen m. fl. 2004: 66). På 1980-tallet økte den norske interessen for og kunnskapen om den Sovjetiske spesialstyrken, Spetsnaz. Spetsnaz var i stand til å ramme flere norske mål med et stort antall grupper. I 1983 tok statsminister Kåre Willoch fra Høyre initiativ til å vurdere Spetsnaz-trusselen og anbefale tiltak. Resultatet av dette var blant annet styrking av HV og Politiet (Melien 2012: 202). I 1984 behandlet Stortingets forsvarskomite Stortingsmelding nr. 74 om Forsvarets virksomhet i 1984-1988. Stortinget ville sette i verk mottiltak som kunne forhindre angrep mot sivile og militære anlegg, viktige kommunikasjoner, personer i statsledelsen og andre personer eller installasjoner som var viktige for forsvarsevnen. Stortinget oppfattet Spetsnaz som en trussel Norge burde vernes mot. Det ble fremmet forslag om at oppgaver, ressurser og utrustning i HV burde vurderes nærmere for å gjøre heimevernsavdelingene i bedre stand til å sikre vitale og sivile objekter i en krise eller krigssituasjon (Brox 1996: 178). Stortingsmelding nr. 74 for 1982-1983 ble komitébehandlet 21. mai 1984. Komiteen pekte på Sovjetunionens spesielle forutsetninger blant annet i lys av opprettelsen av Spetsnaz (Innst. S. nr. 230 1983-1984: 12).

I lys av denne trusselen bør Heimevernets oppgaver, ressurser og utrustning vurderes nærmere med tanke på å sette Heimevernsavdelingen i bedre stand til å sikre vitale militære og sivile objekter i en krise/krigssituasjon (Innst. S. nr. 230 1983-1984: 12).

Forsvarskomiteens innstilling ble behandlet i Stortinget 29. mai 1984 og bifaltes enstemmig (Stortinget 1984). FSJ Frederik Bull-Hansen ga Heimevernet i oppdrag å utdanne et viss antall spesialstyrker (Brox 1996: 178).

I en spørretime i Stortinget i april 1988 stilte Høyres representant Thor Knudsen spørsmål til Forsvarsminister Johan Jørgen Holst (Ap) om hvor langt Forsvaret var

kommet i arbeidet med å sette HV-avdelinger i bedre stand til å sikre militære og sivile objekter overfor trusselen fra Spetsnaz (Stortinget 1988: 2980). I debatten som fulgte viste Holst til at Forsvarssjefens direktiv for uttak, trening, organisering og anvendelse av Heimevernets spesialstyrker ble avgitt høsten 1987, og dermed var under utvikling. Oppbygging av Heimevernets spesialstyrke skulle gjøre HV bedre skikket til å møte sabotasjetrusler i en beredskapssituasjon, i følge Statsråden. ”Vi har (...) lagt meget stor vekt på at det Forsvarskomiteen i Stortinget gav uttrykk for i Innst. S. Nr. 230 for 1983-1984 skal bli fulgt opp” (Stortinget 1988: 2980). I 1988 var spesialstyrkene, HV-Spes, stort sett ferdig oppsatt, med to enheter på Østlandet, en på Sørlandet, en på Vestlandet og en i Trøndelag (Brox 1996: 179).

I 2005 ble Innsatsstyrkene etablert og HV-016 innlemmet som en del av disse (Forsvaret 2011). HVs Innsatsstyrke består av omlag 3000 mannskaper og befal fordelt på de 11 HV-distrikt rundt om i landet (Forsvaret 2014: 30). De prioriteres når det kommer til bekledning, våpen og annet utstyr og har årlig øvingstid på seks til 20 dager. Responstiden er på 24 timer (Bjerga og Gjeseth 2010: 58). HV-016 var foregangsavdelinger som ga Forsvaret svært kompetente og rimelige avdelinger (Forsvaret 2011). HV-016 hadde omtrent 200 soldater og offiserer, og kostet årlig anslagsvis 20 millioner av et totalt driftsbudsjett på 1 milliard HV (HV 2011: 12, Aftenposten 2010b, VG 2013).

Hva vet vi om utviklingen av HV-016 i tiden frem mot nedleggelse i 2010? ”De verneplikte i HV-016 er på øvelse opptil 60 dager i året for å være et av landets fremste våpen mot terrorisme”, skrev Aftenposten om HV-016 i 2002. HV-016 var lenge underlagt hemmelighold, men ble ved noen anledninger omtalt i media. Avdelingen ble fremstilt som den best trent og mest operative i HV. En spesialstyrke som var i stand til å motvirke sabotasje og terrortrussel på norsk jord, drive strid i tettbygde området, finne fiendtlige elementer og sikre nøkkelpersonell ved eskorte og livvakt (Aftenposten 2002, BT 1999, BT 2003, Adressa 2004, SA 2006, VG 2006, NTB 2006). Oppgavene til HV-016 var nedfelt i Forsvarssjefens direktiv for HVs 016-avdelinger, supplert med operative behov fra FOH og GIHV's bestemmelser om HV-016. Primæroppdraget var militær livvakt- og eskortetjeneste. HV-016 skulle også ha kapasitet knyttet til pågripelse, overvåking og rekognosering, objektsikring, og bekjemping av mindre styrker. Ambisjonsnivået var høyt (VG 2011, HV-016 2011: 17, Riksrevisjonen 2013: 59, Finstad 2010, Hovland 2014, Løndal 2014,

Nielsen 2014). Livvakt og eskorte skulle beherskes på en måte som kunne tilpasses trussel- og operasjonsnivå. HV-016 skulle også ha pågripelseskapasitet, kunne gjennomføre overvåkning, klarere og besette objekt, samt lokalisere og bekjempe mindre enheter (Anonym 1 2014, Anonym 2 2014). HV-016 hadde for eksempel kompetanse til å følge opp Stortinget i en situasjon hvor politiets ressurser ikke strakk til (Løberg 2011, Anonym 1 2014).

Høsten 2010 ble det kjent at FJS gikk inn for nedleggelse av HV-016. Avgjørelsen ble begrunnet med økonomi, samtidig som det ble hevdet av HV-016 var ute av kontroll og en irrelevant levning fra den kalde krigen (NRK 2010, NRK 2010b). Nedleggelsen av HV-016 ble utsatt for kritikk fra flere hold. Flere Stortingspolitikere hevdet at dette ikke var en beslutning som kunne fattes uten Stortinget (NRK 2010b, Aftenposten 2010b). Også internt i Forsvaret var det uenighet om nedleggelse av HV-016. FOH skisserte et strategisk behov for avdelingen (Aftenposten 2010, Anonym I). Personell i HV-016 kjempet for sin eksistens og kritiserte prosessen for å være uryddig og lukket (BT 2010). Med en flertallsregjering som støttet FSJ sin beslutning ble HV-016 lagt ned i årsskiftet 2010/2011, og personellet overført til de ordinære innsatsstyrkene. Over 120 soldater forlot HVs innsatsstyrker i en kollektiv protest mot Forsvarets behandling av personell (NRK 2011).

3.2 Empiriske funn knyttet til studiens uavhengige variabler

Videre i dette kapittelet vil jeg kartlegge nedleggelsen av HV-016 og knytte det empiriske materialet til hver av de uavhengige variablene.

3.2.1 Politisk kontroll - forankring i Regjeringen (H₁)

Utgangspunktet for den første hypotesen er at nedleggelsen av HV-016 var et resultat av at Regjeringen, som utøvende makt, ble gjort oppmerksom på at avdelingen utviklet seg utenfor politisk kontroll og dermed i strid med eksisterende normer og prinsipper. Med Blands teori om ansvarsdeling som utgangspunkt kan det betraktes som Regjeringens ansvar å avgjøre HV-016s fremtid. I dag sitter statsråden og forsvarrets øverste ledelse tett på hverandre, de er samlokalisert og den strategiske ledelsen er integrert. Ryggmargsrefleksen til politikerne har vært at det er farlig å ha for stor avstand til den militære virksomheten (Bjerga 2010: 121). En konsekvens av dette blir at statsråden i prinsippet er tett involvert i spørsmål om forsvarspolitik, og i

tråd med norsk forvaltningstradisjon er statsråden konstitusjonelt ansvarlig for de beslutningene som fattes i sin etat.

I media ble det fremstilt som at mandatet for HV-016 var bortfalt, og avdelingen hadde fått utvikle seg på egenhånd. Hva var situasjonen i HV-016 i følge Regjeringen? I redegjørelsen for Stortinget 16. november 2010 begrunnet daværende forsvarsminister Grete Faremo nedleggelsen på denne måten: ”Det er kun snakk om å ta ut den spesifikke militære livvakt- og eskortekapasiteten i Heimevernet”, og HV-016 vil derfor ikke bli videreført (Faremo 2010). I en epostutveksling fremholdes dette. Faremo skriver at ”denne gruppen hadde videreført oppgaver som delvis stammet fra Den kalde krigens dager og ikke lenger var relevante” (Faremo 2014). I brev til Den særskilte komité beskriver statsråd Espen Barth Eide HV-016s oppgaver.

HV-016 hadde et prioritert militært livvakt- og eskorteoppdrag, i tillegg til å være en integrert del av HVs innsatsstyrker med de oppdragene disse for øvrig hadde og fortsatt har. (...) HVs 016-tropper ble opprettet for å løse oppdrag basert på den trusselvurdering som eksisterte under den kalde krigen. En oppgave var å sikre militært nøkkelpersonell i krise og krig (Innst. 207 S 2011-2012: 52).

I følge Forsvarsministeren dreide HV-016 sine oppgaver seg ved nedleggelsen om eskorte og livvakt, mens resterende oppgaver sammenfalt med oppgaver tiltenkts HVs Innsatsstyrke. Da det ble besluttet at HV-016 ikke lenger skulle drive med livvakt og eskorte, var oppgavene til HV-016 bortfalt og avdelingen skulle dermed legges ned (Faremo 2014).

Var nedleggelsen av HV-016 i tråd med Regjeringens mandat? Til Dagsavisen sa Faremo at hun ikke hadde lest HV-lovens §2 som handler om Stortingets rolle i organiseringen av HV, men var trygg på at beslutningen ble fattet på et godt juridisk grunnlag (Faremo 2011). Statssekretær Roger Ingebrigtsen støttet opp om at nedleggelsen av HV-016 var innenfor FSJ sin myndighet, og presiserte i en melding at det var Forsvarets ansvar å vurdere innsatsstyrkenes oppgaveløsning og organisering, herunder underavdelingen HV-016 (FD 2010). Flere stortingspolitikere som da var knyttet til utenriks- og forsvarskomiteen og regjeringspartiene støttet dette. Sverre Myrli og Svein Roald Hansen fra Ap sier begge at de mener nedleggelsen av HV-016 lå innenfor FSJs fullmakter og beslutningsområde (Hansen

2014, Myrli 2014). Dette støttes også av Trygve Slagsvold Vedum, som i en epost sier at de grep FSJ tok hadde støtte i regjeringspartiene (Vedum 2014). Faremo opplevde at det var riktig å legge ned HV-016 fordi det ble avdekket at avdelingens mandat var bortfalt, samtidig som den fortsatte å eksistere og utvikle seg. Beslutningen kom fra FSJ, og han hadde hennes støtte i saken. Hun sier også at nedleggelsen var innenfor FSJ sine fullmakter (Faremo 2014).

Storingsrepresentanter fra opposisjonen er også av den oppfatning at nedleggelsen var forankret i regjeringen (Ellingsen 2014, Kristiansen 2014). Både Ellingsen og Kristiansen var medlemmer av utenriks- og forsvarskomiteen på det tidspunkt HV-016 ble lagt ned.

Statsråden ga sin tilslutning til forsvarsledelsens beslutning om å legge ned avdelingen, og på denne måten var avgjørelsen forankret i Regjeringen. Nedleggelsen av HV-016 var ikke Regjeringens politikk på noe tidligere tidspunkt. FSJ er Forsvarsministerens nærmeste fagrådgiver, og statsråden er avhengig av hans råd. Dersom det ikke eksisterer et tillitsforhold mellom dem må FSJ i ytterste konsekvens avsettes (Anonym 3 2014).

3.2.2 Politisk kontroll – støtte i Stortinget (H₂)

Hvilken rolle hadde Stortinget i nedleggelsen av HV-016? I følge Blands teori om ansvarsdeling må sivilmilitære relasjoner forankres i et sivilt organ som tolereres både av forsvaret og av det sivile samfunn. Stortinget er det folkevalgte, lovgivende organ, og i saker som berører HV har det en definert rolle. HV-lovens §2 stadfester at HVs organisering er spørsmål for Stortinget. I redegjørelsen for den avhengige variabelen kom det frem at HV-016 ble opprettet etter initiativ fra Stortinget. Er det da en rimelig antakelse at Stortinget skulle ha en tilsvarende rolle i nedleggelsen? ”HV-016, tidligere HV-SPES, ble opprettet etter enstemmig innstilling fra den daværende forsvarskomiteen”, sa Ine Eriksen Søreide (H) i et innlegg i stortingsdebatten vedrørende situasjonen i Heimevernet (Søreide 2010). På dette området hersker det uenighet. I en epostutveksling med Svein Roald Hansen (Ap), konstaterer han at ”det er en misforståelse at avdelingen ble opprettet av Stortinget. Det er Forsvarssjefens rolle å organisere også HV på tropp- og avdelingsnivå” (Hansen 2014). Forsvarets Ombudsmann vurderer det slik at nedleggelse av HV-016 var en sak for Stortinget (FO 2013: 4). Flertallet på Stortinget aksepterte beslutningen i ettertid i en votering

om statsbudsjettet (Innst S 2010-2011). I følge Ståle Ulriksen, forsker ved Norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI) og Vegard Hansen, rådgiver ved NUPI, er “det en kjent sak at regjeringspartiene måtte bruke partipisken for å få flertall for beslutningen” (Hansen og Ulriksen 2012). Slik partidisiplin innebærer at stortingsrepresentantenes stemmegivning som regel avgjøres i partigruppene på forhånd. I prinsippet stemmer representantene på Stortinget ut fra egen overbevisning, men i praksis følges det som flertallet i partigruppen har stemt. Denne partidisiplinen gjelder med mindre annet er akseptert (Stortinget 2015).

Hvilke prinsipper la Stortinget til grunn for utviklingen av HV-016? I perioden 2001-2002 ble Stortingsproposisjon 55 om omlegging av Forsvaret i perioden 2002-2005 presentert. Forsvarskomiteens innstilling vektla behov for å styrke HV. Komiteen viste til at terrortrusselen i Norge er størst i store byer med høy befolkningstetthet og institusjoner med stor symbolverdi. I arbeidet med å sikre slike steder bør Heimevernet spille en viktig rolle, sammen med øvrige ressurser (Innst. S. nr. 232 2001-2002: 15-16). Dette skulle innebære en kvalitetsheving med enda større vekt på spesialstyrker innenfor det totale Heimevern (Innst. S. nr. 232 2001-2002: 15). Det ble vedtatt en opprustning av HVs spesialavdeling.

Komiteen vil vise til at Heimevernet på 80-tallet fikk i oppdrag å opprette styrker med spesialutdannelse som kunne bidra til å motvirke sabotasje og terrortrusler. Slike ble etablert i de større byene. Komiteen mener at de nevnte avdelinger må rustes opp og ytterligere prioriteres innenfor norsk sikkerhets- og beredskapsarbeid (Innst. S. nr. 232 2001-2002: 16).

Forsvarskomiteens innstilling ble gjenopptatt i Innst. S. nr. 9 (2002-2003)⁸, Innstilling fra Forsvarskomiteen og Justiskomiteen til Stortingsmelding nr. 17 om samfunnssikkerhet. Innstillingen ble behandlet og vedtatt i sin helhet av Stortinget 2. november 2002.

Heimevernet har spesielle kvaliteter, ikke minst lokalkunnskap og tilstedeværelse, som gjør at HV-avdelinger har et potensial til å være en viktig ressurs innenfor Norges sikkerhets- og beredskapsarbeid. Komiteene viser til Innst. S. nr. 232 (2001-2002), jf. St.prp. nr. 55 (2001-2002).

⁸ Vedlegg 4 i appendiks gir oversikt over innstillinger og andre offentlige dokument som berører HV-016

Her vises det til sitatet som er gjengitt i forrige avsnitt om styrking av HVs eksisterende spesialavdelinger (Innst. S. nr. 9 2002-2003: 45). I Riksrevisjonens gjennomgang av nedleggelsen av HV-016 oppgir FD at dette ikke ble tolket som en innstilling om å styrke HV-016. Departementet ga av den grunn ikke slike signaler til Forsvaret (Riksrevisjonen 2012: 57).

Stortingets Ombudsmann for Forsvaret er Stortingets tilsynsorgan og ombudsmann for personell i Forsvaret. Ombudsmannen utarbeider meldinger om sin virksomhet og overleverer dette til Stortinget. I Ombudsmannsnemdas innberetning for 2008-2009, som ble behandlet av Forsvarskomiteen og fremlagt Stortinget 18. juni 2009, ble HV-016 omtalt. Forsvarskomiteens innstilling ble vedtatt enstemmig (Stortinget 2009).
Fra innberetningen:

HV-016 er Heimevernets spesialister innen offensive operasjoner, og militær livvakt og eskortetjeneste. Avdelingen skal kunne løse oppdrag i hele landet. Heimevernets spesialavdeling er opprettet for å hindre en potensiell fiende i å utføre aksjoner mot militære anlegg, viktige kommunikasjoner, viktige personer, og andre funksjoner og installasjoner av betydning for forsvarsevnen i Norge. Spesialjegerne skal kunne møte fiendtlige sabotasjeavdelinger av topptrente elitesoldater med meget gode kunnskaper om sine mål (Dok. 5 2008-2009: 69).

Både personlig utrustning og avdelingsmateriell er godt tilpasset de oppdrag HV-016 er gitt. Det stilles store krav til personellets faglige, fysiske og psykiske kvaliteter. Motivasjonen hos den enkelte står helt sentralt for deltakelsen i HV-016. Det hjelper ikke at en søker har god faglig ballast, er fysisk og psykisk sterk, dersom han ikke er motivert for tjenesten og har sosial tilpasningsevne, både under trening og oppdragsløsning. Motivasjon og personlighet er derfor sentral i utvelgelsen av personell. Tjenesten er krevende og forutsetter at du kan sette av tid til jevnlig trening, men samtidig så givende at det er verdt både innsats og tidsbruk (Dok 5 2008-2009: 69).

Arbeidet med den videre moderniseringen av Forsvaret på midten av 2000-tallet tok utgangspunkt i Sttingsproposisjon nr. 42 og innstilling nr. 234 fra Forsvarskomiteen. Overordnet skulle HV styrkes og opprettholdes som et

landsdekkende element i Forsvaret (Innst. S. nr. 234 2003-2004: 11). Med et risikobilde i endring krevdes det modernisering av HV

HV må kunne forsterke annen militær tilstedeværelse i utsatte områder, og ivareta andre typer spesielle oppdrag som forsterket grensevakt, styrkebeskyttelse, sikring av nasjonale styrker og mottak av allierte forsterkninger. I tillegg kan HV etter anmodning yte bistand for å forebygge og bekjempe terroranslag som politiet har primæransvaret for å håndtere og gi støtte til andre sivile myndigheter (Innst. S. nr. 234 2003-2004: 29).

HV skulle utvikle en kjerne av innsatsstyrker med høy beredskap og med flere årlige treningsdager (Innst. S. nr. 234 2003-2004: 29). Gjennom kvalitetsreformen ble HV-016 integrert i HVs innsatsstyrker, men fortsatte å bestå som egne kapasiteter innenfor rammene til innsatsstyrkene (Riksrevisjonen 2012: 58).

I Odelstingsproposisjon nr. 36 (2005-2006) fra FD vises det til at ”et endret trusselbilde og kvalitetsreformen i HV har medført et justert oppgavespekter for HV” (Ot. prp. nr. 36 2005-2006: 1). FD viser til Stortingsproposisjon nr. 1 fra 2004-2005:

Fortsatt skal HV produsere til Forsvarets styrkestruktur og gjennomføre pålagt fredsvirksomhet. I tillegg vil det moderniser te HV være svært t relevant for oppdrag knyttet til suverenitetshevdelse, krisehåndtering og bistand til ivaretagelse av samfunnssikkerheten, bl.a. gjennom forsterkning av annen militær tilstedeværelse i utsatte områder. Spesielt viktig er bistand for å forebygge og bekjempe terroranslag som politiet har primæransvaret for å håndtere (St. prp. nr. 1 2004-2005: 86).

Odelstingsproposisjonen tok utgangspunkt i en utvidelse av Heimevernsloven for å sikre rettsgrunnlaget for å innkalle HV til slike oppgaver. Denne utvidede tjeneste ”foreslås begrenset til å gjelde tjeneste som tar sikte på å avverge eller begrense anslag av omfattende eller av annen årsak særlig skadevoldende karakter, rettet mot vesentlige samfunnsinteresser (Ot. prp. nr 36 2005-2006: 1)”. Forsvarskomiteens innstilling understreket behovet for en slik lovendring og sa seg enig i at rettsgrunnlag for å kunne innkalle HV til ”suverenitetshevdelse, bistand til ivaretagelse av samfunnssikkerhet, forsterket grensevakt, styrkebeskyttelse, mottak av allierte forsterkninger, samt bistand til objektsikring av viktig infrastruktur med mer” ville ivaretas gjennom endring av Heimevernsloven. Loven hadde tidligere kun operert

med at Heimevernssoldater kunne pålegges tjeneste for å avverge eller begrense naturkatastrofer eller andre alvorlige ulykker. Lovendringen ville gi større fleksibilitet for utkalling av HV-personell (Innst. O. nr. 32 2005-2006: 4).

HV-016s oppgaver, oppdrag og utstyr, samt fundament, omtales i Ombudsmannsnemdas innberetning fra til Stortinget fra 2008.

HV-016 (...) er således et resultat av de mottiltak Stortinget anså som nødvendig å iverksette for å hindre terror- og/eller sabotasjeaksjoner som kan svekke eller lamme landets mobiliserings- og motstandsevne. Oppgaver og oppdrag er tilpasset dagens trusselbilde, med vekt på hurtig respons for å kunne sikre sentrale sam- funnsfunksjoner. Avdelingen har mer og bedre utstyr enn andre avdelinger i Heimevernet, noe som er et resultat av de oppdrag avdelingen er tildelt og den prioritert de operative sjefer har gitt avdelingen (Dok 5 2008-2009: 69)

Slik det fremkommer av innholdet i Stortingsmeldingene og komiteinnstillingene har det fra Stortingets side blitt kommunisert at utviklingen til HV-016 har vært i tråd med Stortingets vilje. Flere politikere tilhørende regjeringspartiene kom tidlig på banen da nedleggelsen av HV-016 ble kjent og skisserte behov for avdelingen. I følge Jan Bøhler (Ap) burde HV-016 bestå fordi den passet inn i et trusselbilde i endring, og som omfatter befolkningskonsentrasjoner, infrastruktur og storbyer (NRK 2010c). ”Jeg mener det er helt umulig at forsvarlets ledelse legger ned HV-016, og reduserer innsatsstyrken, uten at det blir politisk behandlet” sier Marit Nybakk (Ap) til NRK i begynnelsen av november 2010 (Nybakk 2010). I følge henne var heller ikke Ap eller utenriks- og forsvarskomiteen informert om saken. ”Jeg forutsetter at Forsvarsministeren griper inn og stopper denne nedleggelsen. Jeg tar kontakt med henne allerede i dag” (Nybakk 2010).

I debatten som fulgte Faremos redegjørelsen påpekte Eva Kristin Hansen (Ap), stortingsrepresentant og medlem av utenriks- og forsvarskomiteen, at hun ikke ville vurdere om det var riktig å legge ned HV-016. Hun fokuserte heller på Stortingets rolle i slike saker.

For Ap er det viktig å understreke at det er Stortinget som legger de overordnede rammer for hva slags forsvar og kapasiteter vi skal ha, gjennom behandling av langtidsplanene og de årlige budsjetter. (...) Det er mange

stortingsrepresentanter som blir provosert over å bli fortalt hva Stortinget bør mene noe om. Jeg vil minne om: Vi er faktisk den folkevalgte forsamlingen i dette landet. Det er opp til oss hva vi vil mene noe om (Hansen 2010).

Svein Roald Hansen (Ap) og Trygve Slagsvold Vedum (Sp) sier på sin side i intervju at det ikke stemmer at FSJ og Regjeringen var i utakt med Stortinget i nedleggelsen av HV-016 (Hansen 2014, Vedum 2014). "Jeg var saksordfører i HV-sakene i statsbudsjettet og mener at de grep som ble gjort var i samsvar med flertallet i Stortinget" (Vedum 2014). Sverre Myrli sier i intervju at han er av den oppfatning at nedleggelsen av HV-016 lå innenfor hva FSJ og Forsvaret kan foreta seg (Myrli 2014). Faremo opplevde også at nedleggelsen av HV-016 var forankret i Stortinget (Faremo 2014).

Flere medlemmer av opposisjonspartiene var tydelige på at HV-016 burde bestå. Høyres forsvarspolitiske talsmann, Ivar Kristiansen, anså Norges beredskap som svekket med en nedleggelse av HV-016 (Aftenposten 2010c). I intervju sier Kristiansen at "HV-016 var anerkjent og passet inn i det nye forsvarskonseptet med asymmetrisk trusselbilde" (Kristiansen 2014). Ine Eriksen Søreide, leder for Utenriks- og forsvarskomiteen, bekrefter at komiteen ikke visst om nedleggelsen av HV-016, og initierte en redegjørelse fra Forsvarsministeren for utenriks- og forsvarskomiteen. Etter initiativ fra Frp ble det besluttet at nedleggelsen av HV-016 skulle behandles i den utvidede utenriks- og forsvarskomiteé (NTB 2010b). Møtet fant sted 16. november 2010, og saken ble besluttet innbrakt for Stortinget. I Stortingsdebatten minnet Søreide om Stortingets rolle opprettelse av HV-spes i 1987, og påpekte at FOH hadde klare oppgaver for HV-016 så sent som i januar 2010, oppgaver som gikk langt ut over eskorte og livvakt.

Dersom de forutsetningene Stortinget har lagt, ikke oppfylles, er det statsråden som er politisk ansvarlig, og som må informere Stortinget om eventuelle endringer i forutsetningene. Og jeg minner om at det er altså Stortinget som tolker Stortingets vedtak (Søreide 2010).

Jan Aril Ellingsen (Frp) stilte spørsmål ved at det var Aftenposten som informerte Stortinget om nedleggelsen av HV-016, ikke regjeringen (Ellingsen 2010). Dagfinn Høybråten viste til innholdet i Heimevernslovens andre paragraf.

Det er blitt klart at den beslutningen som er utgangspunktet for redegjørelsen om HV-016, mangler forankring i Forsvarets egen organisasjon, blant de ansattes organisasjoner, i departementets politiske ledelse og her i Stortinget. Det er bekymringsfullt, fordi lov om Heimevernet fastslår ”Heimevernets organisasjon og dets innpassing i Forsvaret fastsettes av Kongen med Stortingets samtykke” (Høybråten 2010).

I følge Høybråte er det ikke opp til en statssekretær eller FSJ å bestemme hva som er politikk. Det er Stortinget som bestemmer, innenfor de rammene Stortinget selv har vedtatt i form av lover (Høybråten 2010). Ivar Kristiansen (H) sier i intervju at ”det var en stor overraskelse når nedleggelsesbeskjeden kom, uten forankring i Stortinget” (Kristiansen 2014).

3.2.3 Organisatorisk strømlinjeforming – nedleggelsesprosess (H₃)

Ut fra hvilken organisasjonskontekst, press og prosedyrer, ble HV-016 lagt ned? I et telefonintervju med en anonym informant blir nedleggelsesprosessen beskrevet som ”en av de styggeste historiene jeg har vært med på, noensinne”. Informanten satt tett på nedleggelsesprosessen og hadde god innsikt i hva som foregikk. Han beskriver prosessen som lukket og rotete (Anonym 3 2014). Er dette en rimelig karakteristikk av nedleggelsen av HV-016?

NRK varslet for første gang nedleggelsen av HV-016 i september 2010, og i oktober ble saken for alvor kjent i nyhetsbildet⁹. Men saken var i bevegelse en god stund før det ble offentlig kjent. I Forsvaret startet arbeidet frem mot nedleggelse av HV-016 tidlig i 2010¹⁰, men og i april i 2010 ble det satt ned en arbeidsgruppe som skulle arbeide med saken (Riksrevisjonen 2012). Tabellen nedenfor gir en oversikt over saksgangen fra arbeidsgruppen for første gang etableres til endelig beslutning om nedleggelsen.

Tidspunkt	Hva	Hvem	Beskrivelse
05.04.2010	Arbeidsgruppe etableres	HV-stab	
29.04.2010	Arbeidsgruppe konkluderer	HV-stab	
10.05.2010	Henvendelse til FSJ	FOH	Ikke informert om nedleggelse av HV-016

⁹ Vedlegg 3 i appendiks illustrerer mediedekning av nedleggelsen av HV-016

¹⁰ Vedlegg 5 i appendiks gir en oversikt over sentrale hendelser i nedleggelsesprosessen

07.06.2010	Henvendelse til FOH	GIHV	Vurdere operativt behov for HV-016
11.06.2010	Anbefaling	GIHV	Anbefaler nedleggelse
07.2010	Regjeringsapparat informeres om nedleggelse	Forsvarsminister og FSJ	
07.2010	Kontakter FOH	FSJ	Forespør ny vurdering fra FOH
27.09.2010	FOH konkluderer	FOH	Viser til tidligere anbefaling
01.10.2010	Brev til FOH	FST	FST: Grunnlag for HV-016 er bortfalt
10.2010	Konsekvensutredning	GIHV	Personellmessige konsekvenser
16.11.2010	Behandling av sak	DUUK	Situasjonen i HV og betydningen for Forsvaret
17.11.2010	Beslutning angående HV-016	FSJ	HV-016 legges ned
26.11.2010	Behandling av sak innbrakt fra DUUK	Stortinget	Situasjonen i HV og betydningen for Forsvaret
29.11.2010	Godkjenningsvedtak	Stortinget	
01.01.2011	HV-016 legges ned, personell får tilbud om å bli i Innsatsstyrkene i HV. Kollektiv oppsigelse fra mange medlemmer i HV-016		

Tabell 2 Nedleggelsesprosessen

Arbeidsgruppen som ble etablert i april 2010 skulle på oppdrag fra FSJ utrede HV-016. Gruppen hadde blitt initiert fra GIHV allerede i februar, men mandatet ble ikke formelt gitt før i april (HV-016 2011, Riksrevisjonen 2012: 61-62). Gruppens medlemmer kom fra HVs skole og kompetansesenter, militærpolitivdelingen, en representant fra et distrikt med 016-avdeling, en representant fra HVs Innsatsstyrke. HV-staben var også representert. HV-016 var ikke med, heller ikke FOH. I intervju med Riksrevisjonen oppgir FSJ at arbeidsgruppen ble opprettet grunnet behov for å avklare oppgaver og ambisjonsnivå for HV-016. Dette skulle være et grep for å realitetsorientere, det vil si nedjustere, ambisjonsnivået for å sikre at Forsvaret ikke skulle løse andre oppgaver enn det som Stortinget hadde lagt grunnlag for. Arbeidsgruppens mandat var å vurdere HV-016 i et kost-nytte-perspektiv. Det ble lagt til grunn at avdelingens kapasiteter grovt kunne deles inn i livvakt og eskorte. Argumentasjonen for dette er at resterende oppgaver som HV-016 kunne utføre, også kunne løses av de ordinære Innsatsstyrkene (Riksrevisjonen 2012: 61-62). Som vist i redegjørelsen for den avhengige variabelen i kapittel 3.1 hadde HV-016 også kompetanse på overvåking og rekognosering, objektsikring, og bekjemping av mindre styrker.

FOH, som har ansvar for planlegging og utføring av militære operasjoner, samt er rådgiver innen operative spørsmål, opplyser om at de var informerte om prosessen og ble invitert til å delta i arbeidsgruppen. Det ble vurdert til at det ikke var behov for deltakelse fra FOH (Riksrevisjonen 2012: 62). I anmeldelsen fra tillitsvalgte i HV-016 som ble overlevert Generaladvokaten, heter det at FOH i mai 2010 ber seg forelagt utredningsarbeidet på bakgrunn av at FOH er operativ bruker av HV-016. Arbeidet beskrives som ukjent for FOH. Det gis også innspill om HV-016s særskilte kapasiteter (HV-016 2011, Løndal 2014, Stormark 2011b: 65, FOH 2010: III). FOH anslår at kostnaden knyttet til HV-016 var lav (anslått til å være ca 20 mill av et totalt HV-budsjett på 1 milliard i 2010) sett i forhold til avdelingens kapasitet. Forsvarets spesialstyrker kan løse de samme typer oppdrag som HV-016, men i følge FOH ville det være feil å binde opp disse styrkene i oppgaver som HV-016 var i stand til å håndtere (Anonym 1, Stormark 2011b: 65).

Arbeidsgruppen etterlyste en avklaring av operativt behov for at HV-016 skulle kunne utføre militær livvakt. FOH ga klart uttrykk for at det var behov for å ha kapasitet for militær livvakt i HV (Riksrevisjonen 2012: 15, Anonym 1). Arbeidsgruppen leverte sin første rapport 29. april 2010. Det ble slått fast at det kun var kapasiteten militær livvakt som ikke kunne videreføres av innsatsstyrketropper, fordi slike oppgaver krever ”selektert personell, fagrettet utdanning og kurs innen militær livvakt” (Riksrevisjonen 2012: 63). Arbeidsgruppen klarte ikke å finne eksakt operativt behov for kapasiteten militær livvakt. Det ble presisert at den ikke hadde sett informasjon om kapasitetsbehovet innen militær livvakt i den senere tid var utredet HV-016 ble i rapporten betegnet som en spydspiss, og det ble slått fast at HV ved nedleggelse av avdelingen ville miste ”en god, fleksibel ressurs, som på grunn av treningsstandard og utrustning på kort tid ville kunne settes inn for å løse oppdrag” (Riksrevisjonen 2012: 63). Arbeidsgruppen bemerket at HV med nedleggelse av 016 ville miste personell med høy kompetanse, få problemer med å ta vare på personellet, miste grunnlag for å rekruttere til internasjonale operasjoner, og redusere muligheten til å anvende personell med høy kompetanse som instruktører i andre avdelinger. Gruppen anbefalte GIHV å få en avklaring om operativt behov for at HV skulle levere kapasiteten militær livvakt. Dersom HV ikke lenger skulle gjøre dette anbefalte gruppen avvikling av HV-016 og at innsatsstyrketroppene ble ilagt eskortekapasitet (Riksrevisjonen 2013: 63).

Hvilken posisjon inntok HV i nedleggelsesprosessen? Landsråd for Heimevernet holdt møte i november 2010, og kom med en offisiell uttalelse om HV-016 etter det. I følge Landsrådet bør den beste kompetansen i HV bevares ved å videreføre HV (Landsrådet 2010). Samtidig uttrykker Landsrådet bekymring knyttet til kostnadene forbundet med flytting av Heimevernsstaben, og frykter dette kan påvirke øvingsaktiviteten for 2011. Landsrådets synspunkt ble ikke innhentet formelt (Riksrevisjonen 2012: 70).

Riksrevisjonen viser at beslutningsprosessen frem mot nedleggelse av HV-016 er delvis dokumentert. Det ble påpekt at flere forhold kunne ha sikret bedre forvaltningspraksis og sporbarhet. Blant annet gjelder dette behandling av rapporten fra arbeidsgruppen som utredet HV-016. Denne ble ikke oversendt distriktssjefene, og innspill fra disse ble ikke dokumentert. Utredningsarbeidet om HV-016 ble satt i gang med grunnlag i direktiver som ikke var oppdatert, men som var gjeldende (Riksrevisjonen 2012: 15). Et av de berørte distriktene har opplyst om at nedleggelsesprosessen opplevdes som skjult, og det ble gitt signaler om at innholdet i utredningsrapporten skulle holdes skjernet og ikke formidles videre til de avdelingene som ble berørt. Distriktssjefene ble ikke invitert til å bidra til utredningen før rapporten var klar. Distriktet opplevde prosessen som en belastning, som en lukket prosess og med manglende involvering av personell. Mange har reagert på negative utsagn om HV-016 som har blitt formidlet til media (Riksrevisjonen 2012: 68). Landsrådet opplevde også mangelfull involvering i prosessen. I følge instruks for Landsrådet for Heimevernet skal Landsrådet bistå med uttalelser, forslag og råd i alle viktige spørsmål som handler om HV. Spørsmålet om HV-016 var i følge Landsrådet av en slik art (Riksrevisjonen 2012: 69-70).

FD har ansvar for utforming og iverksetting av norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Der ble det vurderte det slik at det var innenfor FSJ sitt myndighetsområde å beslutte en nedleggelse av HV-016. FD var derfor ikke noen formell dialog mellom FSJ/FST og FD (Riksrevisjonen 2012: 71, Faremo 2014). I nedleggelsen av HV-016 fastslo FD, på forespørsel fra FSJ, at HV ikke skulle ha kapasiteten militær livvakt som en del av sin portefølje. FD oppgir at de ikke har tolket forsvarskomiteens anmodning om styrking av HVs spesialavdeling i Innst. S. nr. 9 2002-2003, som en styrking av HV-016. Departementet ga av den grunn ikke slike signaler til Forsvaret (Riksrevisjonen 2013: 57). Årsaken til denne fortolkningen er ikke avdekket. Videre

fremholdt FD at FSJ hadde myndighet til å beslutte nedleggelse av HV-016. Dette ble ikke formidlet skriftlig, og er basert på muntlig gjengivelse fra FSJ i Riksrevisjonens rapport. I nedleggelsesprosessen var det ikke noen formell dialog mellom FD og FSJ, fordi det ble vurdert slik at nedleggelsen var et spørsmål for FSJ (Riksrevisjonen 2013: 70).

I Stortinget er det Utenriks- og forsvarskomiteen som arbeider med utenriks- og forsvarspolitikken (Stortinget 2014). Saker kan også bli behandlet i Den utvidede utenriks- og forsvarskomiteen (DUUK). Disse møtene er underlagt hemmelighet (Sjaastad 2006: 31-32). Stortinget holdt høring om situasjonen i Heimevernet, inkludert nedleggelsen av HV-016, 26. november 2010, altså etter at beslutningen om å legge ned HV-016 ble fattet. Faremo måtte redegjøre for Stortinget etter avgjørelse fra Den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé, og hennes påstand var at HV-016 kunne legges ned av FSJ (Faremo 2010, Faremo 2014).

Ombudsmannen er klar på at saken ikke ble håndtert på en god måte fra forsvarets side. Dette gjelder både det personmessige og det prosessuelle (FO 2013: 4). Forsvaret har blitt kritisert for å ikke følge avtaleverk for mannskapene (Aas 2010), og for å føre en skjult nedleggelsesprosess (Lie 2010, Anonym 1 2014, Anonym 2 2014, Anonym 3 2014). Forsvarets Ombudsmann, som er Stortingets tilsynsorgan og ombudsmann for alt personell i forsvaret, konkluderte i sin undersøkelse av nedleggelsen av HV-016 med at saken ikke ble håndtert på noen god måte fra Forsvarets side. Beslutningen om nedleggelse og videre prosesser karakteriseres som uryddige og lukket. Personellet ble ikke ivaretatt som de burde ha vært. Dette gjelder både personmessig, men også i selve nedleggelsesprosessen (FO 2013: 2, 4). I følge Hovedavtalen skal arbeidsgiver uoppfordret gi informasjon til tillitsvalgte slik at de har en reell mulighet for medbestemmelse. Det er uklart om informasjonsplikten ble overholdt i nedleggelsen av HV-016 (FO 2013: 4). Flertallet på Stortinget godkjente beslutningen i ettertid, men Ombudsmannen er tydelig på at det vurderes slik at HV-lovens §2 legger stortingsbehandling til grunn for slike beslutninger som nedleggelsen av HV-016 (FO 2013: 4).

3.2.4 Byråkratisk politikk – forsvarsledelsens interesser vinner frem

(H₄)

BP-modellen tar utgangspunkt i at makt i praksis og makt på papiret ikke nødvendigvis er det samme. Hvilken innflytelse og interesse hadde forsvarsledelsen i nedleggelsen av HV-016? I en høringsuttalelse fra NUPI omtales FSJ som ”svært aktiv i prosessen som førte til nedleggelse” (Hansen og Ulriksen 2012). FSJ hevdet at oppgavene til HV-016 var tuftet på, var bortfalt. Dermed måtte avdelingen legges ned. HV-016 ble fremstilt som en avdeling for militær livvakt og eskorte, og som ”har funnet rasjonale i sine oppgaver på egenhånd” (NRK 2010, Aftenposten 2010e). I intervju med Aftenposten ble dette videre utdypet.

Jeg har ikke brukt uttrykket stat i staten. Men avdelingen, som har laget seg sine egne oppgaver, er ikke lenger relevant. Den skulle være livvakt for toppoffiserer på i alt fire nivåer i det store, gamle invasjonforsvaret. I dagens forsvar er det ett slikt sjikt igjen, meg selv og de fire generalinspektørene for hær, HV, sjø og luft (Sunde 2010b).

I intervju med Riksrevisjonen sier FSJ at det var behov for å realitetsorientere ambisjonsnivået i HV-016 fordi dette ikke var i samsvar med hva stortingsdokumenter og styrende dokument fra FD ga grunnlag for. I følge FSJ er ikke militær livvakt hjemlet i disse dokumentene, men har gitt HV oppgaver knyttet til blant annet vakthold og sikring. Det var ikke lenger behov for at HV-016 skulle drive militær livvakt. Disse oppgavene var gitt Forsvarets spesialkommando og Forsvarets militærpolitiavdeling (Riksrevisjonen 2013: 61).

FOH, som er rådgiver i operative spørsmål, skisserte i utredningsprosessen behov for den kapasitet HV-016 hadde. I følge FOH var HV-016 en kompetent avdeling som var i stand til å utføre relevante oppgaver (Aftenposten 2010, HV-016 2011, Stormark 2011, Stormark 2011b: 65). Da nedleggelsen ble kjent, kjempet krefter i FOH for at avdelingen skulle bestå og det ble skissert et vedvarende operativt behov for avdelingen (Aftenposten 2010, Anonym 1). FOH utreder behovet for HV-016 og konkluderer på samme måte to ganger, før de snur etter en direkte henvendelse fra FSJ hvor han gjorde rede for sine vurderinger av operativt behov. GIHV, som hentet inn operativ vurdering fra FOH, sier hun vurderte det slik at FOH la gjeldende

direktiver til grunn uten å foreta en reell vurdering av behovet ut fra den gjeldende situasjonen (Riksrevisjonen 2013: 65).

GIHV, som har ansvar for styrkeproduksjon i HV, fikk i oppdrag å sette ned arbeidsgruppen som skulle utrede behovet for HV-016. GIHV støttet opp om nedleggelsen av avdelingen (Lund 2010, Riksrevisjonen 2013: 66). GIHV opplyser om at alle oppdrag for HV-016 skulle løses som en integrert del av Innsatsstyrken i HV. GIHV beskriver videre HV-016 som ”kompetente innsatsstyrketropper som var aktuelle å benytte til avanserte former for vakthold, men ikke offensive operasjoner”. Hun viser til at det i 2009 ikke hadde vært budsjettmidler til å øve områdestrukturen, og i den forbindelse var det aktuelt å undersøke hvor det kunne finnes overlappende kapasitet som kunne gi innsparing (Riksrevisjonen 2013: 60-61).

Flere Stortingspolitikere har pekt på manglende informasjon til Stortinget om nedleggelsen av HV-016, samt om saken burde vært behandlet av de folkevalgte (Nybakk 2010, Ellingsen 2014, Kristiansen 2014, Søreide 2010, Hansen 2010). Sunde gikk ut mot den politiske motstanden i intervju med NRK.

Det er mobilisert mye på politisk hold nettopp for å bevare 016-avdelingene. Jeg snakker nå til det norske folk og til alle de HV-soldater vi har der ute. Forsvarssjefens plikt det er at våre skattepenger blir brukt på en forsvarlig og fornuftig måte (Sunde 2010).

Sunde avviste videre at HVs spesialstyrke skal ha hatt velsignelse fra Stortinget. ”At det lå noen politisk beslutning bak opprettelsen av 016, er en misforståelse. Det er jeg som bestemmer forsvarspersonellets oppgaver” (Sunde 2010c). I følge FSJ ble det informert om at HV-016 ikke var spesifikt nevnt i noen av de siste langtidsproposisjonene fra Stortinget¹¹ (Riksrevisjonen 2013: 70).

FSJ og de strategiske funksjonene fra Forsvarets overkommando har siden 2003 vært integrert i departementet med modellen integrert strategisk ledelse. Dette er et virkemiddel for å etablere nærhet mellom politisk og militær ledelse (Bjerga 2010: 119). Det kan være tveegget for en statsråd å være tett involvert i den militære etatens daglige virke. Det er naturlig nok vanskelig å plassere ansvar hos de militære dersom statsråden gjennom hele prosessen har vært involvert i en eller annen grad.

¹¹ St. prp. nr. 48 (2007-2008), St. prp. nr. 42 (2003-2004), St. prp. nr. 45 (2000-2001)

Statsskikken sier at en statsråd uansett er konstitusjonelt ansvarlig på sitt område (Bjerga 2010: 121). Fagfolk, på sin side, har gjerne et ønske om adgang til politikken og samtidig opprettholde frihet. Ønsket om nærhet til politisk ledelse og gjerne direkte adgang til statsråden bygger på en antakelse om at dette gir rom for å utøve innflytelse på utforming av politikken (Bjerga 2010: 122). Da statsråden redegjorde for Heimevernets situasjon og nedleggelsen av HV-016, fremholdt hun at nedleggelsen var innenfor FSJ sin beslutningsmyndighet (Faremo 2010). I praksis ville en nedleggelse kun innebære at livvakt- og eskorte, bli fjernet fra HVs kapasitet. Målsetningen med nedleggelsen var å sikre optimal og effektiv drift (Faremo 2010).

En informant som satt tett på nedleggelsesprosessen på politisk side, er tydelig på at nedleggelsen av HV-016 ikke var forankret i Stortinget og i Regjeringen i utgangspunktet. Fra regjeringspartienes side har det vært viktig å slutte opp om at nedleggelsen av HV-016 var innenfor FSJ sine fullmakter. Taktikken har vært at ”det gjelder å få rett, ikke å ha rett”. Med dette mener han at hva som var riktig og galt i saken ikke var fokus, det ble heller sentralt å støtte opp om FSJ sin avgjørelse og dermed også statsråden som er ansvarlig for beslutningene som fattes i sin organisasjon. Dersom Statsråden ikke hadde hatt støtte fra regjeringspartiene kunne ytterste konsekvens vært at hun måtte gå av, og hadde ikke FSJ fått støtte fra henne måtte han gått av. Det var derfor avgjørende å holde seg til en historie, et taktikkvalg som medfører at politikken velges bort. FSJ hadde mulighet og kapasitet til å forlede en fersk statsråd og politisk ledelse. Det er vanskelig å si noe om FSJ sin motivasjon i denne saken, men det er tydelig at nedleggelse av HV-016 var en sak han var villig til å kjempe for (Anonym 3 2014).

Forsvarets Ombudsmann vurderte i ettertid om nedleggelsen av HV-016 burde vært forelagt Stortinget. Konklusjonen var klar. Dersom saken hadde blitt forelagt FO på forhånd, ville normalt §2 i HV-loven blitt tolket som en innskrenkning av hva forvaltningen kan foreta seg. ”Ombudsmannen (...) ville ansett at en slik beslutning lå utenfor Forsvarssjefens myndighetsområde, og derfor måtte avgjøres av Stortinget (FO 2013: 4)”. ”Mange av de utsagn som fremkom fra forsvarsledelsen i denne prosessen stemmer ikke overens med innhold i samtaler og orienteringer som nemnda og Ombudsmannen over flere år har hatt”. Ombudsmannen oppfatter det som ubestridt at det både fra FDs og Stortingets side synes klart at det var spesielt viktig med HV-avdelinger med tilstrekkelig skarphet (FO 2013: 2-3).

Det var uenigheter mellom FOH og ledelsen i Forsvaret om HV-016. FOH ønsket at HV-016 skulle bestå (Aftenposten 2010, Riksrevisjonen 2012: 65). FOH endret sin anbefaling etter at GIHV og FSJ hadde ytret ønske om ny vurdering. GIHV henvendte seg til FOH 7. juni 2010 for å vurdere operativt behov for HV-016 og konsekvenser av nedleggelse. Igjen slo FOH fast at HV-016 ideelt burde videreføres i nåværende form på grunn av operativt behov. I intervju med Riksrevisjonen sier GIHV at hun oppfatter det slik at FOH i saksbehandlingen ikke foretok en reell vurdering av behovet ut fra dagens situasjon. FST henvendte seg til FOH og ba om ny vurdering av det operative behovet, men det ble ikke gitt nye føringer eller begrunnelse. FSJ bekrefter i intervju med Riksrevisjonen at det fant sted en samtale mellom FSJ og sjef FOH, der FSJ formidlet sine vurderinger av det operative behovet for HV-016. FOH så ikke grunn til å endre operative føringer på det tidspunkt fordi de ikke hadde informasjon om nye føringer (Riksrevisjonen 2012: 65). FOH trakk tilbake sin ubetingede støtte til HV-016 i oktober 2010 (Aftenposten 2010c).

Medlemmer av HV-016 var ikke representert i arbeidsgruppen som behandlet spørsmålet om nedleggelsen av HV-016. De kom på banen da nedleggelsen ble kjent, og kjempet for opprettholdelse av kapasiteten, og for å imøtegå FSJ sine uttalelser om at avdelingen var ute av kontroll. Da FSJ omtalte HV-016 som en avdeling ute av kontroll, ble denne påstanden imøtegått fra flere hold. Blant annet ble gradert materiell frigjort og sendt til stortingsrepresentanter. Forsvarsledelsen forsøkte å avdekke hvem som lakk gradert materiale til politikere og media, for å stoppe denne informasjonsflyten (Anonym 3). Personell ble ilagt munnkurv og fikk dermed ikke anledning til å imøtegå beskyldningene som rammet dem (Anonym 3 2014, HV-016 2011). Oberst Stein Erik Lauglo, som hadde ansvar for HV-016 i Oslo, fikk beskjed fra sin overordnede om at det ikke var ønskelig at han gjennomførte intervju med NRK. Samme beskjed fikk sjef for HV-12 i Trøndelag. Med dette hadde Forsvaret gitt munnkurv og gjort det vanskelig å korrigere påstandene om HV-016. I forkant av høringen i Stortinget fikk distriktssjefene som hadde ansvar for HV-016 avdelinger beskjed fra Forsvarets øverste ledelse om at det ikke var ønskelig at de uttalte seg til mediene (HV-016 2011: 10-12, Løndal 2014, Nielsen 2014, Anonym 3). De tillitsvalgte i HV-016 valgte til slutt å anmelde FSJ til Generaladvokaten for brudd på militær straffelov på bakgrunn av manglende evne til utøvelse av tjenesteplikter som arbeidsgiver. Personell i HV-016 ble ikke inkludert i nedleggelsesprosessen, og

opplevde ikke at arbeidsgiver sørget for informasjon, medvirkning og kompetanseutvikling (HV-016 2011: 7, 9-10). Videre ble FSJ anmeldt for brudd på Grunnlovens paragraf 100 som sikrer rett til ytringsfrihet. I tillegg ble FSJ anmeldt for overtredelse av militær skikk og orden som det ikke sømmer seg for en militærperson å begå: de offentlige uttalelsene fra FSJ er i følge HV-016 uriktige og krenkende, og i strid med Forsvarets kjerneverdi som sier at det er en tjenesteplikt for FSJ å opptre med respekt (HV-016 2011: 16). Anmeldelsen ble overført til Forsvarets Ombudsmann og behandlet der. HV-016 reagerte på FSJ sin karakteristikk av avdelingen, hvor han påstod at HV-016 var ute av kontroll og hadde funnet rasjonale i sine oppgaver på egenhånd. I anmeldelsen fremkommer det også at distriktssjefene som hadde ansvar for HV-016 fikk beskjed om at de ikke under noen omstendigheter skulle uttale seg til mediene forut for møtet i Stortinget 26. nov. Det samme gjaldt innsatsstyrkesjefer som hadde 016-avdelinger, samt sjefer i HV-016. Forhåndssensuren ble, etter det de tillitsvalgte kjente til, iverksatt fra øverste ledelse i Forsvaret. Det stilles også spørsmål ved at ingen av yrkesoffiserene eller de frivillige i HV-016 er informert i nedleggelsesprosessen (HV-016 2011).

I intervju sier Jan Arild Ellingsen (Frp) at forsvarsledelsen var i utakt med Stortinget i denne saken. Ellingsen opplevde ikke at nedleggelsen var forankret i Stortinget. Ellingsen sier videre at FSJ nok hadde en feilaktig oppfatning av hvordan Stortinget jobber, og gjorde en grov feil i å ikke informere om nedleggelsen. Han viser til Stortingets reaksjon da nedleggelsen ble kjent, fremholder at også forsvarsvennlige fraksjoner i Ap reagerte sterkt på saken. Men det var jo en flertallsregjering, og sånn sett hadde ikke flertallet noe annet valg enn å støtte opp om Faremo (Ellingsen 2014).

Medlemmer av HV-016 ødela i neste omgang for seg selv da de omtalte seg selv i ordelag som fikk det til å virke som de nærmest var i stand til å løse oppgaver som liknet politiets. ”Selvsagt er det gråsoner, men med den retorikken så kunne det virke som de introduserte seg på politiets arena. Da mistet de støttespillere i politikken” (Anonym 3). Dette støtter også Jan Aril Ellingsen (2014) opp under. Var politiet deltaker i forhandlingene om nedleggelsen av HV-016? Politiet har tidligere stilt seg kritiske til at HV-016 trente på oppdrag rettet mot antiterror, og ved å legge ned HV-016 har FSJ satt en stopper for den årelange striden med politiet (Stormark 2011b: 71). Da HV-016 ble lagt ned, kunne sjefsinspektør Oddbjørn Mjølhus avkrefte at HV-

016 inngikk i Politiets beredskapsplaner knyttet til objektsikring. Politiets planer inkluderte HVs innsatsstyrker og Forsvarets spesialkommando (Mjølhus 2010).

Arbeidsgruppen, som bestod av medlemmer fra HVs skole og kompetansesenter, militærpolitiafdelingen, et distrikt med 016-avdeling, HVs Innsatsstyrke og HV-stab, konkluderte med at det var mulig å spare ca 19 mill ved nedleggelse. De karakteriserte HV-016 som en spydspiss, og konklusjonen ble at GIHV må innhente vurdering av operativt behov for livvakt og eskorte. FSJ tolket anbefalingen fra arbeidsgruppen som en viss indre motstand i HV mot å legge ned de beste troppene (Riksrevisjonen 2012: 63-64). GIHV vurderte militær livvakt som en dublerende tjeneste andre i Forsvaret kunne ivareta. Derfor anbefalte GIHV at kapasiteten ble fjernet fra HV, fordi HV innenfor gitt øvingsramme på 30 dager ikke ville være i stand til å styrkeprodusere. Andre oppgaver, som eskorte, ville kunne løses av innsatsstyrketropper. GIHV la frem sin anbefaling om nedleggelse av HV-016 til distriktssjefene 11. juni 2010, og til FSJ i samtale 16. juni (Riksrevisjonen 2012: 64). I Forsvarssjefens *Direktiv for operative krav* av 24. september 2010, var militær livvakt ikke lenger nevnt blant HVs kapasiteter, og grunnlaget for HV-016 dermed bortfalt (Riksrevisjonen 2012: 65). GIHV ble bedt om å konsekvensutrede militær livvakt og eskortekapasitet i HV med tanke på eventuell nedleggelse av HV-016 med virkning fra 1. jan. 2011. Konsekvensutredningen gjaldt i følge GIHV ikke oppgaver, men personellmessige konsekvenser for de fire troppssjefene som ble berørt av nedleggelsen (Riksrevisjonen 2012: 66). GIHV betegnet HV-016 som en relativt ressurskrevende avdeling i HV-sammenheng, men en rimelig avdeling sammenlignet med faste avdelinger. GIHV konkluderte med at HV-016 kunne tas ut av HV 1. jan. 2011 med bakgrunn i den svært krevende ressursrammen, og det at militær livvakt og eskortekapasitet ivaretas av andre avdelinger utenfor HV (Riksrevisjonen 2010: 66). Den formelle beslutningen om nedleggelse ble fattet 17. nov. 2010 gjennom Forsvarssjefens beslutningsnotat 5/2010 til Forsvarsstaben. I notatet meddelte FSJ at HV ikke lenger skulle ha kapasitet innenfor livvakt og eskorte, og at HV-016 snarest skulle tas ut av strukturen. Personellet skulle videreføres i HVs Innsatsstyrker. Distriktssjefene anbefalte å videreføre personellet samlet troppene, noe GIHV i intervju med Riksrevisjonen oppgir å ha gitt sin støtte til (Riksrevisjonen 2010: 66).

3.3 Avhengig og uavhengige variabler – klassifisering

Tabellen oppsummerer denne studiens variabler. Klassifiseringen danner grunnlag for den videre analysen av casen.

Avhengig variabel Y	
Nedleggelsen av Heimevernets spesialavdeling HV-016	
Uavhengig variabel X	
X1 – Politisk kontroll - Forankring i Regjering	Utøvende makt Flertallsregjering
X2 – Politisk kontroll – Støtte i Stortinget	HV-loven §2, nedleggelse av HV-016 forankret i Stortinget Avgjørelsen var ikke forankret i Stortinget, men måtte forankres Saken burde vært behandlet i Stortinget Partidisciplin
X3 – Organisatorisk strømleformering	Nedleggelsesprosessen FSJ organiserer avdelinger og tropper i HV
X4 – Byråkratisk politikk – Dragkamp hvor forsvarsledelsen vinner frem	Tillit fra Forsvarsminister til FSJ FSJ gikk inn for nedleggelse fordi avdelingens oppdrag kunne oppfylles av andre FSJ hevdet avdeling var ute av kontroll

Tabell 3 Studiens avhengige og uavhengige variabler

4 Analyse – Empiriske funn i teoretisk lys

I dette kapitlet vil jeg anvende teoretisk innsikt fra kapittel 2 og empiriske funn fra kapittel 3 for å analysere hvilke uavhengige variabler som kan ha hatt betydning for nedleggelsen av HV-016. Analysen er strukturert rundt teori og variabler. Hypotesene er forklaringsforslag som peker ut en uavhengig variabel (X) og kobler den til den avhengige variabelen (Y).

Jeg vil først diskutere sammenhengen mellom nedleggelsen av HV-016 og hver uavhengige variabel. Dette for å vurdere for hver enkelt hypotese om denne kommer styrket eller svekket i forhold til studiens avhengige variabel. I kapittel 4.2 vil jeg drøfte hypotesene under ett og stille dem opp mot hverandre. Jeg vil vurdere om, og hvordan, de uavhengige variablene kan ha samvirket til å forme nedleggelsen av HV-016.

4.1 Analyse av studiens hypoteser

4.1.1 Politisk kontroll: Nedlagt av Regjeringen fordi HV-016 utviklet seg utenfor prinsipper og normer (H_1)

Er det empirisk grunnlag for å hevde at HV-016 utviklet seg etter andre prinsipper og normer etter at oppdraget var bortfalt og at Regjeringen gikk inn for nedleggelse på det grunnlaget (H_1)? Det er et viktig prinsipp at det norske Forsvaret til enhver tid skal være under sivil kontroll, og ikke kunne operere på egenhånd. Utgangspunktet for hypotesen er Blands tilnærming til sivilmilitære relasjoner som ansvarsdeling, og regjeringen kan betraktes som ansvarlig instans for nedleggelsen av HV-016 i kraft av Statsråden som øverste leder i Forsvaret, og ansvar som utøvende makt.

Da det ble kjent at HV-016 skulle legges ned, ble det fra Regjeringens side presentert som en nødvendighet fordi HV ikke lenger skulle ha eskorte- og livvaktjeneste. Grunnlaget for avdelingen var dermed bortfalt, fordi resterende oppgaver sammenfalt med oppgaver som ble ivaretatt av HVs innsatsstyrker. I følge Faremo (2014) var ikke avdelingens oppgaver av en art som HV skulle ha kapasitet på. Påstanden om at avdelingen hadde videreført irrelevante oppgaver fra Den kalde krigen har blitt gjentatt ved flere anledninger (Faremo 2010, Faremo 2014, Eide 2011).

Som øverste leder av Forsvaret er en statsråden ansvarlig for de beslutninger som fattes i organisasjonen. I følge Faremo (2014) var råd fra Forsvarets øverste ledelse lagt til grunn for nedleggelse av HV-016. På denne måten var avgjørelsen forankret i regjeringen. FSJ er Statsrådets nærmeste rådgiver, og det er en rimelig antakelse at hans råd og beslutninger er av stor betydning. HV-016 ble beskrevet som en militær kapasitet uten mandat, og innledningsvis var det ikke noen grunn til at statsråden ikke skulle feste sin lit til dette (Anonym 3 2014). Når det gjelder nedleggelsen av HV-016 er modellen med integrert strategisk ledelse av betydning. Modellen gir rom for at beslutninger fattes på bakrommet og gjør avstanden mellom den øverste ledelsen i Forsvaret og Statsråden, liten (Anonym 3). For eksempel kan partene instruerer hverandre, eller bli enige om en sak før den når ut til Stortinget og offentligheten. Beslutninger kan fattes uten at interessenter blir hørt. Dersom Faremo ikke hadde gitt sin støtte til FSJ sin beslutning om å legge ned HV-016 og gått inn for dette, hadde FSJ blitt stående i en betydelig svekket posisjon. Ytterste konsekvens kunne vært at FSJ måtte gå av (Anonym 2 2014, Anonym 3 2014, Ellingsen 2014).

Utviklet HV-016 seg utenfor Regjeringens kontroll? Et prinsipp i norsk forsvarspolitik er at forsvarer skal springe ut av samfunnet, slik Janowitz beskriver. Forsvarets oppgaver skal være hjemlet og ingen avdelinger skal kunne utvikle seg uten et mandat. Dersom HV-016s mandat var bortfalt, er det en mulighet for at avdelingen hadde utviklet seg utenfor kontroll. HV-016 øvde på gitte oppdrag som var dokumentert i Forsvarssjefens direktiv for HVs 016-avdelinger, operative behov fra FOH, og GIHV's bestemmelser om HV-016. Her ble både oppgaver og ambisjonsnivå avklart, og det er tydelig at HV-016 var tiltenkt oppdrag som både involverte vakthold og sikring, pågrepelse, overvåking og objektsikring. Ambisjonsnivået var høyt (Riksrevisjonen 2013: 59, Anonym 1, Anonym 2, Anonym 3, HV-016 2011). Statssekretær Roger Ingebrigtsen omtalte HV-016 som ”noen av de beste soldatene i HV” (Ingebrigtsen 2010). Tidligere FSJ Sverre Diesen var tydelig på at HV-016 jevnlig har blitt evaluert, og at ”man begynner ikke å kutte det beste man har” (Diesen 2011, Diesen 2011b). Så langt tyder ikke empiriske funn på at HV-016 var ute av kontroll. I en stat med negativ parlamentarisme¹², hvor de partiene som har

¹² Negativ parlamentarisme forutsetter kun at et ikke på forhånd kjent flertall motsetter seg regjeringsdannelse. Regjeringen kan bli sittende frem til den får et flertall mot seg (Nordby 2007: 1999).

minst sannsynlighet for å få rettet mistillit mot seg danner regjering, gjør enhver regjering lurt i å følge parlamentet. Samtidig har Regjeringen relativt stor makt over hva Stortinget vet i forsvarspolitikken. Det er kjent at partidisiplin var avgjørende for at regjeringspartiene skulle få samlet flertall for beslutningen (Hansen og Ulriksen 2012, Anonym 3 2014). Samlet sett tegner dette et bilde av at HV-016 opererte og utviklet seg i tråd med de instruksjer og tilbakemeldinger de fikk. Hypotesen om at Regjeringen gikk inn for nedleggelse av HV-016 fordi avdelingen var irrelevant og utviklet seg utenfor politisk kontroll, er dermed svekket.

4.1.2 Politisk kontroll: Stortinget støttet opp om nedleggelse fordi HV-016 var utenfor politisk kontroll (H₂)

Støttet Stortinget nedleggelse av HV-016 fordi avdelingen utviklet seg i strid med prinsippet om at militære styrker skal være under politisk kontroll (H₂)? Stortinget er Norges folkevalgte organ og betraktes i tråd med Blands teori om ansvarsdeling som det sivile organet i sivilmilitære relasjoner. Ved å forankre Forsvaret i et sivilt organ, sikrer samfunnet seg mot at forsvaret skal kunne eksistere utenfor sivil kontroll og uten å ha hjemmel i befolkningen.

Da det ble kjent at HV-016 skulle legges ned var det flere stortingspolitikere som var på banen og kritiserte avgjørelsen, blant annet for den manglende behandlingen saken hadde fått i Stortinget. Disse skisserte også behov for avdelingen (NRK 2010c, Nybakk 2010, AP 2010 III), og fremholdt at beslutningen om nedleggelse ikke var forankret i Stortinget (Høybråten 2010, Søreide 2010, Kristiansen 2014, Ellingsen 2014, Anonym 3 2014).

Var HV-016s aktiviteter i strid med hva Stortinget hadde skissert for avdelingen? HV-loven gir Stortinget en spesifikk rolle i HV-saker, og stadfester at saker om HVs organisering skal avgjøres av Stortinget. Stortinget har vært med på HV-016s utvikling fra avdelingens spede begynnelse. I kapittel 3.1 ble det vist at HV-016 ble opprettet etter initiativ fra Stortinget med *Innst. S nr 230 1983-1984*. Stortinget har etter den tid fulgt opp avdelingens utvikling og virke gjennom flere innstillinger. I Stortingsproposisjonen for omlegging av forsvaret i perioden 2002-2005 vektla Forsvarskomiteen behovet for å styrke HV og behovet for å vektlegge spesialstyrker. Komiteen viste da spesifikt til de styrkene HV fikk i oppdrag å opprette på 80-tallet og fremholdt at disse skulle rustes opp ytterligere og prioriteres (Innst S. nr. 232

2001-2001: 15-16, Innst. S. nr. 9 2002-2003: 45). I og med at HV ikke har andre spesialstyrker enn HV-016 er det en rimelig antakelse at Stortinget med dette besluttet en styrking av HV-016, og at behovet Stortinget skisserte er på linje med utviklingen i HV-016. Det er også sannsynlig at når Stortinget vedtar opprustning av en avdeling, så burde det også ha en rolle når samme avdeling skal rustes ned noen år senere. Stortinget har påpekt at styrker i HV må kunne forsterke annen militær tilstedeværelse og yte bistand etter anmodning for å bekjempe terroranslag (Innst. S. nr. 234 2003-2004, St. prp. nr. 1 2004-2005). Dette tyder på at det er samsvar mellom Stortingets ønske og utviklingen i HV-016. Forsvarets Ombudsmann konkluderte med at HV-016 var en sak for Stortinget (FO 2013). Den interne uenigheten blant folkevalgte i forbindelse med Stortingets behandling av spørsmålet svekker påstanden om at HV-016 utviklet seg i utakt med etablerte oppfatninger av avdelingens mandat. Hypotesen om at Stortinget støttet nedleggelse av HV-016 fordi avdelingen utviklet seg utenfor politisk kontroll, vurderes derfor som svekket.

4.1.3 Organisatorisk strømlinjeforming: Nedleggelse av HV-016 fordi avdelingen var irrelevant (H₃)

Underbygger det empiriske materialet at HV-016 ble lagt ned fordi avdelingen ikke lenger var relevant for Forsvarets planer og prioriteringer, og dermed ble lagt ned i tråd med organisatorisk strømlinjeforming (H₃)? Organisasjonsmodellens utgangspunkt er at en hendelse kan forklares som organisatorisk output. Det vil si at en eller flere organisasjoner har avdekket en sak, tatt grep, som igjen har resultert i den aktuelle hendelsen. Aktørene har hver sin gitte rolle og definert handlingsrom, og ledelsen kan kun påvirke saksgangen, ikke dominere prosessen.

Faremo beskriver nedleggelsesprosessen som rask og ryddig, noe som var nødvendig fordi saken var betent og det hadde blitt avdekket at HV-016 hadde overlevd med et mandat fra Den kalde krigen (Faremo 2014). Et sentralt aspekt er om nedleggelse av HV-016 var innenfor forsvarsledelsens myndighetsområde. Statsråden har vært klar på at dette var en beslutning for FSJ (Faremo 2010, Faremo 2014). FD vurderte det slik at det var innenfor FSJ sitt myndighetsområde å beslutte en nedleggelse av HV-016. FD var derfor ikke noen formell dialog med FSJ/FST i denne saken (Riksrevisjonen 2012: 71). Det er tydelig at det var forsvarsledelsen som igangsatte nedleggelsesprosessen. Arbeidsgruppen ble nedsatt etter instruks fra FSJ. Fra

Forsvarsledelsens side ble det fremholdt at HV-016 hadde kapasitet på livvakt og eskorte, og dette var oppgaver som HV ikke lenger skulle ivareta. Resten av HV-016s oppdragsportefølje var allerede ivaretatt av HVs innsatsstyrker. Dermed var det ikke lenger behov for HV-016, som da ble karakterisert som en irrelevant levning fra den kalde krigen. HV-016 hadde kortere responstid, bedre utstyr og mer trening enn innsatsstyrkene generelt. Innsatsstyrkene skulle ivareta oppgavene som HV-016 hadde hatt, og det er en rimelig antakelse at ambisjonsnivået for denne typen oppdrag dermed ble lavere.

Nedleggelsesprosessen har blitt karakterisert som lukket og uryddig av personell i HV-016, samt andre informanter som satt tett på nedleggelsesprosessen (Anonym 2 2014, Anonym 3 2014, Ellingsen 2014). Forsvarets Ombudsmann fant indikasjoner på det samme da han gjennomgikk saken. Forsvarsledelsen gjorde forsøk på å legge lokk på saken og personer ble ilagt munnkurv. Saken ble oppfattet som en belastning for flere aktører. Spesielt gjaldt dette personell i HV-016 som ville imøtegå det de oppfattet som negative karakteristikk av avdelingen. Forsvarets Ombudsmann konkluderte, i motsetning til statsråd Faremo, med at nedleggelsen ikke ble ivaretatt på noen god måte fra forsvarets side, og prosessen var mangelfull (FO 2013: 4). Riksrevisjonens undersøkelse viser at beslutningsprosessen frem mot nedleggelse av HV-016 var delvis dokumentert, men Riksrevisjonen peker samtidig på behov for å forbedre sporbarheten. Spesielt gjelder dette dialog i lavere deler av forsvaret. Det var manglende involvering av HVs Landsråd, innspill fra distriktssjefer ble ikke innhentet og dokumentert (Riksrevisjonen 2013: 68-70).

Ombudsmannen bemerker at forsvarsledelsens påstander om at HV-016 var en irrelevant kapasitet uten mandat, ikke stemmer overens med samtaler og orienteringer som nemnda og Ombudsmannen har hatt med ledere og personell i HV (FO 2013: 2). Det har også vært tydelig fra Stortingets side at HV-016 har vært en ønsket kapasitet. Dette er kommet også frem i oppgavebeskrivelse fra FOH (FO 2013: 3, Anonym 1, Anonym 3). HV-016 sin oppdragsportefølje var hjemlet i gjeldende direktiv og fra FOH var det ønskelig å beholde kapasiteten slik den var (Anonym 1 2014). Arbeidsgruppen som utredet nedleggelse av HV-016 konkluderte på samme måte: HV-016 bør bestå. Medlemmene kom fra HVs skole og kompetansesenter, militærpolitivdelingen, et distrikt med en 016-avdeling, HVs Innsatsstyrker og HV stab. Disse betraktet HV-016 som en relevant kapasitet, noe som viser at HV-016 var

forankret i disse organisasjonene. Samtidig ble det fra Arbeidsgruppen etterlyst en avklaring av operativt behov for militær livvakt og eskorte. FOH skisserte behov for at HV-016 skulle videreføre dette oppdraget, men endret dette etter muntlige henvendelser fra FSJ (Riksrevisjonen 2012: 15, Anonym 1, Anonym 3). Både Forsvarets Ombudsmann og Riksrevisjonen har påpekt at flere forhold kunne ha sikret en bedre forvaltningspraksis. Empiriske funn viser at avdelingen var forankret både politisk og internt i Forsvaret. Organisasjonsmodellen legger til grunn at slike spørsmål avgjøres ut fra standard operasjonsprosedyrer i form av etablerte organisasjonsprosesser. Dermed skulle vi forvente at HV-016 bestod, ettersom så mange aktører anbefalte videreføring. Nedleggelsesprosessen fremstår i ettertid som lukket, og det er mye som tyder på at enkeltpersoner har hatt rom for å utøve innflytelse ut over det organisasjonsmodellen legger til grunn. Denne lukkede prosessen peker i retning av at det ikke var formelle prosedyrer i saksbehandlingen som var utslagsgivende for nedleggelsen. Hypotesen om at nedleggelsen av HV-016 var i tråd med organisatorisk stømlinjeforming og ikke lenger relevant, vurderes som svekket.

4.1.4 Byråkratisk politikk: Maktkamp og frigjøring av ressurser (H₄)

Kan de empiriske funnene underbygge påstanden om at krefter i Forsvarsledelsen vant frem og dermed la ned HV-016, til tross for at deler av Stortinget, HV og Forsvaret hadde andre preferanser (H₄)? Denne hypotesen bygger på Allison og Zelikows teori om byråkratisk politikk, hvor personer i forsvaret har innflytelse på beslutninger om forsvaret gjennom sin fagkompetanse og posisjon (Allison og Zelikow 1999: 275). FSJ er øverste leder i Forsvaret og Forsvarsministerens nærmeste rådgiver.

”Han [Sunde] setter seg utover de politiske vedtak som er fattet på Stortinget når det gjelder HV, og lager sin egen forsvarspolitik”, Henrik Hovland i debatt på NRK (Hovland 2010). Hovland har selv vært med i HV-016, men ved nedleggelse av avdelingen var han mer aktuell som debattant og kritiker i media. Han deltok også i ordskifte med Faremo om HV-016. Hans påstand i den aktuelle debatten var at Sunde, med nedleggelsen av HV-016, introduserte seg på den politiske arena og tok en avgjørelse som ikke var innenfor hans mandat.

FSJ sin innflytelse trekkes frem av flere kilder (Løndal 2014, Nielsen 2014, Ellingsen 2014, Kristiansen 2014, Anonym 3 2014). Også Faremo gir Sunde en avgjørende rolle i nedleggelsesprosessen, men som vi har sett legger hun til grunn at nedleggelsen var i tråd med hans mandat. Stortinget har rom for å gi fullmakt til FSJ og dermed gi handlingsrom også i saker som det nedleggelsen av HV-016 er (Vedum 2014, Hansen 2014, Faremo 2014). Sunde har selv uttalt i HV-016 saken at han ”snakket til det norske folk. Det er min plikt at våre skattepenger blir brukt på en forsvarlig og fornuftig måte” (Sunde 2010).

Integrert strategisk ledelse legger til rette for at avstanden mellom FSJ og Statsråd er liten. Posisjonen som nærmeste fagrådgiver til Statsråden og øverste leder i Forsvaret gir et forhandlingsfortrinn. Hvis ikke Statsråden skal kunne legge sin lit til råd fra FSJ, hvilke råd er da gode nok? Rollen som øverste leder og den direkte tilgangen til Statsråden setter FSJ i posisjon hvor han kan gå inn for nedleggelse av HV-016. FSJ sitt råd til statsråden var avgjørende for hennes innstilling i denne saken. Faremo oppgir i intervju at det ble avdekket at HV-016 hadde utspilt sin rolle, og at det var opp til FSJ å foreta denne vurderingen og nedleggelsen (Faremo 2014). Det ble forsøkt lagt lokk på saken internt ved for eksempel å forby enkelte aktører i Forsvaret å uttale seg, noe som gjorde det vanskelig å for andre synspunkt i denne saken å nå Statsråden før hun selv tok standpunkt (Anonym 3). Dermed måtte Statsråden stå ved lag ved rådet fra FSJ. Alternativet ville vært å snudd i saken etter at hun allerede hadde gitt sin støtte, og dermed lidd et prestisjenederlag. I verste fall ville det vært en innrømmelse av manglende tillit til råd fra FSJ. Regjeringen har støttet opp om Faremo og har stilt seg bak FSJ sin vurdering av HV-016, nedleggelsen, og FSJ sin myndighet til å fatte denne beslutningen.

Det er ikke indikasjoner på at Politiet har vært direkte involvert i nedleggelsen av HV-016, men fra Politiets side har det tidligere vært uttalt at HV øver på oppdrag som aldri vil etterspørres av Politiet (Malme 2004). Politiet nektet for at HV-016 inngikk i politiets beredskapsplaner. Kun Forsvarets spesialkommando og HVs Innsatsstyrker var inkludert (Mjølhus 2010). Selv om ikke dette er direkte involvering i nedleggelsesprosessen, så kan det ha bidratt til at HV-016 som kapasitet kanskje ble oppfattet som mindre relevant og viktig. Samtidig så var HV-016 på nedleggelsestidspunkt en del av de ordinære Innsatsstyrkene, men med eget oppdrag,

og det kan stilles spørsmålstegn ved hvorfor Politiet da ikke hadde inkludert denne kapasiteten i beredskapsplanene.

I følge Forsvarets Ombudsmann var nedleggelsen av HV-016 utenfor FSJ sin beslutningsmulighet. Saken burde vært avgjort av Stortinget. Stortinget har i følge HV-loven en spesiell myndighet i HV-saker sammenliknet med andre forsvarssaker. Situasjonen med flertallsregjering gjorde det mulig å anvende partipisken og dermed få nødvendig støtte fra Stortinget slik at avdelingen kunne legges ned. Dette var kanskje bare en enkeltsak, men slike hendelser kan tenkelig bidra til å på sikt styrke FSJ og forsvarsledelsens innflytelse i HV-saker.

Empiriske funn viser at krefter i FOH stod mot FSJ i HV-016-saken, i alle fall tidlig i nedleggelsesprosessen. FOH, som har ansvar for å verne om norske interesser gjennom planlegging og gjennomføring av militære operasjoner, har ved flere anledninger skissert behov for at HV-016 skal bestå. FOH ble spurt om å gi sin vurdering av HV-016, og ga ved to anledninger råd om at HV-016 burde videreføres. Da FSJ tok direkte kontakt med FOH og endret vurderingsgrunnlaget for beslutningen, så ga FOH sin tilslutning til nedleggelse av HV-016. HV skulle ikke lenger ha kapasitet på militær livvakt og eskorte, og det ble hevdet at dette var eneste kapasitet HV-016 hadde som ikke Innsatsstyrken i sin helhet også var i besittelse av. I Forsvarssjefens *Direktiv for operative krav* av 24. september 2010, var militær livvakt ikke lenger nevnt blant HVs kapasiteter, og eksistensgrunnlaget for HV-016 falt dermed bort (Riksrevisjonen 2012: 65). Samtidig bør det bemerkes at HVs Innsatsstyrke har betydelig færre øvingsdager per år (ca 15 i 2014, mot ca 30 i HV-016), lenger responstid (kravet er 24 timer), og lavere ambisjonsnivå (Aftenposten 2014c). En konsekvens av nedleggelsen av HV-016 kan dermed se ut til å ha svekket HVs innsatsstyrke som helhet.

Hva ga FSJ makt til å styre den byråkratiske dragkampen? HV-016 har fra hans side blitt definert som en irrelevant levning fra den kalde krigen, en kapasitet som HV ikke lenger hadde bruk for. Som øverste leder i Forsvaret og nærmeste fagrådgiver til Statsråden, er FSJ i besittelse av en definisjonsmakt som har potensial til å være av stor betydning. Fagmilitære råd er av stor betydning i norsk forsvarspolitik, og FSJ hadde stor gjennomslagskraft gjennom sin plass i hierarkiet i Forsvaret og sin sentrale rolle som Forsvarsministerens nærmeste rådgiver. FSJ er en faglig autoritet som politikere må ha tiltro til fordi de sannsynligvis ikke har kunnskap og

spisskompetanse til å utfordre hans vurderinger. FSJ og forsvarsledelsen lyktes også i å styre informasjonsflyten i en viss grad, slik at sentral informasjon som kunne problematisere hans prioriteringer ikke nådde frem til de rette instansene før nedleggelsen var et faktum.

Hvorfor fikk FSJ gjennomslag for nedleggelse av HV-016 selv etter at det ble uttrykt betydelig motstand mot nedleggelsen på Stortinget? Representantene på Stortinget er underlagt partidisiplin og innretter seg etter det partigruppen bestemmes. Partigruppen fatter sine avgjørelser på bakgrunn av hvordan statsråden, og dermed hele regjeringsskollegiet, stiller seg til råd fra sine etatssjefer. FSJ fikk dermed betydelig handlingsrom: Dersom statsråd Faremo hadde fått inn for noe på tvers av hans råd, ville det signalisert manglende tillit til FSJ. Dette ville i neste omgang slått tilbake på henne fordi Stortinget kun kjenner statsråden, og det konstitusjonelle ansvaret ligger der. Fordi det var flertallsregjering da HV-016 ble lagt ned fikk ikke et potensielt flertall i Stortinget rom for å uttrykke mistillit til statsråden direkte. Flertallsregjeringen samlet seg bak sin Forsvarsminister og støttet opp om henne. Det empiriske grunnlaget understøtter hypotesen om at FSJ vant frem i den byråkratiske dragkampen og dermed frigjorde de ressursene som HV-016 hadde hatt tilgang på.

4.2 Oppsummering av vurdering av de uavhengige variablene

Hypotesenes status som forklaringsforslag etter vurdering mot det empiriske materialet presentert i forrige kapittel er oppsummert i tabellen under (tabell 4). I kapittel 4.3 vil hypotesene vurderes mot hverandre og settes i sammenheng.

Hypotese	Vurdering
H ₁ : Regjeringens ansvar å legge ned HV-016 som utviklet seg utenfor politisk kontroll	Svekket
H ₂ : Stortingets støttet nedleggelse av avdeling utenfor politisk kontroll	Svekket
H ₃ : Organisatorisk strømlinjeforming – nedleggelse fordi avdelingen ikke var relevant for Forsvaret	Svekket
H ₄ : Byråkratisk politikk –krefter forsvarsledelsen gikk inn for nedleggelse og vant frem i den byråkratiske dragkampen	Styrket

Tabell 4 Vurdering av hypoteser

4.3 Sammenheng mellom hypotesene?

I en syntese skal de ulike funnene settes i sammenheng med hverandre i en helhet, slik at de danner en enhet (Webster's 1996:1443). Hva kan forklare nedleggelsen av

HV-016? Den foregående analysen har tatt utgangspunkt i fire hypoteser utledet fra teori. Hver av disse har deretter blitt testet mot det empiriske materialet. Denne tilnærmingen er positivistisk forankret, men i og med at dette er en case-studie, er det ikke mulig å gjennomføre kontroll for tredje-variabler og alternative forklaringer. Gjennom fortolkning fremstår det som sannsynlig at minst en av de uavhengige variablene (H_4) kan bidra til å forklare nedleggelsen av HV-016. De tre andre uavhengige variablene (Stortingets ansvar, Regjeringens rolle, og egenskaper ved organisering) kan ha hatt innvirkning på den avhengige variabelen, bare ikke av de årsaker som ble lagt til grunn i hypotesene. I den sammenfattende analysen vil jeg anvende denne innsikten til å fortolke sammenhengen mellom de uavhengige variablene for å forsøke å avdekke hvilke av disse som muliggjorde og motiverte nedleggelsen av HV-016.

4.3.1 Mot en syntese

Analysen av H_1 , H_2 og H_3 viser hvordan ulike aktører forholder seg til ulike deler av sannheten ved HV-016, og bruker dette for å arbeide for sine interesser. Nedleggelsen er dermed et resultat av dragkamp mellom aktørenes virkelighetsforståelse og formes av de ulike interessene. H_4 har rom for de kontekstuelle faktorene, maktposisjoner og dragkamper.

Det er tydelig at FSJ Sunde var en meget sentral aktør i nedleggelsen av HV-016., men det er ulike syn på om det var innenfor hans mandat å legge ned avdelingen. Beslutningen om nedleggelse kom fra forsvarsledelsen med FSJ i spissen, og han frontet ved flere anledninger saken utad i media og innad i organisasjonene. I følge Sunde skulle avdelingen legges ned fordi den ikke lenger var relevant. Nedleggelsen skulle friggi midler som HV skulle benytte til andre investeringer. Når Sunde fremmet at HV-016 var en avdeling som eksisterte selv om oppgavene var bortfalt, er det ikke vanskelig å forestille seg at Forsvarsministeren ga sin støtte til nedleggelsen. En militær, bevæpnet avdeling som utvikler egne oppdrag er potensielt en trussel mot demokratiet. Men i intervju sier Faremo at nedleggelse av HV-016 skjedde fordi det forelå nytt mandat for HV, og avgjørelsen om å legge ned avdelingen var innenfor FSJ sine fullmakter. Hun ga sin tilslutning til hans avgjørelse og støttet hans vurdering for å gi HV bedre rammevilkår. Dermed var saken forankret i Regjeringen, men på et grunnlag som ikke er sammenfallende med det FSJ har presentert som sin

vurdering i media. Faremo har ikke omtalt HV-016 i samme ordelag som FSJ, men sier at gruppen hadde ”overlevd” sitt mandat (Faremo 2014). Avdelingen ble samtidig omtalt som noe av det beste i HV av daværende statssekretær i FD, Roger Ingebrigtsen (Ingebrigtsen 2010), noe som vanskelig kunne ha blitt sagt om en avdeling ute av kontroll. Det er sentralt i norske sivilmilitære relasjoner at militære styrker ikke skal kunne eksistere uten at de er under sivil kontroll. Avdelingen var forankret i Stortinget, som ved flere anledninger vedtok at denne skulle styrkes og inkluderes i politiets beredskapsplaner. Da nedleggelsen ble kjent mobiliserte også stortingspolitikere som støttet HV-016 i media – noe som lite trolig ville skjedd dersom avdelingen ble oppfattet som ute av kontroll. FOH sine vurderinger viser at HV-016 var forankret også i Forsvarets operative virksomhet. FOHs råd til forsvarsledelsen var å beholde HV-016 som kapasitet fordi avdelingen var god og hadde nyttig kompetanse. Det samme rådet ble gitt ved to ulike anledninger, og ikke endret før FSJ tok direkte kontakt. Arbeidsgruppen som ble nedsatt for å vurdere HV-016 pekte også på behov for avdelingen.

HV-016 har blitt betraktet som en god kapasitet i HV, med godt trent styrker med og relevant kompetanse. Nedleggelsen ble kritisert for å være en lukket og uryddig prosess av flere årsaker: manglende inkludering av personell, brudd på hovedavtalen, uryddig saksgang og manglende sporbarhet (FO 2013: 2,4) – alle sterke indikasjoner på en tøff byråkratisk dragkamp mellom aktører med ulik forståelse av og interesser i saken. En effekt av denne dragkampen var en uryddig prosess med mangelfull behandling av personell.

Stortinget ga sin formelle tilslutning selv om det var flere representanter (potensielt et flertall) som var uenige i FSJ sin vurdering. Flertallsregjeringen gjorde det mulig å samle Stortinget på bakgrunn av partidisciplin. Blant regjeringspartiene var det forsvarsvennlige fraksjoner i Ap som hovedsakelig stod for protestene mot nedleggelsen. Tradisjonelt har HV hatt en sterk posisjon i Ap. Etter 22. juli ble gjenopprettelse av HV-016 igjen en aktuell sak. Da med støtte fra KrF, H, Frp, V, Ap og Sv. Sp var eneste partiet på Stortinget som sa seg uenig og heller ville la Forsvarets spesialkommando og Hærens jegerkommando dekke oppgavene som HV-016 var i stand til å ivareta (VG 2011). Samtidig oppgir sentrale kilder at HV-016 mistet litt av støtten i Stortinget da de forsøkte å vise til hvor god kapasitet de hadde, men endte opp med å oppfattes som en kapasitet som bedrev oppgaver som lignet antiterror

(Anonym 3, Ellingsen 2014). Dermed fremstod det slik at HV-016 beveget seg over i et område forbeholdt Politiet, og som det ikke er ønskelig at Forsvaret skal ha ansvar for.

Var nedleggelsen av HV-016 et spørsmål om ressursprioritering som lå innenfor FSJ sitt forvaltningsmandat? Alternativt gikk FSJ med viten og vilje utover de tilsynelatende tydelige signalene fra Stortinget om forsvarspolitiske prioriteringer i HV. Faremo har utad støttet Sunde i saken, men vi har sett at flere stortingspolitikere protesterte på den manglende behandlingen saken fikk i Stortinget. Det kan se ut til at noe av nøkkelen til å forstå nedleggelsen av HV-016 ligger i et intervju med en informant som satt tett på nedleggelsesprosessen på politisk side. Som han påpeker: ”Dersom regjeringspartiene ikke hadde støttet opp om Faremo i HV-016-saken, kunne hennes avgang potensielt ha blitt en konsekvens. Dette måtte vi unngå” (Anonym 3). Statsråden må ha støtte fra regjeringspartiene. Samtidig er statsråden avhengig av de råd FSJ gir, og hadde nok ikke noen grunn til å betvile dem innledningsvis. Modellen med integrert strategisk ledelse, hvor statsråden og FSJ sitter tett på hverandre, kan gjøre det vanskelig å ha et distansert og kritisk forhold til råd fra forsvarsledelsen. Modellen legger også til rette for at forsvarsledelsen har direkte tilgang på politisk ledelse. ”I nedleggelsen av HV-016 handler det om å få rett, ikke om å ha rett” (Anonym 3 2014). Med dette mener han at stortingsrepresentanter måtte støtte opp om nedleggelsen, selv om det var mot manges overbevisning og det ikke var noe som tydet på at HV-016 var en irrelevant kapasitet som utviklet seg utenfor kontroll. Stortingsflertallet ble samlet med partidisciplin. Statsråd Faremo, på sin side, måtte støtte videre opp om FSJ sin beslutning. Manglende støtte kunne i ytterste konsekvens resultert i hans avgang. Videre er det et viktig prinsipp i norsk parlamentarisk modell at Stortinget ikke kan ha tillit til en statsråd som ikke har kontroll på sine embetsmenn, noe manglende støtte er et tegn på. Stortinget kjenner kun statsråden, og det som foregår i statsadministrasjonen er i sin helhet hennes ansvar. Dette kan altså få ringvirkninger: Statsråden går mot FSJ og signaliserer manglende tillit. Denne mistilliten fanges opp i Stortinget og kanaliseres tilbake til Statsråden. Slike konsekvenser er det ønskelig å unngå. På den måten var bordet fanget i HV-016-saken, og avdelingen ble lagt ned.

5 Konklusjon

Dette kapittelet oppsummerer studiens problemstilling, teoretisk tilnærming og påfølgende empirisk kartlegging og analyse. Problemstillingen lyder som følger: *Hva kan forklare nedleggelsen av Heimevernets spesialavdeling?* Problemstillingen berører norske sivilmilitære relasjoner, et fagfelt som ikke står særlig sterkt i akademia i Norge (Maaø 2010: 78). Saken har vært kontroversiell, med mange ulike syn og tidvis høy temperatur. Flere ulike kilder¹³ har blitt benyttet i arbeidet med å besvare problemstillingen. Primærkilder som intervju, dokumenter fra Stortinget og saksdokument har vært sentrale. Det samme gjelder nyhetsoppslag, en sekundærkilde som har vært nyttig for å utfylle primærkildene og danne et helhetlig bilde. Det empiriske materialet har blitt klassifisert med utgangspunkt i tre ulike teoretiske innfallsvinkler. Ved å benytte teorien om sivilmilitære relasjoner som ansvarsdeling, organisatorisk strømlinjeforming og byråkratisk politikk, har jeg formulert fire ulike hypoteser. Disse hypotesene representerer ulike forklaringsnivå. Ansvarsdeling handler om rollen til Storting og Regjering. Organisasjonsmodellen tar utgangspunkt i de formelle organisasjonene som var involvert i nedleggelsesprosessen. Byråkratisk politikk-modellen handler om den byråkratiske dragkampen, og har rom for individuelle aktører. Hver hypotese ble vurdert opp mot det empiriske materialet i kapittel 4. Formålet med denne analysen var å avklare i hvilken grad og på hvilken måte hypotesene kunne bidra til å forklare nedleggelsen av HV-016. Til slutt ble funnene satt i sammenheng med hverandre i en syntese.

Hvilke funn ble gjort i denne studien? Det vurderes slik at den byråkratiske dragkampen var avgjørende for nedleggelsen av HV-016. Krefter i forsvarsledelsen som kjempet for nedleggelse, vant frem og avdelingen ble lagt ned. Posisjon i hierarkiet og tilgang på kanaler var av stor betydning. FSJ sin rolle ser ut til å ha vært spesielt relevant. Kombinasjonen av rollene som nær rådgiver til Statsråden og leder i Forsvaret ga FSJ mulighet og virkemidler til å øve betydelig innflytelse i nedleggelsesprosessen. Veien er kort til Statsråden, FOH og HV. Situasjonen med flertallsregjering har også vært viktig. Partidisiplin gjorde det mulig å samle et stortingsflertall til tross for en del motstand. Studien har ikke avdekket spesifikt

¹³ Vedlegg 1 til 4 i appendiks gir en oversikt over studiens empiriske grunnlag.

hvorfor HV-016 ble lagt ned. Det har heller ikke vært målsetningen. Datamaterialet viser at det har blitt gitt flere ulike begrunnelser for nedleggelse av HV-016. FSJ har hevdet at avdelingen var en irrelevant levning fra Den kalde krigen, som overlevde ved en inkurie og dermed hadde hatt rom for å finne på egne oppdrag. Statsråd Faremo så på nedleggelse av HV-016 som en naturlig konsekvens fordi avdelingens oppgaver var falt bort. Samtidig så skisserte arbeidsgruppen som ble satt ned av Forsvaret, HV-016 som en verdifull ressurs. HV-016 øvde på det de hadde fått instruks om, en instruks som spores tilbake til Stortinget.

Studien har vist at enkeltpersoner kan ha stor innvirkning på en beslutningsprosess i forsvarspolitikken. Forsvaret er på ingen måte en enhetlig aktør. Modellen med integrert strategisk ledelse gjør veien mellom forsvarsledelse og regjering, kort. Derfor er det viktig å være bevisst hvordan slike beslutninger fattes og hvordan ulike aktører kan øve innflytelse. Statsråden bør ha et bevisst forhold til hvordan beslutningsprosessene organiseres for å inngå at avgjørelser er et resultat av enkeltindividers interesser. Dersom en regjering setter prestisje inn på å bevare en statsråd, og sårbarhet til råd fra etatssjefer anses som en svakhet en regjering må kompensere for, så overlates mye makt til FSJ.

5.1 Studiens begrensninger og videre forskning

Denne case-studien har tatt sikte på å forklare en spesifikk hendelse i kontekst av norske sivilmilitære relasjoner og er lite egnet til generalisering. Samtidig så ser det ut til at flere tema berørt av nedleggelsen av HV-016 kan være av verdi å forske videre på. Funnene om nedleggelsen av HV-016 kan ha potensial til å kaste lys over årsaksmekanismer som kan gjelde i andre caser. Det kan være av interesse å undersøke hvordan lignende beslutningsprosesser foregår, hvilken innflytelse har de ulike aktørene og hvordan vinner de frem? En aktuell case er kampflykjøp, som med sine 67,9 milliarder kr i innkjøpskostnader og 245 milliarder kroner i levetidskostnader¹⁴ er den største enkeltstående investeringen i norsk offentlig

¹⁴ NRK om kostnadene forbundet med jagerflyinnkjøp <http://www.nrk.no/dokumentar/diesen-frykter-nye-jagerfly-blir-staende-pa-bakken-1.12570842>

forvaltningshistorie. Andre anskaffelsesprosesser kan også være interessante. Det har tatt over 15 år å skaffe nye redningshelikopter¹⁵, og prosessen er fremdeles ikke over.

Er det mulig å finne caser hvor FSJ og Forsvaret ikke har vunnet frem? Slike eksempler kan være interessante for å forstå hvilke betingelser som ligger til grunn for at de ulike partene skal vinne frem. Videre kan det være relevant å undersøke dynamikken mellom statsråd, regjering og forsvar i slike perioder.

Flere kilder har påpekt at nedleggelsen av HV-016 var av betydning for en maktkamp mellom politiet og forsvaret. Denne studien har ikke kommet noe nærmere denne maktkampen, men det kan verdifullt å undersøke forholdet mellom politi og forsvar. Relevansen av maktkamp mellom politi og forsvar har økt i kjølevannet av rapportene etter 22. juli 2011. Trusselbildet er i endring, og det fordrer et bevisst forhold til hvordan samarbeidet er tenkt å fungere og ansvar fordeles. Det kan oppstå gråsonesituasjoner hvor det hersker uklarhet om hvem og hva som angriper. Forsvarets manual i krigens folkerett skal benyttes i situasjoner hvor norske styrker deltar i en væpnet konflikt, og fokuserer på lovligheten av angrep (Folkeretten 2013: 1). Punkt. 3.15 i Forsvarets manual i krigens Folkerett sier at

Hvis militser eller avdelinger av frivillige (ofte kalt ”paramilitære grupper”) eller væpnet politi skal inkorporeres i de væpnede styrker, må informasjon om dette tilflyte de andre partene i konflikten for at de skal oppnå status som medlemmer av de væpnede styrker (Folkeretten 2013: 49).

Politikerne vedtar at forsvaret skal inn i politiets beredskapsplaner på ulike måter, men hvordan følges dette opp?

5.2 Avslutning – personlige betraktninger

Sivilmilitære relasjoner handler om hvordan et samfunn kontrollerer militærmakten. En bevæpnet militærmakt er nødvendig for å forsvare landet mot eksterne trusler, men samtidig et onde fordi det eksisterer en fare for at militærmakten kan brukes mot folket. Maaø har konstatert at sivilmilitære relasjoner er et felt som ikke står særlig sterkt i akademia i Norge (Maaø 2010: 78). Forsvarspolitikken kan se ut til å være et fagfelt for spesielt interesserte, som både er teknisk krevende og samtidig kan bevege

¹⁵ NRK brennpunkt har laget en dokumentar om dette, tilgjengelig på http://www.nrk.no/dokumentar/xl/brennpunkt_-_utredningshelikopter-1.11550194

seg over til diskusjoner om distriktspolitikk¹⁶. Forsvaret er en betydelig utgiftspost i statsbudsjettet, og da bør politikere og byråkrater arbeide for at disse pengene skal benyttes på en måte som gjør at det sivile samfunn er best mulig ivaretatt ut fra de rammene som er. Politikere bør ha et bevisst forhold til hvor mye makt forvaltningen kan ha i implementering og utforming av politikken. Denne vassen kan potensielt gi innsikt som er anvendbar for å forstå forholdet mellom politisk og byråkratisk ledelse, og den politiske makt og innflytelse de har i utforming og implementering av politikk.

Med et trusselbilde i endring er ansvarsdeling mellom Politi og Forsvar sentralt. Da jeg arbeidet med innhenting av empiri til denne studien kom maktkamp mellom politiet og forsvaret opp ved flere anledninger. Politiet avviste at HV-016 var en del av beredskapsplanen, til tross for at HVs Innsatsstyrker var inkludert. I et så viktig spørsmål som beredskap og sikkerhet er så bør det legges inn en innsats for å sikre at Stortingets vedtak tas til etterretning på den måten de er tenkt. Stortinget skal selvsagt ikke drive detaljstyring, men det bør ikke være rom for å kunne definere ut spesifikke kapasiteter grunnet ulike uenigheter eller fortolkninger. Forsvarspolitikk og sivilmilitære relasjoner handler om å sikre nasjonens sikkerhet på en best mulig måte, både innenfor og utenfor grensene, og da bør blikket heves slik at en ser forbi maktkamp og revir.

¹⁶ Et ferskt eksempel her er plassering av kampfly på Ørlandet eller i Bodø, og plassering av HV-stab på Terningmoen i Elverum fremfor Oslo.

Litteraturliste

- Aas, Egil André (2010): Sitert i NTB (2010): ”Foreslår å legge ned Heimevernets elitestyrke”
- Aftenposten (2002): ”Vårt våpen mot terror: Charlie 1 og Sierra 4”, side 48
Aftenposten Morgen 28.08.2002
- Aftenposten (2010): ”Intern forsvarsstrid om HV-eliten”, tilgjengelig på
<http://www.aftenposten.no/nyheter/article3873812.ece#.U0p9PI7vKd8>
- Aftenposten (2010b): ”Anklager HV for selvtukt”, tilgjengelig på
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Anklager-HV-for-selvtukt-5350239.html>
- Aftenposten (2010c) : ”HV-016 mister støttespillere”, oppsøkt på <http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020002201011256549&serviceId=2>
- Aftenposten (2010d): ”HV-offiser angriper Forsvarssjefen”, tilgjengelig på
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/HV-offiser-angriper-forsvarssjefen-5352048.html>
- Aftenposten (2010e): ”Garden ribbes for oppdrag”, tilgjengelig på
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Garden-ribbes-for-oppdrag-5348159.html>
- Aftenposten (2014): ”Vurderer å gjenopplive topp trent HV-avdeling”, tilgjengelig på
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article7529393.ece#.U0McqlcjpAA>
- Aftenposten (2014b): ”Utredning av ny eliteavdeling skal være klar 1. juni”,
tilgjengelig på <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Utredning-av-ny-eliteavdeling-i-Heimevernet-skal-vare-klar-1-juni-7530859.html#.U0Tk-lcjpAA>
- Aftenposten (2014c): ”Mener Forsvarssjefen bløffer om Heimevernets beste styrker”,
tilgjengelig på <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Mener-Forsvarssjefen-bloffer-om-Heimevernets-beste-styrker-7682822.html>
- Aftenposten (2015): ”De mest kontroversielle sakene i Forsvaret siden den kalde krigen”, tilgjengelig på <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/De-mest-kontroversielle-sakene-i-Forsvaret-siden-den-kalde-krigen-8168601.html>
- Allison, Graham (2012): ”The Cuban missil crisis” s. 256-283 i Steve Smith, Amelia Hadfield og Tim Dunne (2012): *Foreign Policy. Theories – Actors – Cases*. Oxford: Oxford University Press
- Allison, Graham og Philip Zelikow (1999): *Essence of Decision. Explaining the Cuban Missil Crisis*. New York: Longman
- Anonym 1 (2014): Intervju, februar 2014.
- Anonym 2 (2014): Telefonintervju, februar 2014.
- Anonym 3 (2014): Telefonintervju, april 2014.
- BA (2013): ”Full strid om HV-016”, tilgjengelig på
<http://www.ba.no/jobbmagasinet/article6705770.ece>
- BT (2010): ”Kjemper mot nedleggelse”. Bergens Tidende 23.10.2010, side 10

- Bjerga, Kjell Inge (2010): "Forsvarets sentrale ledelse. Styring gjennom organisasjon" s. 109-127 i Gjert Lage Dyndal (2010): *Strategisk ledelse i krise og krig*. Oslo: Fagbokforlaget
- Bjerga, Kjell Inge og Gullow Gjeseth (2010): "Heimevernet og Hæren. Landforsvaret stykkevis og delt – eller helt?" Oslo Files on Defence and Security – 02/2010, Institutt for Forsvarsstudier
- Brox, Karl H. (1996): *Heimevernet 50 år 1946-1996*. Oslo: Cappelen
- Børresen, Jacob, Gullow Gjeseth og og Rolf Tamnes (2004): *Norsk forsvarshistorie 1970-2000. Allianseforsvar i endring*. Bergen: Eide
- Dagbladet (2011): "Forsvarssjefen anmeldt av sine egne", tilgjengelig på <http://www.dagbladet.no/2011/08/10/nyheter/arbeidsliv/politikk/17618033/>
- Dahl, Arne W. (2002): "Lov om Heimevernet" side 574-576 i Peter Lødrup, Knut Kaasen og Steinar Tjomsland, red. (2002): *Norsk Lovkommentar bind 1, 1687-1975*. Oslo: Gyldendal
- Diesen, Sverre (2011): *Fornyelse eller forvitring? Forsvaret mot 2020*. Oslo: Cappelen Damm
- Diesen, Sverre (2011b): sitert i VG (2011): "Eks-forsvarssjef ville beholdt nedlagt styrke", tilgjengelig på <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/terrorangrepet-22-juli-politiet-og-beredskapen/eks-forsvarssjefen-ville-beholde-nedlagt-styrke/a/10024121/>
- Dok. 5 (2008-2009): Ombudsmannsmemnda for Forsvarets innberetning om virksomheten i tiden 1. januar – 31. desember 2008
- Eide, Espen Barth (2011): Innstilling fra Den særskilte komité om redegjørelse fra justisministeren og forsvarsministeren i Stortingets møte 10. november 2011 om angrepene 22. Juli, tilgjengelig på <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2011-2012/inns-201112-207/>
- Ellingsen, Jan Arild (2010): Innlegg i Stortinget, møte fredag 26. november 2010, tilgjengelig på <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2010-2011/101126/>
- Ellingsen, Jan Arild (2014): Telefonintervju 28.01.2014
- Espenes, Øistein (2010): "Forsvaret og Politiet – lovhjemler og "bistandsinstruksen", s. 277-296 i Gjert Lage Dyndal (2010): *Strategisk ledelse i krise og krig*. Bergen: Fagbokforlaget
- Faremo, Grete (2010): "Situasjonen i Heimevernet og betydningen for Forsvaret". Redegjørelse i Stortinget 26. oktober 2010. Tilgjengelig på <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/fd/Nyheter-og-pressemedlinger/Nyheter/2010/situasjonen-i-heimevernet-og-betydningen.html?id=626461>
- Faremo, Grete (2011), sitert i Dagsavisen (2011): "Kjente ikke HV-lov", tilgjengelig på <http://www.dagsavisen.no/samfunn/kjente-ikke-hv-lov/>
- Faremo, Grete (2014): Intervju via epost 04.02.2014 og 13.05.2014.

- FD (2010): "Heimevernets organisering", tilgjengelig på <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/fd/Nyheter-og-pressemedlinger/Nyheter/2010/heimevernets-organisering.html?id=623905>
- Finstad, Lars (2010): "Verre enn uryddig", tilgjengelig på <http://www.dagbladet.no/2010/11/16/kultur/debatt/kronikk/heimevernet/14314933/>
- FO (2013): "Vedrørende nedleggelse av Forsvarets HV-016 avdelinger", tilgjengelig på http://www.ombudsmann.no/files/HV-016-11_06_13_PDF_1.pdf
- Folkeretten (2013): "Manual i krigens folkerett", utgitt av Forsvarssjefen. Tilgjengelig på http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/id/201436/manual_krigens_folkerett.pdf
- Forsvaret (2011): "Fakta om HV-016", oppsøkt desember 2012.
- Forsvaret (2014): Forsvarets årsrapport 2014, tilgjengelig på https://forsvaret.no/fakta_/ForsvaretDocuments/Forsvarets%20Aarsrapport%202014.pdf
- Frost-Nielsen, Per Marius (2009): *Rules of Engagement*. NTNU: Masteroppgave i Statsvitenskap
- GIHV (2015): "Fremtidens Heimevern – territorielt, rettidig og relevant", tilgjengelig på [https://forsvaret.no/hv/ForsvaretDocuments/2015-04-29%20\(U\)%20Fremtidens%20Heimevern%20ugradert%20v1.0.pdf](https://forsvaret.no/hv/ForsvaretDocuments/2015-04-29%20(U)%20Fremtidens%20Heimevern%20ugradert%20v1.0.pdf)
- Græger, Nina og Iver B. Neumann (2006): "Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet som beslutningspolitiske aktører" s. 67-88 i Birgitte Kjos Fonn, Iver B. Neumann og Ole Jacob Sending (2006): *Norsk utenrikspolitisk praksis. Aktører og prosesser*. Oslo: Cappelen
- Hansen, Eva Kristin (2010): Innlegg i Stortinget, møte fredag 26. november 2010, tilgjengelig på <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2010-2011/101126/>
- Hansen, Svein Roald (2014). Epostutveksling 26.01.2014.
- Hansen, Vegard Valther og Ståle Ulriksen (2012): "Høring – NOU 2012:14 Rapport fra 22. juli-kommisjonen – Høringsuttalelse fra NUPI". Ref. 201205477-/PHV, tilgjengelig på http://www.regjeringen.no/pages/38002471/Norsk_utenrikspolitisk_institutt.pdf
- Hellevik, Ottar (2007): "Teori" s. 274 i Øyvind Østerud (2007): *Statsvitenskapelig Leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hellevik, Ottar (2007b): "Reliabilitet" s. 241 i Øyvind Østerud (2007): *Statsvitenskapelig Leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hellevik, Ottar (2007c): "Validitet" s. 290 i Øyvind Østerud (2007): *Statsvitenskapelig Leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hovland, Henrik (2010): Debatt Dagsnytt 18 24.11.2010, tilgjengelig på <http://www.nrk.no/nett-tv/indeks/239369/>
- Hovland, Henrik (2014): Telefonintervju, februar 2014.
- Huntington, Samuel P. (1985): *The soldier and the state. The theory and politics of civil-military relations*. Cambridge: Belknap/Harvard

- HV (2010): Heimevernets virksomhet 2010. Tilgjengelig på <http://hv.forsvaret.no/om/Documents/Heimevernet%20aarsrapport%20web.pdf>
- HV (2011): Heimevernets virksomhet 2011, tilgjengelig på <https://forsvaret.no/hv/ForsvaretDocuments/Heimevernet%20aarsrapport%202011.pdf>
- HV-016 (2011): Anmeldelse til Generaladvokaten: Anmeldelse av Forsvarssjef Harald Sunde født 9. mars 1954 for blant annet brudd på militær straffelov, tilgjengelig på http://bfo.no/images/uploads/Anmeldelse_FSJ.pdf
- Høybråten, Dagfinn (2010): Innlegg i Stortinget, møte fredag 26. november 2010, tilgjengelig på <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2010-2011/101126/>
- Ingebrigtsen, Roger (2010): Sitert i informasjonssak Landsrådet for Heimevernet 9-10 nov. 2010, tilgjengelig på <http://hv.forsvaret.no/om/rad-utvalg/Documents/2010%20LR%20II%20Referat%209-101110%20Varnes.pdf>
- Innst. O. nr. 32 (2005-2006): Innstilling fra forsvarskomiteen om lov om endringer i lov 17. juli 1953 nr. 28 om Heimevernet (utvidet tjenestepunkt i fredstid), tilgjengelig på <https://www.stortinget.no/Global/pdf/Innstillinger/Odelstinget/2005-2006/inno-200506-032.pdf>
- Innst. S. nr. 230 (1983-1984): Innstilling fra forsvarskomiteen om Hovedretningslinjene for Forsvarets virksomhet i tiden 1984-88
- Innst. S. nr. 232 (2001-2002): Innstilling fra forsvarskomiteen om Gjennomføringsproposisjonen - utfyllende rammer for omleggingen av Forsvaret i perioden 2002-2005, tilgjengelig på <https://www.stortinget.no/Global/pdf/Innstillinger/Stortinget/2001-2002/inns-200102-232.pdf>
- Innst. S. nr. 9 (2002-2003): Innstilling fra forsvarskomiteen og justiskomiteen om samfunnsikkerhet – veien til et mindre sårbart samfunn, tilgjengelig på <https://www.stortinget.no/Global/pdf/Innstillinger/Stortinget/2002-2003/inns-200203-009.pdf>
- Innst. S. nr. 234 (2003-2004): Innstilling fra forsvarskomiteen om den videre moderniseringen av Forsvaret i perioden 2005-2008, tilgjengelig på <https://www.stortinget.no/Global/pdf/Innstillinger/Stortinget/2003-2004/inns-200304-234.pdf>
- Krasner, Stephen D. (1982): "Structural causes and regime consequences: regimes as intervening variables", s. 185-205 i *International Organization*, Vol. 36, No. 2, International Regimes, våren 1982
- Kristiansen, Ivar (2014): Epostutveksling 13.05.2014
- Landsrådet (2010): Uttalelse fra Heimevernets Landsråd etter Landsrådet møte 9-10 nov. 2010.
- Lie, Kenneth (2010): Sitert i intervju med NRK "Terrorbekjempelsen er svekket", tilgjengelig på http://www.nrk.no/norge/_-terrorbekjempelsen-er-svekket-1.7371419

- Lund, Kristin (2010): Debatt Dagsnytt 18 24.11.2010, tilgjengelig på <http://www.nrk.no/nett-tv/indeks/239369/>
- Løberg, Gerrit (2011): Sitert i ”Stortinget må greie seg selv”. Vi Menn nr. 26 2011 s. 4-9
- Løndal, Geir (2014): Intervju, februar 2014.
- Maaø, Ole Jørgen (2010): ”En innføring i fagfeltet sivilmilitære relasjoner”, s. 77-89 i Gjert Lage Dyndal (red.) (2010): *Strategisk ledelse i krise og krig*. Oslo: Fagbokforlaget
- Malme, Odd Berner (2004): Sitert i ”Antiterror som vekker bekymring”. Politiforum nr. 8, august 2004 s. 21-29
- Melien, Tor Jørgen (2012): Våre hemmelige soldater. Norske spesialstyrker 1940-2012. Oslo: Spartacus
- Mjølnhus, Oddbjørn (2010): NRK Kveldsnytt 03.12.2010, tilgjengelig på <http://www.nrk.no/nett-tv/indeks/240905/>
- Moses, Jonathon W. Og Torbjørn L. Knutsen (2007): *Ways of Knowing. Competing Methodologies in Social and Political Research*. New York: Palgrave MacMillian
- Myrli, Sverre (2014): Epostutveksling 26.01.2014
- Neustadt, Richard E. (1990): Presidential power and the modern presidents: The politics of leadership from Roosevelt to Reagan. New York: Free press
- Nielsen, Thomas Lund (2014): Intervju, februar 2014.
- Nordby, Trond (2007): ”Parlamentarisme”, s. 199 i Øyvind Østerud (2007): *Statsvitenskapelig Leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget
- NRK (2010): ”Søndagsrevyen 26.09.2010”, tilgjengelig på <http://www.nrk.no/nett-tv/indeks/230742/>
- NRK (2010b): ”Terrorbekjempelsen er svekket” tilgjengelig på http://www.nrk.no/norge/_-terrorbekjempelsen-er-svekket-1.7371419, oppsøkt 10. september 2011
- NRK (2010c): ”Kveldsnytt 08.11.10” tilgjengelig på <http://www.nrk.no/nett-tv/indeks/237099/>, oppsøkt 10. September 2011
- NRK (2010d): ”Overlevde ved en forglemmelse”, tilgjengelig på <http://www.nrk.no/trondelag/overlevde-ved-en-forglemmelse-1.7384737>
- NRK (2011): ”Forlater Heimevernet i protest”, tilgjengelig på <http://www.nrk.no/norge/forlater-heimevernet-i-protest-1.7456267>
- NRK (2011b): ”Høyresiden krever HV-016 tilbake”, tilgjengelig på <http://www.nrk.no/norge/hoyresiden-krever-hv-016-tilbake-1.7773354>
- NTB (2010): ”Foreslår å legge ned Heimevernets elitestyrke”
- NTB (2010b): ”Faremo må redegjøre for bråket i Heimevernet”
- NTB (2014): ”Søreide vurderer å opprette ny topp trent HV-styrke”

- Nybakk, Marit (2010): Sitert i intervju med NRK, ”Terrorbekjempelsen er svekket”, tilgjengelig på http://www.nrk.no/norge/_-terrorbekjempelsen-er-svekket-1.7371419
- Ot. prp. nr. 36 (2005-2006): Om lov om endringer i lov 17. juli nr. 28 om Heimevernet (utvidet tjenesteplikt i fredstid), tilgjengelig på <http://www.regjeringen.no/Rpub/OTP/20052006/036/PDFS/OTP200520060036000DDDPDFS.pdf>
- Ragin, Charles C. (1989): *The Comparative Method*. Berkeley: University of California Press
- Regjeringen (2010): ”GIHV fra Oslo til Terningmoen”, tilgjengelig på <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/gihv-fra-oslo-til-terningmoen/id614338/>
- Riksrevisjonen (2012): ”Riksrevisjonens oppfølging av forvaltningsrevisjoner som er behandlet av Stortinget. Dokument 3:1 2012-2013”, tilgjengelig på https://www.stortinget.no/Global/pdf/Dokumentserien/2012-2013/Dokumentbase_3_1_2012_2013.pdf
- Sjaastad, Anders C. (2006): ”Stortinget som utenrikspolitisk organ” s. 19-47 i Birgitte Kjos Fonn, Iver B. Neumann og Ole Jacob Sending (2006): *Norsk utenrikspolitisk praksis. Aktører og prosesser*. Oslo: Cappelen
- St. prp. nr. 1 (2004-2005): For budsjetterminen 2005, tilgjengelig på http://www.regjeringen.no/Rpub/STP/20042005/001FD/PDFS/STP200420050001_FDDDDPDFS.pdf
- Stormark, Kjetil (2011): ”Hemmelig maktkamp”, s. 80-87 i *Magasinet Plot #3*, august/september 2011 11.08.2011
- Stormark, Kjetil (2011b): ”Den skitne maktkampen”, s. 60-77 i *Alfa*, mars 2011
- Stortinget (1984): ”Forhandlinger i Stortinget nr. 280. Tirsdag 29. mai 1984”, tilgjengelig på https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1983-84&paid=7&wid=a&psid=DIVL647&pgid=c_0895&vt=c&did=DIVL120
- Stortinget (1988): ”Spørretime onsdag 20. april”, tilgjengelig på https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1987-88&paid=7&wid=a&psid=DIVL14&pgid=b_1518
- Stortinget (2009): ”Møte torsdag 18. juni 2009, sak nr. 39”, tilgjengelig på <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2008-2009/090618/39/#votering>
- Stortinget (2012): ”Høring med forsvarsminister Espen Bart Eide og forsvarssjef Harald Sunde” i *Open høring i Den særskilte komite til å behandle redegjørelse fra justisministeren og forsvarsministeren i Stortingets møte 10. november 2011 om angrepene 22. juli onsdag den 18. januar 2012 kl. 11.15*, s. 12-13. Tilgjengelig på <http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Horinger/2011-2012/120118/>

- Stortinget (2014): "Utenriks- og Forsvarskomiteen", tilgjengelig på <https://www.stortinget.no/no/Representanter-og-komiteer/Komiteene/Utenriks-og-forsvarskomiteen/>
- Stortinget (2015): "Voteringer", tilgjengelig på <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Arbeidet/Voteringer/>
- Sunde, Harald (2010): Intervju med NRK (2010): Kveldsnytt 08.11.2010, tilgjengelig på <http://www.nrk.no/nett-tv/indeks/237099/>
- Sunde, Harald (2010b): Sitert i AP (2010) "Ribber Heimevernets eliteavdeling", tilgjengelig på <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Ribber-Heimevernets-eliteavdeling-5352672.html>
- Sunde, Harald (2010c): Sitert i NRK (2010) "Overlevde ved en forglemmelse", tilgjengelig på <http://www.nrk.no/trondelag/overlevde-ved-en-forglemmelse-1.7384737>
- Søreide, Ine Eriksen (2010): "Debattinnlegg. Sak nr. 1, vedrørende situasjonen i Heimevernet og betydningen for Forsvaret". Møte i Stortinget 26. november 2010, tilgjengelig på <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2010-2011/101126/1/>
- Vedum, Trygve Slagsvold (2014): Epostutveksling 27.01.2014
- VG (2010): "Elitesoldater til full krig mot forsvarssjefen", tilgjengelig på <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/forsvaret/elitesoldater-til-full-krig-mot-forsvarssjefen/a/10011663/>
- VG (2011): "Politikere varslers omkamp: Vil ha tilbake nedlagt styrke", tilgjengelig på <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/terrorangrepet-22-juli/politikere-varslers-omkamp-vil-ha-tilbake-nedlagt-styrke/a/10016095/>
- VG (2011b): "120 forlater Heimevernet i protest", tilgjengelig på <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/forsvaret/120-forlater-heimevernet-i-protest/a/10037415/>
- VG 2013: "Forsvaret slår retrett: - Inngår forlik med elitesoldater", tilgjengelig på <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/forsvaret/forsvaret-slaar-retrett-innbaar-forlik-med-elitesoldater/a/10104607/>
- Webster's (1996): "Synthesis", s. 1443. *Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language*. New York: Gramercy Books
- Wilson, Edward O. (1998): *Consilience. The unity of knowledge*. New York: Vintage Books
- Yin, Robert K (2009): *Case Study Research. Design and Methods*. London: Sage Publications

Vedlegg 1 Intervjuobjekt

Grete Faremo

Faremo representerer Arbeiderpartiet og var forsvarsminister da HV-016 ble lagt ned. Intervju via epost.

Jan Arild Ellingsen

Ellingsen er stortingsrepresentant for Frp og var medlem av Utenriks- og forsvarskomiteen på det tidspunkt HV-016 ble lagt ned. Telefonintervju.

Svein Roald Hansen

Hansen sitter på Stortinget for Arbeiderpartiet og var medlem i Utenriks- og forsvarskomiteen da HV-016 ble lagt ned. Intervju via epost.

Henrik Hovland

Forfatter og debattant som deltok i ordskiftet om nedleggelsen av HV-016. Har blant annet tjenestegjort i Fremmedlegionen, internasjonal etterforsker for FN, valgobservatør, og frilansjournalist på Balkan og Mellom-Amerika under krigene der. Hovland har vært medlem av HV-016. Telefonintervju.

Ivar Kristiansen

Stortingsrepresentant og forsvarspolitisk talsmann for Høyre da HV-016 ble lagt ned. Kristiansen var medlem av Utenriks- og Forsvarskomiteen på det aktuelle tidspunkt. Intervju via epost.

Geir Løndal

Løndal er offiser og var nestkommanderene for HV016-avdelingen i Oslo. Generalsekretær i Institutt for Forsvarsopplysning. Løndal har blant annet arbeidet for NRK Brennpunkt, som kommunikasjonssjef i Kommunaldepartementet, og som strategi- og kommunikasjonssjef for Høyre. Partner i Aeger group som arbeidet med etterretning og sikkerhet. Personlig intervju.

Sverre Myrli

Myrli er arbeiderpartietpolitiker på Stortinget og var medlem i Utenriks- og forsvarskomiteen da HV-016 ble lagt ned. Intervju via epost.

Thomas Lund Nielsen

Nielsen har bakgrunn som offiser i Forsvaret og har vært med i HV016. Har bakgrunn fra politiet. Han er i dag styreleder i Aeger group som arbeider med etterretning og sikkerhet. Personlig intervju.

Trygve Slagsvold Vedum

Vedum er leder i Senterpartiet og var medlem i Utenriks- og Forsvarskomiteen da HV016 ble lagt ned. Vedum var saksordfører for HV-sakene i statsbudsjettet på det aktuelle tidspunkt. Intervju via epost.

Anonyme kilder (1-3)

1. Informanten har militær bakgrunn og har vært med i HV-016 en periode. Arbeider nå i sivil. Personlig intervju.
2. Informanten har militær bakgrunn og har vært med i HV-016 en periode. Arbeider nå i sivil. Personlig intervju.
3. Informanten har militær erfaring fra forsvaret og politisk arbeid. Telefonintervju.

Vedlegg 2 Intervjuguide

Det ble lagt opp til en løs intervjustruktur hvor disse spørsmålene stod sentralt, men hvor det også var rom for informantenes egne historier.

Hva mener du lå til grunn for nedleggelsen av HV016? Var HV-016 en irrelevant levning fra den kalde krigen?

Hvordan opplever du Forsvarssjefens rolle i beslutningen?

Opplevde du at denne beslutningen var forankret i den sittende regjeringen?

Opplevde du at beslutningen var forankret i Stortinget?

Hvilket inntrykk har du av samarbeidet mellom den politiske ledelsen og Forsvaret i denne prosessen?

Hvordan vurderer du regjeringens rolle i denne beslutningen?

Er det andre forhold knyttet til nedleggelsen du vil belyse?

Vedlegg 3 Oversikt – mediedekning av HV-016

År/mnd/dag	Kilde	Tittel
19991022	BT	HVs hemmelige våpen
20020828	Ap	Vårt våpen mot terror: Charlie 1 og Sierra 4
20030204	BT	HVs beskyttende knyttneve
20040511	Adressa	HV skal slå til mot terror i Trondheim
20060127	Stavanger Aftenblad	Har du en spesialsoldat i magen?
20060428	VG	Befal sykmeldt etter HV-opptak
20060428	VG	HVs prestisjeavdeling
20060429	VG	Redde for å gi seg - derfor grep ingen inn under HV-opptak
20060502	NTB	HV må redegjøre for tøft opptak
20060728	NTB	HV-opptak med personskader får etterspill
20080428	Sandnesavisen	Rekrutterer til "Norges spenstigste bijobb"
2010		
20100926	NRK	Søndagsrevyen: Nedleggelse varsles
20101006	Ap	Garden ribbes for oppdrag
20101006	NTB	Foreslår å legge ned Heimevernets elitestyrke
20101023	BT	Kjemper mot nedleggelse
20101025	VG	Vil legge ned HVs elitestyrke - Offiserforbundet: Pill råtten prosess
20101025	VG	Intern forsvarsstrid om HV-eliten
20101026	NRK	Terrorbekjempelsen er svekket
20101027	AP	Anklager HV for selvtakt
20101028	Stavanger aftenblad	Spesialsoldater klager i brev til forsvarsministeren
20101030	Stavanger aftenblad	Forsvarssjefen har fullmakt til å nedlegge HV-styrken
20101101	Ap	Stortinget i 2004: HV skal bekjempe terror
20101106	Stavanger aftenblad	Heimevernets status
20101107	NTB	Krever forklaring om HV-nedleggelse
20101107	NRK	Terrorbekjempelsen er svekket
20101108	NRK	Kveldsnytt: Sunde raser
20101108	NTB	Faremo kommer gjerne til Stortinget
20101108	NRK	Sunde: Overlevde ved en forglemmelse og har laget egne oppgaver
20101110	NTB	Avviser påstander om Heimevernet
20101110	AP	HV-offiser angriper forsvarssjefen
20101115	DB	Fant ikke tid til sine egne
20101116	DB	ANGRIPER forsvarssjefen
20101116	DB	Verre enn uryddig
20101116	NTB	Faremo må redegjøre for bråket i Heimevernet
20101117	AP	Ribber Heimevernets eliteavdeling
20101117	DB	Slo til rett foran nesa på Faremo Krig om HV
20101117	AP	Lover satsning på HV
20101118	BT	Er forsvarssjef Harald Sunde utenfor politisk kontroll?
20101119	AP	Krever ny melding om HV
20101120	NRK	Arbeidsrettsak med GIHV
20101124	VG	Elitesoldater til full krig mot forsvarssjefen
20101124	NTB	HV vil ta Forsvaret og forsvarssjefen til retten
20101124	NTB	HV-soldater ber om utsettelse
20101124	AP	HV016 mister støttespillere
20101126	NTB	Full tillitskrise i Heimevernet
20101126	NTB	Faremo: HV er godt rustet
20101126	NRK	Heimevernet klarer ikke å gjøre jobbe sin

20101126	Dagsavisen	Frykter svekket beredskap mot terror
20101126	VG	Slakter Faremos redegjørelse for Stortinget
20101126	NTB	KrF krever stortingsmelding om Heimevernet
20101126	AP	"Business as usual" for HV016
20101127	DB	Kan ha feilinformert Heimevernet
20101130	BT	Forsvarsjef kjører eget løp
20101130	AP	HV-016 tilbake til start
20101130	NRK	Politiet: HV016 ikke en del av terrorberedskapen
20101201	NTB	Første steg mot nedleggelse av Heimevernet
20101202	Dagsavisen	HV016 hører hjemme på stortinget
20101202	AP	Retrett
20101202	AP	Heimevernet i omstilling
20101203	NTB	Vet ikke hva de vil med Heimevernet
20101203	DB	Trenger ikke «elitesoldatene»
20101203	NRK	Kveldsnytt: Politiet kritiseres for å støtte nedleggelse av HV016
20101203	NRK	Politiet: HV-016 ikke del av terrorberedskapen
20101203	BT	Hva vil du, Hovland?
20101203	BT	Ingen retrett
20101212	BT	Undergraver Heimevernet
2011		
20110110	NRK	Ber Forsvaret etterforske HV-sjefen
20110110	NRK	Forlater Heimevernet i protest
20110110	NTB	120 forlater Heimevernet i protest
20110110	DB	Dette er en tragedie
20110110	VG	Faremo refser motstanderne av HV-nedleggelse
20110111	AP	Soldatopprøret i HV
20110111	AP	Han tipset general advokaten om HV-sjefen
20110128	AP	HV-016 er en del av innsatsstyrken
20110131	NTB	Ingen disiplinærforfølgelse av Heimevernsjefen
20110219	DB	Ikke mer sant av at det står i Alfa
20110219	DB	Skitten maktkamp da HV016 ble lagt ned
20110220	AP	HV-016 har vilje til kompromiss
20110222	Journalisten	En farlig strategi
20110728	DN Morgen	En terrorberedskap uten døgnvakt
20110810	NTB	Forsvarssjefen anmeldt av sine egne
20110811	AP	Oppsplittet beredskap
20110831	NTB	Tabbe å legge ned Heimevernets spesialenhet
20110901	NTB	Høyresiden krever HV-016 tilbake
20110907	NTB	La ned elitestyrke - økte administrasjonen
20110912	Dagsavisen	Kjente ikke HV-lov
20111019	VG	Heimevernets oppgaver
20111026	AP	Anklager HV for selvtekt
20111102	NTB	Politiet henlegger anmeldelse av forsvarssjefen
20111108	VG	Krever full terrorgransking i Stortinget
20111109	VG	Slik blir Norge sikrere
20111109	NTB	Stoltenberg vil gi forsvaret terroransvar
20111109	VG	Høyre vil bruke 100 millioner
20111110	NRK	Vi mislyktes som nasjon
20111110	VG	Fem politikere fikk beskyttelse
20111110	NRK	Dette krever opposisjonen svar på
20111110	NTB	Skuffet over manglende svar
20111125	VG	Den norske antiterrorstyrken skjøt fra helikopter i fjor
20111128	VG	Politikerne varsler omkamp
20111128	NTB	Politikerne vil ha tilbake HV016
20111202	VG	Forsvarssjefen: Vi kan heve vår beredskap

20111207	VG	Eks-forsvarssjef ville beholde nedlagt styrke
20111209	NTB	Stortinget krever svar på 122 terrormåls spørsmål
20111212	VG	Faremo og Sunde under lupen
20111214	VG	Stortinget bestemte at HV skulle inn i politiets planer
2012		
20120117	NTB	Trusselpåstander i politiet blir tema under 22. juli-høring
20120118	NTB	Ikkje behov for HV-016 på terrordagen
20120820	AP Morgen	Forsvaret er ikke reelt gransket
20120915	VG	Slakter bruken av forsvarssjefen som sannhetsvitne for kommisjonen
20121109	Dagsavisen	Ap vil ha tilbake lokale spesialavdelinger
20121112	VG	E-tjenesten: Hadde ikke kunnskap om Breivik
20121112	TV2	E-sjefen etterlyser bedre terrormåls samarbeid med PST
20121112	DB	Kolber refser forsvarstoppene
20121112	DB	Grillet om politisamarbeid, bistandsinstruks og Heimevernet
20121112	NTB	Kristin Lund erkjenner svekkelse av Heimevernet
2013		
20130201	NTB	Vil gjøre Marinejegere rustet til kontraterror
20130311	VG	FSJ Sunde varsler sin avgang
20130403	Nettavisen	Kan bli en av norgeshistoriens største feilinvesteringer
20130603	NTB	Strøm-Erichsen leste varslerbrev, bare ikke grundig nok
20130604	VG	Ap krever svar fra Strøm-Erichsen etter epostrotet
20130611	NTB	Sunde hadde ikke myndighet til å legge ned HV-016
20130611	NTB	Svært alvorlig for Forsvaret
20130611	NTB	Forsvarssjefen står fast på HV-beslutning
20130628	VG	Forsvaret slår retrett - inngår forlik med elitesoldater
20130611	VG	Svekket Norges beredskap mot terror
20130613	Nettavisen	Nedleggelsen har satt sinnene i kok
20131119	AP	Norges nye forsvarssjef: Haakon Bruun-Hanssen
2014		
20140407	AP	Vil gjenopplive toptrent HV-avdeling
20140409	AP	Utredning av ny eliteavdeling i Heimevernet skal være klar 1. juni
20140827	AP	Avslår blankt en ny skarp HV-avdeling
2015		
20150918	AP	De mest kontroversielle sakene i Forsvaret siden den kalde krigen

Oversikten er basert på søk i Retriever på nøkkelord HV-016, HV016 og Heimevernets Spesialavdeling.

Flere aviser publiserer artikler som er tilnærmet like, jeg har valgt å inkludere det mediet som var først ute med den aktuelle saken. Det totale antallet saker funnet i Retriever er derfor høyere enn det antallet saker som er gjengitt her.

Det er i tillegg gjort bredere søk på stikkord som Heimevernet, Generalinspektør i HV, Forsvarssjef, uten at dette har generert flere relevante saker.

Vedlegg 4 Oversikt – andre relevante dokument

År/mnd/dag	Kilde	Beskrivelse
19830415	Stortinget	St. Mld. Nr. 74 1982-1983: Hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet i tiden 1984-1988
19840521	Forsvarskomiteen	Innst. S. Nr. 230 1983-1984: Innstilling fra forsvarskomiteen om St. Mld. Nr. 74
19840529	Stortinget	Forhandlinger i Stortinget nr. 280: Sak 4: Innst. S. Nr. 230
20020613	Forsvarskomiteen	Innst. S. nr. 232 (2001-2002): Innstilling fra forsvarskomiteen om Gjennomføringsproposisjonen
20040607	Forsvarskomiteen	Innst. S. nr. 234 - Innstilling fra forsvarskomiteen om den videre moderniseringen av Forsvaret i perioden 2005-2008
20080401	Forsvarets Ombudsmann	Dok. 5 (2008-2009) - Ombudsmannens innberetning
2010		
20101012	Forsvarsminister	Tale: Medarbeiderinvolvering gir styrke
20101110	FD	Heimevernets organisering
20101124	Forsvaret	Personell ønsket med videre
20101126	Stortinget	Situasjonen i Heimevernet og betydningen for forsvaret
20101201	Forsvaret	HV016-personellet blir ordinære innsatstyrketroppet
20101129	Stortinget	Innstilling 7 S. fra forsvars- og utenrikskomiteen om bevilgninger i statsbudsjettet
2011		
20110110	Forsvarsminister	Foredrag i Oslo Militære Samfund
20110218	Forsvaret	Fakta om HV016
20110301	Forsvarsminister	Tale: Forsvaret er viktigere enn noen gang
20110524	HV-016	Anmeldelse
20111110	Forsvarsminister	Redegjørelse for Stortinget om 22. juli
20111110	Justisminister	Redegjørelse for Stortinget om 22. juli
20111209	Forsvarsminister	Svar på spørsmål om 22. juli
2012		
20120111	Regjeringen	Svar på oppfølgingsspørsmål vedrørende redegjørelse i Stortinget 10. november 2011 om angrepene 22. juli 2011
20120118	Den særskilte komite	Åpen høring etter 22 juli
20120308	Stortinget	Innstilling fra Den særskilte komité om redegjørelse fra justisministeren og forsvarsministeren i Stortingets møte 10. november 2011 om angrepene 22. juli
20120907	NUPI	Høringsuttalelse
20120813	22. juli-kommisjonen	NOU 2012: 14
20121108	Riksrevisjonen	Dokument 3:1 (2012-2013) - Riksrevisjonens oppfølging av forvaltningsrevisjoner som er behandlet av Stortinget
2013		
20130611	Ombudsmannen	Svar vedrørende nedleggelsen av HV-016

Vedlegg 5 Sentrale hendelser i nedleggelsesprosessen

	Beskrivelse	Regjering	Forsvarsminister	FSJ	GIHV
2010					
Apr	HV-stab starter utredning				
Jun	HV-stab anbefaler slanking av HV016				
Aug	FOH: HV016 bør bestå				
Sep	Nedleggelsen varsles av NRK				
Okt	Intern strid FSJ mot FOH				
	FSJ informerer FOH om at HV016 skal legges ned				
Nov	Politisk motstand på Storting				
	Tillitsvalgte HV016 vurderer arbeidsrettsak mot GIHV				
	FOH snur: Legg ned avdelingen nå				
	Faremo redegjør for Stortinget				
	GIHV: HV016 skal få fortsette som vanlig				
	Politiet: HV016 er ikke en del av beredskapen				
Des	Faremo: HV016 legges ned, personell skal få fortsette i innsatsstyrken				
2011					
Jan	Kollektiv oppsigelse: 120 personer forlater HVs innsatsstyrke				
	Faremo refser motstanderne av nedleggelsen				
Mai	Tillitsvalgte HV016 anmelder FSJ for brudd på militær straffelov				
Jul	22. juli				
Nov	Statsrådsskifte				
	Forsvarsminister og Justisminister redegjør for Stortinget om 22. juli				
Des	Riksrevisjonen tar for seg nedleggelsen av HV016				
	Stortingets 22. juli-kommisjonen: HV skulle vært med i politiets planer				
2012					
Jan	Åpen høring etter 22. juli				
Aug	NOU 2012: 14 Rapport fra Stortingets 22. juli-kommisjonen avgis Statsminister				
Sep	Statrådsskifte				
2013					
Jun	Forsvarets Ombudsmann konkluderer: FSJ hadde ikke myndighet til å legge ned HV016				
	Forsvaret inngår forlik om bonusutbetaling til HV016-personell				

Stoltenberg II - Ap, SV, Sp

Grete Faremo (Ap)

Harald Sunde

Kristin Lund

Espen Barth Eide (Ap)

Anne-Grete Strøm-Erichsen (Ap)